

EVROPSKÝ POLYTECHNICKÝ INSTITUT, s. r. o., KUNOVICE

OSOBNOST A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI

(Sborník z mezinárodní virtuální vědecké konference)

Díl I.

KUNOVICE 2007

Garant mezinárodní vědecké virtuální konference: Prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.

Vědecký výbor mezinárodní vědecké virtuální konference:

H. prof. Ing. Oldřich Kratochvíl, Dr.h.c. (předseda)

Plk. doc. JUDr. Jozef Kuril, CSc. (místopředseda)

Plk. doc. Dr. Mgr. Jozef Balga, Ph.D.

Prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.

Plk. prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.

Host. prof. Ing. Michal Košťál

Host. doc. Mgr. Iveta Matušíková

Doc. JUDr. Alena Paulíčková, Ph.D.

Prof. Ing. Imrich Rukovanský, CSc.

Doc. JUDr. Milan Šmátrala, CSc.

Doc. Mgr. Sergej Vojtovič, Dr.Sc.

Technická redakce: npor. Ing. Marian Suja

Kolektiv autorů

IV. mezinárodní virtuální vědecká konference 2007 „Osobnost a její podíl na rozvoji společnosti“ Díl I.

Vydavatel, vyrobil:

© Evropský polytechnický institut, s.r.o. Kunovice, 2007

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

Za obsahovou správnost odpovídají autoři.

Recenzenti:

Prof. Ing. Václav Krajník, CSc.

Plk. doc. JUDr. Ľuboš Wáldl, Ph.D.

Prof. PhDr. Karel Lacina, Dr.Sc.

ISBN 978-80-7314-128-8

OBSAH

PREDHOVOR.....	5
OSOBNOSŤ A JEJ PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU.....	7
MILAN BŘEZINA	7
OSOBNOSŤ A JEJ PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU.....	13
JOZEF BÚŠIK	13
OSOBNOSŤ A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU	17
MARIE EMILIE GROSSOVÁ	17
MANAŽEŘI A JEJICH ROLE V MÍSTNÍM A REGIONÁLNÍM ROZVOJI	21
JIRÍ JEŽEK	21
OSOBNOSŤ PRIMÁTORA V KOMUNÁLNEJ POLITIKE.....	27
RENÁTA JEŽKOVÁ, ALENA PAULIČKOVÁ.....	27
JOSEF HLÁVKA A JEHO ODKAZ (1831 - 1908).....	33
MARIE KARFÍKOVÁ	33
PODÍL OBČANŮ NA ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVĚ - STAROSTA A MÍSTNÍ REFERENDUM	43
PETR KOLMAN	43
SÁGA RODU MERUŇKOVCOV	47
JOZEF KRÁLIK, MILAN ŠMÁTRALA	47
PODIEL OBČANA A JEDNOTLIVCA NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI (V PROCESE REALIZÁCIE ŠTÁTNEJ MOCI).....	57
KLAUDIA MARCZYOVÁ, FERDINAND MARCZY	57
ZMENY V POSTAVENÍ A ÚLOHE JEDNOTLIVCA V BEZPEČNOSTNOM PROSTREDÍ SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI.....	61
KAROL MURDZA	61
OSOBNOSŤ Dr.h.c. Prof. Ing. KAROLA POLÁKA, Dr.Sc. A JEHO PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU	65
MICHAL KOŠŤÁL	65
OSOBNOSŤ A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU	69
KAMIL TŘOS	69
OSOBNOSŤ A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU	77
TÍMEA TŘOSOVÁ.....	77
STAROSTA OBCE AKO OBLIGATÓRNY ORGÁN ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY A JEHO PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU	83
JÁN VANIN.....	83
LEN TVORIVÁ OSOBNOSŤ, SCHOPNÁ SAMOSTATNE MYSLIEŤ MÔŽE BYŤ HYBNOU SILOU ROZVOJA SPOLOČNOSTI	85
MARCELA VARŠOVÁ	85
JMENNÝ REJSTŘÍK.....	97

PREDHovor

Otázkami osobnosti človeka a jeho miesta a poslania pri jeho subjektívnom a objektívnom pôsobení vo svete, v spoločnosti, v rodine, sa zaoberajú rozličné vedecké disciplíny. Problematikou verejnej správy sa každý občan každého štátu sveta ochotne, dôslednejšie a vedome nie vždy zaoberá, a to napriek tomu, že sa činnosť orgánov verejnej správy viac či menej dotýka, a to neraz bytostne, jeho každodenného života. Verejná správa vo všetkých jej atribútoch je však stredobodom pozornosti vari každého vzdelaného a vzdelávajúceho sa človeka, nieto ešte profesionálneho pracovníka orgánov sústavy verejnej správy, a osobitne príslušníka či zamestnanca jednotlivých organizačných zložiek policajných orgánov, orgánov štátnej správy či orgánov územnej samosprávy. Prakticky každý človek teda má v určitom čase a na určitom mieste svoje nezastupiteľné miesto ako v rodine, teda vo vlastnom súkromnom živote, tak aj vo verejnom živote. Mnoho fyzických osôb však napriek svojim významným či aspoň výrazným počinom zostáva skrytých pred inými ľuďmi v anonymite. A to neraz na škodu užšej alebo širšej človečenskej komunity, ktorá by ich dielo a postoje mala objektívne spoznávať a poznať aj preto, aby sa nasledujúce generácie mali čoho pridržať, v čom pokračovať, na čom budovať svoje sny a realizovať svoje proľovečenské zámery.

Evropský polytechnický inštitút, s.r.o. so sídlom v Kunoviciach v Českej republike je už dostatočne známy svojimi novátorskými prístupmi k riešeniu aktuálnych problémov regiónu a komunity. Organizuje medzinárodné konferencie zamerané na riešenie či aspoň na identifikovanie novo vznikajúcich problémov, dotýkajúcich sa osobitne spoločenských a ekonomických problémov. Táto pozoruhodná iniciatíva jeho vedenia sa zúročuje aj v hľadaní nových metód, foriem práce, avšak aj v hľadaní inovatívnych tém čakajúcich na riešenie. Experiment ako cenná metóda vedeckej práce sa v podmienkach tejto inštitúcie stáva súčasťou autentickú vedeckú činnosť jeho personálneho substrátu. Prispieť k novým poznatkom a novým vedecko – výskumným zámerom má preto aj prezentovaný zborník originálnych príspevkov venovaných postaveniu konkrétnej ľudskej osobnosti v konkrétnych spoločenských vzťahoch. Ide tak o v daných podmienkach prvý realizovaný pokus formou virtuálnej vedeckej komunikácie sprítomniť pozoruhodných ľudí a ich činnosť a postoje, ktorý by mal pro futuro vyústiť do perspektívnej permanentnej vedecko – výskumnej činnosti tejto proveniencie. Zrejme je, že by sa tým obohatil aj komplex jestvujúcich výsledkov z oblasti českej a slovenskej, ba prípadne aj ostatnej inonárodnej regionalistiky a biografickej personalistiky.

Zborník je konglomerátnym východiskovým pokusom o zmapovanie vybraných osobností. Má sa teda stať po jeho všestrannom vyhodnotení impulzom na ďalšie, avšak už systematickejšie skúmanie problematiky cenných ľudských jedincov a ich diela. Nesporné je, že napriek súčasným možným nedostatkom sa stane pomerne bohatým zdrojom dosiaľ neznámych informácií, ktoré môžu perspektívne využiť nielen jednotliví bádatelia pôsobiaci v tejto oblasti biografii, ale aj inštitúcie, ako napr. vysoké školy, múzeá, galérie a podobne.

Bratislava – Kunovice, október 2007

plk. prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.
za kolektív autorov

OSOBNOST A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU

Milan Březina

Městský úřad Veselí nad Moravou

Abstrakt: *V příspěvku píšete o osobě, která je podle mne osobností Zlínského regionu. Velice často se setkáváme s názorem, že Baťa nemá dnešnímu podnikateli již co říci, že je to historie, že metody a prostředky které používal, patří do začátku minulého století. Je to politováníhodný přístup. Prozrazuje, že jeho zastánci ne dost dobře chápou podstatu podnikání. A šířeji pojato - smysl lidského bytí.*

Klíčové slová: *obchodní filosofie, řízení práce, motivace, baťovky, obchodní síť, Baťův koncern, konkurence, morální princip podnikání.*

Tomáš Baťa byl bezesporu jednou z našich *největších osobností*, který proslavil ve své době především bývalé Československo po celém světě. Jeho odkaz v rovině podnikatelské, ale i celkové obchodní filosofie a obchodního přístupu je inspirací dodnes. V současnosti je firma Baťa mezinárodním kocernem s celosvětovým dosahem. V mnoha ohledech byly Tomášem Baťou rozpracované principy řízení práce, organizace výroby, přístupu k zaměstnancům a k zákazníkům průkopnické a představovaly vzor pro většinu podnikatelů z celého světa. Většinou se však role Tomáše Bati hodnotí pouze v oblasti podnikání.

Velmi významná však byla jeho činnost veřejná, jako *starosty Zlína* a rovněž veřejně prospěšná, a to v mnoha ohledech. Byl to právě Tomáš Baťa, který dokázal z malého provinčního městečka vybudovat jedno z nejdůležitějších průmyslových center tehdejší předmnichovské republiky, které se v mnoha ohledech stalo vzorem pro mnoho zemí světa. Právě on se však především stal *symbolem naděje* pro mnoho začínajících podnikatelů a obchodníků. Vždyť jeho život a dílo je především příběhem neobyčejné lidské píce a vůle, která inspirovala řadu lidí na celém světě. *Z chudého ševce se stal prosperujícím podnikatelem* postupně rozšiřujícím své mohutné impérium i do odlehlých končin tehdejšího civilizovaného světa. *Jeho myšlenky a zásady* jsou přitom až neskutečně živé a aktuální. Troufám si tvrdit, že řadu aspektů jeho systému vnitropodnikového řízení se dodnes *nepodařilo překonat*. Stačí namátkově zmínit systém hesel, která byla vyznačena na továrních zdech i nástěnkách a měla všem zaměstnancům neustále připomínat hlavní poselství a zásady společnosti. Výhodou Baťova systému je trvanlivost. V době působení Tomáše Bati nebyl termín *corporate identity* ještě znám. Přesto se právě on stal nevědomky jeho čelním průkopníkem. Nesmírně zajímavý je i další aspekt Baťova díla. Snaha o větší rovnost mezi řadovým dělníkem a vedoucím pracovníkem. Sám to označoval za princip *„já pán, ty pán, já obchodník, ty obchodník“*. Tomáš Baťa toužil po větší míře spoluodpovědnosti dělnictva na výkonech a image celého podniku. Inspiraci našel během svého pobytu v USA. Hlavním cílem, jeho snažení bylo *vytvořit systém samosprávných dílen*. Každá je za svoji práci a výsledky plně zodpovědná. Každý zaměstnanec byl navíc veden, aby byl sám schopen vyjádřit svůj podíl na práci své jednotky. Baťovým cílem nebylo zaměstnávat pouze poslušné a apatické ovce, jeho snahou bylo vytvořit síť suverénních pracovníků, kteří si budou plně vědomi své důležitosti pro firmu. Nejedná se samozřejmě o zbytečně vysoké sebevědomí. Ideální zaměstnanec Baťových závodů se ale neměl cítit jako vazalský poddaný, spíše jako podnikatel spravující přesně vymezenou část podniku. Baťa razil do té doby nevídaný princip: *„Každý dělník kapitalistou!“*. Šlo o tezi, které nevěřili jak ostatní podnikatelé tak i sami dělníci. Tomáš Baťa dokázal, že metody třídního boje jsou pro fungování špičkového podniku neefektivní. Jedinou možností pro něj byla trvalá a důstojná spolupráce mezi vedoucími pracovníky a řadovým dělnictvem. Podnikům se zvyšovaly zisky, zaměstnancům tento princip narovnal páteř a postupně přinesl i nevídané sociální a ekonomické jistoty. Proto jim ani v závodech nevadila absence odborů. Vlivem jeho egalitářských teorií byla vytvořena vnitropodniková struktura založená na jednoduchém systému. Vedení dodá ideu a kapitál. Sám zaměstnanec pak bude mít za úkol obojí maximálně rozmnožit. Tím, že bude pracovat kvalitně, bude mít sám větší zisky.

Firma Baťa je dodnes jednou z *nejznámějších obchodních značek* z České republiky, její motto *„Obouváme svět“* není příliš nadsazené. Po celé planetě má 4.600 obchodů a každý den prý obslouží až milion zákazníků. Za podnikatelským úspěchem společnosti Baťa stojí právě její zakladatel Tomáš Baťa.

Baťa pocházel z rodiny s bohatou ševcovskou tradicí, jeho předkové údajně šili boty již od 16. století. Narodil se 3. dubna 1876 ve Zlíně. V deseti letech mu zemřela matka a otec se o dva roky později přestěhoval do blízkého Uherského Hradiště za svou novou manželkou. Tomáš tak přišel o vyučování v češtině, protože

v Uherském Hradišti byla pouze německá škola. Mladý Tomáš projevoval velký zájem o ševcovské řemeslo a přes zákaz otce odešel ve čtrnácti do Prostějova, aby tam sledoval obuvnické stroje. Po výpovědi se vrátil k otci, ale příliš to mezi nimi nefungovalo a tak se rozhodl z domova znovu odejít. Tentokrát do Vídně. Opět ovšem končí neúspěchem a vrací se k otci, pro kterého pracuje poměrně úspěšně jako obchodní cestující. V Uherském Hradišti ovšem opět dlouho nezůstane, spolu se sourozenci Antonínem a Annou si nechávají vyplatit pozůstalost po matce a zakládají ve Zlíně vlastní společnost, ve které zaměstnávají asi deset pravidelných dělníků a zároveň prodávají výrobky samostatných ševců. Po roce fungování se však společnost ocitla v dlužích. Tomáš, který se po odchodu bratra Antonína dostal na místo vedoucího, dřel ve dne v noci, aby dluhy umořil. A nakonec se mu to skutečně podařilo.

Baťa usoudil, že obuv z kůže je mnohdy příliš drahá a spousta lidí chodí bez bot, protože si je prostě nemůže dovolit. Nákladnost bot se odvíjela od nízké produktivity ševců - kvalitní boty šili až čtyři dny. Proto začal Baťa v roce 1897 vyrábět tzv. „*baťovky*“ - výrazně levnější plátěné boty, které se brzy staly hitem. Úspěch baťovek byl takový, že již během tří let začíná Baťa ve Zlíně stavět svoji první továrnu, která měla ještě zefektivnit výrobu obuvi. Nechává do ní dovézt nejmodernější stroje a narůstá též počet zaměstnanců. Ještě v roce 1900 jejich počet překoná stovku. Kvůli bratrově onemocnění tuberkulózou je Tomáš neotřesitelnou hlavou společnosti. V roce 1904 Baťa spolu se třemi zaměstnanci opouští Zlín, aby získal nové zkušenosti ve Spojených státech. Tráví rok v městě Lyon, které je známé svým obuvnickým průmyslem a zajímá se o všechny aspekty americké výroby, která byla daleko industrializovanější než v Rakousku-Uhersku. *Po návratu z Ameriky* Baťa nejen nakoupil modernější stroje, ale také převzal americké metody marketingu. Jeho obchodní cestující se snaží udat boty kde to jen jde a Baťa rozvěšuje reklamy. Rozhořel se též ale spor mezi Baťou a dělníky v jeho továrně, kteří nakonec vstoupili do stávk. Baťa s nimi odmítl jednat a všechny propustil. Následně musel nabrat novou pracovní sílu z okolního venkova.

V roce 1908 zemřel bratr Antonín a Tomáš Baťa tedy stojí v čele společnosti zcela oficiálně. Na konci prvního desetiletí dvacátého století vlastní Baťa dvě moderní továrny, zaměstnává přes 300 pracovníků a jeho závod produkuje 3.000 párů obuvi denně. Během patnácti let tak dokázal zečtyřicetinásobit počet párů, které jeden pracovník dokáže ušít za den. Zároveň musel ale řešit problém ubytování svých zaměstnanců. Z této doby *pocházejí typické červené cihlové domy*, které dodnes patří ke koloritu Zlína.

V roce 1911 Baťa odjíždí opět do Spojených států, tentokrát aby „*okoukal*“ pásovou výrobu, se kterou měl velké úspěchy v oblasti automobilů Henry Ford. Po návratu do Zlína pak tuto pásovou výrobu *úspěšně aplikuje i na produkci obuvi*. Následujícího roku se Tomáš Baťa žení s Marií Menšíkovou, dcerou ředitele Vídeňské knihovny. O dva roky později se jim rodí syn Tomáš John. Téhož roku začala i první světová válka, Baťa dokázal využít příležitosti a dodával boty rakousko-uherské armádě (v určitém období dokázal pokrýt až 50% výroby). Podnik v době války vzkvétal. Tomáš Baťa zakládá též stavební oddělení, cihelnu či elektrárnu. Na konci války tak je zaměstnavatelem pro 5.000 pracovníků. Mír v Evropě však Baťu připravuje o jeho největšího odběratele, rakousko-uherskou armádu. Podnik se na krátkou dobu opět ocitá v krizi, ale se dostává relativně pomalu, a to i přes speciální opatření, jako založení osobních účtů zaměstnanců, kam jim chodila část mzdy, kterou společnost dále používala jako provozní kapitál. Baťa se však nemohl vyhnout ani nepopulárnímu propouštění, na konci roku 1920 již zaměstnává pouze 2.000 pracovníků. A musí ustoupit tlaku zaměstnanců a *nechat je založit nenáviděné odbory*.

Přes hospodářskou krizi Baťa stále vyráběl a jeho sklady se plnily díky nízké kupní síle obyvatel. Nakonec sáhl k opatření, nad kterým konkurence jen kroutil hlavou - začal své boty vyprodávat *za poloviční ceny*. Tím si zcela podmaňuje celý český trh s obuví a získává zpět finance, které investuje do další expanze nejen v Československu. Z krize tak podnik i přes propouštění a snižování platů zaměstnanců vychází posílen. A přestože zaměstnance krize musela nutně postihnout, stále se měli lépe než naprostá většina dělníků v tehdejší Československu, především díky Baťově starosti o sociální status svých podřízených. V roce 1923 se *Baťa stává zlínským starostou*. Ekonomický vzestup firmy s sebou nese i Baťovy další investice do výstavby ve Zlíně, kromě dalších obytných domů buduje i hotel, kino či nemocnici. *Na konci roku 1925* zaměstnává Baťa opět více než 5.000 pracovníků. Pod heslem „*Cena je diktátor*“ drtí konkurenci, která s jeho nízkými cenami nedokáže udržet krok. Baťa sice nevydělá mnoho na jednom páru obuvi, ale v množství, které produkuje, to znamená velmi slušný zisk. Baťa se též začal starat o to, aby jeho společnosti byla plně samostatná co se týče každého aspektu výroby obuvi. Továrna se tak *rozrůstá o další budovy*, jako jsou koželužny, gumárny, textilky, chemičky, papírný dřevařské dílny či později punčochárny. Na začátku třicátých let produkuje Baťovy závody *neskutečných 100.000 párů obuvi denně*. V této době se také rodinný podnik mění na akciovou společnost a Baťa začíná zakládat továrny po celém světě, například Německu, Anglii, Polsku, Švýcarsku, Spojených státech či dokonce v Indii. Přes hospodářskou krizi se společnosti daří poměrně dobře.

Vrcholem Baťovy snahy o samostatnost se stalo postavení *filmového studia*, ve kterém mohl točit vlastní propagační snímky. Později se z něj staly zlínské filmové ateliéry. Méně známé jsou závody *na výrobu letadel*, které měly napomoci s transportem zboží či *plánovaná železnice*, kterou však již Baťa nestihl dokončit. 12. července 1932 nastoupil Tomáš Baťa na palubu svého Junkersu D1608, kterým hodlal letět do Švýcarska, aby zkontroloval stavbu tamní továrny. Povětrnostní podmínky nebyly dobré a byla hustá mlha, přesto však letadlo vzlétlo. Krátce po startu z neznámých důvodů havarovalo a v jeho troskách našel smrt jak Baťa, tak jeho pilot Jindřich Brouček. Ve své závěti svěřil Tomáš Baťa vedení podniku nevlastnímu bratrovi Janu Antonínovi výměnou za 50 milionů korun, které byly zčásti vyplaceny pozůstalým, zčásti podpůrnému fondu a 4 miliony získalo i město Zlín. Po svém strýci později převzal vedení firmy Tomáš Baťa junior.

Tomáš Baťa a Zlín

Abychom si uměli aspoň trochu představit, jak vypadal Zlín v době, kdy se zde 3. dubna 1876 narodil iniciátor jeho příštího úžasného rozmachu, Tomáš Baťa, musíme si uvědomit, že tehdy to bylo jen velmi malé městečko, spíše vesnice. I tak mělo ovšem na svou dobu docela bohatou historii. Jeho 2.300 obyvatel se živilo nejčastěji zemědělstvím ale i drobnými řemesly jako obuvnictvím, hrnčířstvím a soukenictvím. Nebyl zde vodovod ani kanalizace a topilo se výlučně dřevem. Častou příčinou požárů byly ještě slaměné střechy domů, tím spíše, že ke svícení se používala petrolejka, ale i mnohem lacinější svíčky a ve stájích i louče.

Zatímco větší města tehdejších zemí koruny České, především Praha a Brno, ale i Plzeň nebo Moravská Ostrava patřily v rámci Rakousko-Uherska už dávno velkému světu a prožívaly většinu jeho peripetií, tehdejší Zlín vzrušila obvykle sotva tak jednou - dvakrát ročně událost, jakou byl výroční trh nebo pouť na svatá místa, Hostýn nebo Velehrad, kam se ještě chodilo bosky. Zdálo by se, že není méně vhodného místa pro vznik moderního průmyslového města nežli byl Zlín. Zato o botách a tradici ševcovské už by se mluvit dalo. I otec Tomáše Antonín Baťa *byl švec*, a to dokonce už v deváté generaci. V roce 1894 si Tomáš Baťa společně se svými sourozenci Annou a Antonínem zřídil na zlínském náměstí obuvnickou živnost. V roce 1900 se podnik přestěhoval do nově vystavěné budovy u zlínského nádraží. V ní už byly instalovány stroje na parní pohon. Závod vyráběl od počátku houněnou prošívanou obuv, ale obchodní úspěch mu přinášela zejména lehká plátěná obuv nacházející odbyt u nemajetných vrstev zákazníků. Důležité podněty a zkušenosti načerpal Tomáš Baťa *při svém pobytu v USA*, kde strávil několik měsíců prací v tamních továrnách. *Americká inspirace* byla pro Tomáše Baťu mimořádně důležitá, nově orientovala směr jeho podnikatelské aktivity. Baťova továrna postupně začínala pronikat i na zahraniční trhy.

Velký rozmach zaznamenal závod za 1. světové války, kde se podílel na vojenských zakázkách. Tehdy zlínské továrny dodávaly miliony párů bot rakousko-uherské armádě. Kromě vojenských bot závod vyráběl dřeváky pro venkovský lid. Podešev měly ze dřeva, zatímco svršek byl z vojenských odpadů. Od roku 1917 se podnikání baťovky rozšiřovalo ještě v jiném směru - *firma si začala vytvářet vlastní síť prodejen obuvi*. Kromě toho začaly vznikat baťovské pobočky v Německu, Anglii, Francii, Jugoslávii, Polsku, Švýcarsku, Holandsku, Indii a USA. Poválečná krize utlumila rozvoj, menší zlínské továrny zanikly. *Baťova firma se udržela*, ale i ona musela snižovat výrobu. Krizi překonal Tomáš Baťa odvážným rozhodnutím: v září 1922 snížil cenu svých bot na polovinu. To přilákalo do prodejen návaly zákazníků. Baťa tak vyřadila svou konkurenci. Ve všech společnostech byl aplikován tzv. *"baťovský systém"*. Šlo o dokonalé využití pracovní doby, usiloval o podnícení dělníků i vedoucích pracovníků k maximální snaze o hospodárnost a efektivnost, proto byla zavedena samospráva dílen a prémiový systém účasti na zisku a ztrátě (osobní konto). Za necelé desetiletí (1923-1932) se Baťovy závody rozrostly v mohutný komplex s řadou výrobních objektů a s ucelenou provozní činností od nákupu a zpracování surovin, přes výrobu obuvi až její prodej ve vlastní obchodní síti. Za roky 1932 až 1939 došlo k velkému rozvoji. Do roku 1942 Baťův koncern dosáhl mimořádných úspěchů. *Existovalo 120 podniků, 5.810 prodejen a 105.700 pracovníků*. V Československé republice existovalo 2.000 prodejen, byly skoro v každé větší vesnici. Obstarávaly asi 3/4 veškerého obuvnického trhu. Byly k nim často připojeny i *„opravny obuvi a pedikúry."*

Obrovský rozvoj města Zlína byl tedy vytýčen Tomášem Baťou. Ten tragicky při leteckém neštěstí zahynul 12. července 1932. Vitalitu jeho vizí, plánů výstavby a harmonizace chování nových spolupracovníků k budoucím cílům potvrzuje, že ani odchod vůdčí osobnosti nezamezil probíhající výstavbu závodu a města Zlína. Tomáš Baťa se *obklopil velmi schopnými spolupracovníky*, kteří po jeho úmrtí se stali nositeli jeho idejí a dalšího rozvoje firmy Baťa až do roku 1945. Byl to zejména nevlastní bratr a dědic Jan Antonín Baťa. Dále pak ředitel podniku a starosta města Zlína Dominik Čípera, a ředitelé Josef Hlavnička a Hugo Vavrečka. Vedení Baťova koncernu sídlilo až do druhé světové války ve Zlíně. V tomto městě Tomáš Baťa založil svůj podnik v roce 1894, do roku 1920 zde vybuďoval nejenom velký tovární komplex ale také *bydlení pro zaměstnance*. Zlínská architektura má modernistický styl navržený nejlepšími architekty té doby: Kárfík a Gahura jsou dva z nich.

Podobné uspořádání bylo pak použito v baťovských komunitách po celém světě. Jedním z příkladů je i postavený *mrakodrap ve Zlíně*, kdysi nejvyšší budova v Československu.

Veřejná činnost Tomáše Bati

Tomáš Baťa měl ve svém životě dvě povolání. Jedním specifickým byla výroba a prodej obuvi a druhým, velmi různorodým, byl jeho celoživotní zápas s bídou. Byl plně zaujat touhou stále tvořit a byl toho názoru, že velké dílo mohou po sobě zanechat jen velcí lidé. Velcí lidé jsou ti, kteří pracují tolik, aby jejich práce přinesla prospěch jiným, jejich okolí, případně celému státu. Roku 1923 je zvolen starostou Zlína a začíná se prudký rozvoj města s finanční podporou firmy Baťa. Staví nemocnici, vykupuje pro město Zlín zlínské panství. Zámeckou budovu věnoval jako *“Klubovní dům”* společenskému životu spolupracovníků a zámeckou zahradu přeměnil na veřejné sady. Vystavěl moderní areál s šesti budovami, dětským hřištěm a bazénem a jako Masarykovu pokusnou školu ji věnoval zlínské mládeži. Zajistil pro ni nejlepší pedagogy z českých zemí i zahraničí a modernizoval její výuku na světové úrovni (Vrána, Císař, 1939). Zajišťoval ubytování pro své zaměstnance v rodinných domcích v zahradním prostředí a pro svobodné vybudoval osm internátních budov pro několik tisíc spolupracovníků. *Navrhl plán výstavby města Zlína* pro padesát tisíc obyvatel, který se postupně realizoval a srovnával s vystaveným modelem ve Studijním ústavě. Náklady na modernizaci Zlína a výstavbu pevných asphaltových komunikací hradil z prostředků firmy. Provozoval *železnici Otrokovice - Zlín - Vizovice*. Svou mecenášskou činnost neomezoval jen na Zlín a nabídl zřízení 3.000 telefonů pro obce bez telefonu v rámci ČSR. Propagoval leteckou dopravu a zřídil letiště.

V období světové hospodářské krize se ujímá vedení společnosti Jan Tomáš Baťa. Je mu 34 let. Abychom mohli posoudit rozmach firmy za Janova působení (1932–1939), je třeba připomenout, že za Tomáše Bati seniora vzniklo v rámci závodů 16.560 pracovních míst, existovalo 1.045 prodejen a 24 podniků, za Jana pro firmu pracovalo 105.700 pracovníků, existovalo 5.810 prodejen a 120 podniků. Jan zlevňuje obuv, zvyšuje výrobu a pro zaměstnance staví tisíce domků. Nechává postavit továrnu v Sezimově Ústí, v Batizovicích (nyní Svit) a v Baťovanech na Slovensku (nyní Partizánské). *Rozvíjí strojírný, buduje v Otrokovicích gumárny a pneumatikárny i nové koželužny, punčochárny, elektrárnu.* Firma Baťa zde kupuje pozemky a upravuje bahnitý terén k výstavbě domků. Naplavováním zeminy se terén v Otrokovicích zvedne o dva metry. Počet obyvatel Otrokovic za šest let stoupá z 2.000 na 8.000 a za vybudování města přebírá Jan Baťa v roce 1937 čestný doktorát technických věd Vysoké školy dr. Eduarda Beneše (nyní VUT) v Brně. *Zakládá letecké závody* (nyní Moravan), továrnu na zpracování plastů *Fatra* a buduje *vodní kanál* z Rohatce do Otrokovic, tzv. Baťův kanál.

Firma otevírá továrny v Tilbury (Anglie), v Hellocourt (Francie), v Chelmeku (Polsko), v Bestu (Nizozemí), ve Švýcarsku, Německu, Kanadě, USA, Jugoslávii, Indonésii, Brazílii, Číně, Indii atd. Indická továrna Baťa v Batanagaru byla se svými 25.000 pracovníky až do roku 1960 největším průmyslovým závodem v Indii. Nejmhutnější rozvoj Zlína i baťovských závodů je tedy spojen s působením J. A. Bati, přestože největší zásluhy o novou podobu Zlína bývají připisovány Tomášovi - zakladateli. Je ovšem samozřejmé, že bez Tomášova dřívějšího vedení by Jan patrně nikdy nedosáhl toho, co se mu povedlo. V započatém díle Tomáše Baťi v rozvoji města Zlína pokračuje Jan Tomáš Baťa, který chce ze Zlína moderní funkcionalistické město. Zve věhlasné architektky a ty nejlepší tuzemské sám zaměstnává. V Baťově ateliéru pracují Vladimír Karfík, který působil v Americe v ateliéru F. L. Wrighta a v Paříži u Le Corbusiera, František Lydie Gahura, žák J. Kotěry. Jan vyhláší soutěž na typovou výstavbu rodinných domků, již se zúčastňuje 289 architektů z devíti zemí. V čele poroty zasedá Le Corbusier. Jsou dostavěny jedenáctipodlažní hotel Společenský dům (dnešní Hotel Moskva) a Velké kino pro 2.270 osob, největší v ČSR, později proslulé jako centrum Mezinárodního dětského filmového festivalu. Jan zakládá Studijní ústavu a Zlínskou školu umění, kde učili Vincenc Makovský, Bohuslav Fuchs, V. V. Štech a další. Buduje filmové ateliéry, které točí reklamní spoty. V ateliérech začínali pozdější nositelé Oscara Alexandr Hackenschmied i Elmar Klos. Zakotvili zde Karel Zeman a Hermína Týrlová. Ve Výzkumném ústavu dostal příležitost mladý Otto Wichterle. Za Sportovní klub Baťa běhá Emil Zátopek. Od roku 1936 se ve Zlíně uděluje Baťova literární cena. Laureáty se stali Jaroslav Seifert, Karel Poláček, Jarmila Glazarová, Jakub Deml aj.

Před okupací Jan spolu se zaměstnanci firmy daroval státu 30 milionů korun na obranu. Po okupaci s rodinou opustil Československo, aby se nestal rukojmím Němců a mohl z ciziny řídit závody. V této situaci převede na pět ředitelů ve Zlíně 35 % svých akcií a na vdovu po T. Baťovi Marii dalších 25 %. Za války se Baťovy společnosti dostaly na černou listinu Spojenců, v níž byly společnosti a osoby podezřelé ze spolupráce s Němci. Jak firma postupně rozprostírala své aktivity ze Zlína, nejprve jen po Rakousko - Uhersku, brzy však i po evropských zemích, a později i kontinentech - přibývalo těch, kdo si uvědomovali, že se nesetkávají jenom s úspěšným obchodním plánem, ale něčím mnohem silnějším a záslužnějším.

Už předválečná nejslavnější Baťova prodejna v Kalkatě na hlavní třídě s Grandhotelem je dodnes na svém místě a slouží všem. K Baťově zásadám nikdy nepatřilo stát se nevěrným těm, kdo ho potřebovali nejvíce a díky kterým kdysi vzniklo jeho impérium - lidem z ulice. Geniální obchodní duch Baťů byl vůbec provázen i nesporným citěním sociálním a morálním. A zanechával tak všude, kde se uchýtil nesmazatelnou stopu. Vliv, který zanechal třeba v Indickém Bengálsku už před válkou právě Batanagár, považují sami Indové, o nichž jsme mysleli, že se moderním technologiím a marketingu učili hlavně u Britů, za rozhodující. Výsledkem bylo, že v mnoha zemích světa - řeknete-li "Čech" - ozve se "Baťa" a to i přesto, že tam třeba Baťova továrna dávno skončila nebo ani nikdy nebyla. Role baťovských pionýrů, kteří tudy prošli, nebo i jen výrobků, jež se tu prodávaly, nepomohla zdaleka jenom jim nebo vzdálenému Československu. Pomáhala přetvářet a v některých případech doslova i civilizovat místní prostředí.

Dílo Tomáše Bati je rozsáhlé - zasahuje do všech složek života a podnikání. Vychází z jeho životní a podnikatelské filozofie: *Podnikání musí být založeno na morálních principech. Slouží člověku, jeho rozvoji a zdokonalování. Uskutečňováním této filozofie vytvářel nový typ člověka - podnikatele - spolupodnikatele, spolupracovníka.* Je potěšitelné, že právě v současné době roste počet podnikatelů, kteří se vědomě hlásí k myšlenkovému a podnikatelskému odkazu Tomáše Bati. Kteří studují historické zkušenosti a přetvářejí je do moderní současné podoby. Neodmítají zahraniční poznatky, ale také je přijímají kriticky a zavádějí jenom to, co je skutečně nové a vhodné. Velice často se setkáváme s názorem, že Baťa nemá dnešnímu podnikateli již co říci, že je to historie, že metody a prostředky které používal, patří do začátku minulého století. Je to politováníhodný přístup. Prozrazuje, že jeho zastánci ne dost dobře chápou podstatu podnikání. A šířejí pojato - smysl lidského bytí. Poučení z historie je nutno zasadit do konkrétního času a prostoru. Teprve potom se nám podaří oddělit to, co je časové, co platí jenom v určitých historických podmínkách, od relativně trvalého. I v podnikání jsou zásady a principy, které jsou nadčasové.

Jsem přesvědčen, že největší poučení získáme studiem a promyšlením jeho „filozofie života a podnikání“ a nikoliv konkrétních řídicích a výrobních postupů. Uveďme citáty:

„Věřím v člověka a v to, že se zlepšuje. Věřím, že tomu zlepšení nesmírně přispívají technické vynálezy, které jsou dětmi lidského ducha. Děti ducha člověka, který se vypracoval výše, ukáznil svůj mozek a odvahu a rozdává z tohoto bohatství druhým, v čemž nachází největší štěstí a naplnění svého života.“

„Vynaložme největší úsilí na to, abychom poznali o sobě a o světě pravdu. Nelžeme a nelichoťme si, avšak nedopustíme také, aby nám lhalí a lichotili druzí. Poměry nejsou vinny nikdy a ničím. Vinni jsou vždycky lidé. Poměry je třeba buď zvládnout, nebo se jim přizpůsobit.“

Právě poslední z uvedených citátů vystihuje asi nejlépe základní filosofii přístupu Tomáše Bati k rozvoji města Zlína. Vždyť to co se mu podařilo právě zde, nemělo v Československu, ale ani ve většině evropských zemí obdoby. Vybudování na svou dobu obrovského podniku bylo samozřejmě pouze jednou z jeho velmi mnohostranné činnosti. Příkladem platným až doposud může být jeho činnost veřejná, která v současné České republice v tomto spojení není vůbec obvyklá. Přínos pro architektonický rozvoj města byl již naznačen. Neméně důležitá však byla jeho činnost v oblasti vzdělávání a výchovy, která významnou měrou ovlivnila podnikatelského ducha mnoha generací. Za jednoho ze zakladatelů jej považují rovněž soudobí teoretici v oblasti marketingu a průmyslového designu. Zároveň je jeho příklad jedním z klasických, ukazujících cestu od malého chudého podnikatele, až po vlastníka a vedoucího pracovníka velkého mezinárodního koncernu. Těchto a podobných příkladů je však v současné době, a to nejen v České republice stále méně. Tomáš Baťa zůstává proto příkladem, ale i neustálou výzvou pro mnoho malých podnikatelů. Je však zároveň i příkladem pro mnoho velkých firem z hlediska jejich vztahu k rozvoji měst a regionů, ve kterých působí.

Zoznam použitej literatúry

- [1] BARVÍŘ, M. *K zapomenutému teoretickému odkazu Tomáše Bati*. Konference Transformační marketing, VUT FAME, Zlín, 1998, str. 22-29.
- [2] CEKOTA, A. *Geniální podnikatel Tomáš Baťa*. Canada : Sixty-Eight Publisher, 1981.
- [3] ERDÉLY, E. *Baťa - Švec který dobyl světa*. Zlín : Archa, 1992.
- [4] GARLÍK, V. *Baťovy závody - Organizace a řízení do r. 1939*. Praha : Svoboda, 1990.
- [5] NÁDVORNÍK, J. *Baťův systém řízení do roku 1939*. Praha : Impuls, 1990.
- [6] PAGÁČ, J. *Tomáš Baťa a 30 let jeho podnikatelské práce*. Praha : Sfinx, 1926.
- [7] POCHYLÝ, J. *Baťa - Baťova průmyslová demokracie*. Praha : Utrin, Průmyslové vydavatelství, 1990.
- [8] RYBKA, Z. *Základní zásady Baťova systému pro podnikatele a vedoucí pracovníky*. Praha : Toko, 1999.

- [9] Článek na webu Fakulty managementu a ekonomiky University Tomáše Bati ve Zlíně. Citáty Tomáš Baťa Úvahy a projevy, 3. vydání. Praha : Institut řízení, 1990.
- [10] LEHAR, B. *Dějiny Baťova koncernu*. Praha : Státní nakladatelství politické literatury, 1960.
- [11] VAŇHARA, J. *Příběh jednoho muže a jednoho města*. Zlín : Vlastní vydání.
- [12] ZELENÝ, M. *Cesty k úspěchu - trvalé hodnoty soustavy Baťa*. Nakladatelství Čintamani, 2006.

Adresa:

Ing. Bc. Milan Březina
Městský úřad Veselí nad Moravou
Třída Masarykova 119
698 13 Veselí nad Moravou
Mobil: 00 420 603 363 876
Tel.: 00 420 518 670 181
brezina@veseli-nad-moravou.cz
www.veseli-nad-moravou.cz

OSOBNOSŤ A JEJ PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU

Jozef Búšik

Ministerstvo vnútra - sekcia verejnej správy v Bratislave

Abstrakt: *Problematika osobnosti v oblasti regionálneho rozvoja má svoju aktuálnosť, význam a opodstatnenosť. Svojím príspevkom som sa usiloval na prezentovaných skutočnostiach (definície regionálnej politiky, regionálny a komunálny manažment a marketing) prispieť k zamysleniu sa nad riešením tejto otázky.*

Kľúčové slová: *regionálna politika, verejná správa, osobnosť, regionálny a komunálny manažment a marketing.*

Je dôležitá osobnosť pri zabezpečovaní tvorby regionálnej politiky a jej implementácií v praktickom živote? Na túto otázku sa pokúsim v ďalších častiach reagovať. Kde hľadať odpoveď?

1. Pohľad na vymedzenie regionálnej politiky

Keď sa pozrieme na spektrum najčastejšie prezentovaných definícií regionálnej politiky zistíme, že sa v nej objavujú pojmy ako *cielavedomá a uvedomelá činnosť, účasť subjektov štátnej správy a územnej samosprávy a ďalších zainteresovaných subjektov - zástupcov VŠ, vedeckých inštitúcií, podnikateľských subjektov, odborníkov z praxe poradenských, finančných a iných inštitúcií.*

Samozrejme, že sa v definíciách objavuje aj *smerovanie tejto činnosti* napr. zmiernovanie regionálnych disparít, aktivizácia miestneho alebo regionálneho potenciálu, využívanie inovácií, vzdelávanie, využívanie znalostnej spoločnosti, reštrukturalizácia ekonomickej základne, dobudovanie potrebnej technickej a sociálnej infraštruktúry, pokrytie a využívanie informačno-komunikačných technológií, zvýšenie konkurencieschopnosti atď.

Ďalej sa v definíciách regionálnej politiky objavujú *pojmy ako subsidiarita, solidarita, partnerstvo a pod.*

Týmto strohým výpočtom sa prirodzene nevyčerpávajú všetky otázky rôznych definícií (napr. vzťah k makroekonomickej politike, vzťah k územnému plánovaniu, životnému prostrediu a pod.).

Z doteraz uvedeného vyplýva odporúčanie prikloniť sa *ku kolektívnemu chápaniu činností súvisiacich s tvorbou a aplikáciou regionálnej politiky.*

Nemožno voči tomu namietat'. Predsa len vo vzdialenejšej minulosti a stále viac v súčasnosti tu vystupuje do popredia *otázka akéhosi vodcu*, ktorý stojí na čele rôznych špecializovaných kolektívov.

2. Osobnosti v regionálnom rozvoji

V minulosti sa často hovorilo o tzv. *lidroch*. Mali to byť ľudia, ktorí dôkladne poznajú príslušné územie, vedia kde sa nachádzajú, vedia formulovať rozvojové smerovanie, vedia získať ostatné subjekty pre realizáciu rozvojových zámerov, vedia akým spôsobom ich dosiahnuť, ako získať príslušné finančné a hmotné zdroje, vedia ako zjednotiť bezpochyby vyskytujúce sa individuálne alebo parciálne záujmy, vedia presvedčiť aj širšie okolie o opodstatnenosti a užitočnosti toho ktorého riešenia, vedia zjednotiť a získať všetky sily a prostriedky pre úspešný priebeh vybraných prioritných riešení.

S touto osobou sa spája úspešnosť alebo neúspešnosť realizácie regionálnej politiky.

Teraz sa z minulosti prenesme do súčasnosti.

Regionálnu politiku v prevažnej miere tvoria a zabezpečujú subjekty verejnej správy. Do verejnej správy sa postupne dostávajú také nové prvky ako je riešenie preťaženia riadenia, nedostatok flexibility, riešenie byrokratického strnulého prístupu, riešenie efektívnosti, transparentnosti, riešenie inovačného, pružného, akčného a projektového charakteru usmerňovania a regulovania priestorového systému, decentralizácia kompetencií z orgánov štátu na územnú samosprávu, využitie zdrojov EÚ, riešenie otázok informatizácie

a poznatkovej spoločnosti, riešenie konkurencieschopnosti, súťaživosti a účinných a efektívnych nástrojov riadenia, prehľadnosť vynaložených nákladov a pod.

Financovanie verejných služieb dosiahlo hranice svojich možností a došlo tiež k určitým deficitom v kvalitatívnej oblasti.

Preto neprekvapuje, že sa hľadajú nové riešenia systémového charakteru, prevzatia súkromnej podnikateľskej kultúry, spôsoby reakcie na dynamické zmeny v regionálnom a miestnom makroprostredí a mikroprostredí atď.

Vyššie uvedené skutočnosti vedú aj k posúvaniu metodológie a zručnosti pri tvorbe programových dokumentov a v ich realizácii *do polohy manažmentu a marketingu*. To je cesta ako reagovať na podmienky trhu, ako využívať nové prístupy, ktoré trh akceptujú a zohľadňujú v procese každodenného i dlhodobého riadenia a plánovania.

Pružne sa prispôbiť podmienkam trhu by malo Slovensku umožniť, aby sa *presadilo na trhu EÚ a zaujalo svojou konkurencieschopnou ponukou*. To by malo priniesť nové ľudské a finančné zdroje a zabezpečiť dlhodobú perspektívu a trvalo udržateľný rozvoj.

Nezanedbateľnou skutočnosťou je organizované *zdokonaľovanie organizačnej a inštitucionálnej štruktúry verejnej správy* a hľadať vhodné a účinné nástrojové inštrumentárium.

Pri manažmente vo verejnej správe treba mať však na zreteli, že prístupy uplatňované v podnikovej sfére *nemožno prijímať bezvýhradne*, teda bez určitých úprav (napr. z dôvodu rôznych právnych predpisov a noriem cieľovej orientácie, rôznych aktérov a metód riadenia, potreby dosiahnutia širokého konsenzu, transparentnosti a pod.).

Keď manažment chápeme ako doplnujúci nástroj regionálneho plánovania ako celostný prístup k doterajším a novým úlohám, ako novú plánovaciu filozofiu, ako nový koncept vedenia, rokovania a realizácie zámerov sme opäť v našej oblasti záujmu v problematike regionálneho rozvoja.

Regionálny a komunálny manažment okrem plánovania by mal zahŕňať ďalšie funkcie ako organizovanie, koordinovanie, motivovanie a kontrolu. Za jeden z rozhodujúcich faktorov sa považuje potreba učenia sa, rešpektovania a využívania inovácií, informačného prepájania aktérov, racionálne a efektívne rozdeľovanie kompetencií, výberu subjektov, ich koordinácie a správneho vedenia. Regionálny manažment možno ďalej charakterizovať aj *ako na realizáciu orientované iniciovanie a vedenie sektorových a medzisektorových regionálnych rozvojových procesov kvalifikovaným personálom*.

V procese riadenia významnú úlohu vo všeobecnosti, ale aj pri regionálnom a komunálnom manažmente zohráva *personálny faktor*. Kvalitu riadenia priamo *ovplyvňuje osobnosť manažéra*, ktorá si vyžaduje špecifické vlastnosti a schopnosti.

Súčasná prax v regionálnom rozvoji *vyžaduje od úspešných manažérov analyticko-koncepčné schopnosti, manažérske procesné zručnosti, osobnostné charakteristiky a know-how príslušného územia a odborovej profilácie*.

Regionálny manažér by mal mať znalosti z viacerých odvetví a disciplín. Mal by byť schopný komunikovať, rokovať, vyjednávať, presvedčať, argumentovať, koordinovať, ovládať zásady úspešnej práce s ľuďmi, mal by udržiavať a rozvíjať dobré kontakty s regionálnymi aktérmi, mal by byť pripravený na riešenie konfliktov a na kompromisné riešenia, mal by rozvíjať partnerstvo a spoluúčasť všetkých zainteresovaných subjektov, preukázať záujem pochopiť a akceptovať ciele a predstavy každého zainteresovaného regionálneho aktéra. Regionálny manažér by mal mať schopnosti na tímovú prácu a vedieť udržať dobré medzilidské vzťahy, ďalej by mal dbať o výchovu, výcvik a školenie nižších manažérskych pracovníkov. Mal by mať ďalej dôveru vedenia, náležitú spoluprácu so zákazníkmi a dodávateľmi žiaducich služieb, mal by rešpektovať potrebu systematickej kontroly organizácie práce a hľadania možností neustáleho zlepšovania, či už v oblasti efektívnosti a kvality prác, vytvárania rezerv, vyhodnocovania ich využívania, objektívneho a transparentného merania výsledkov práce atď.

Od regionálneho manažéra sa často vyžaduje, aby bol lídrom zmien. To vyžaduje ochotu a schopnosť robiť niečo nové a iné, a meniť to, čo sa momentálne robí, ale neprispieva k výkonnosti, efektívnosti a kvalite služieb.

V súvislosti s manažmentom je potrebné sa zmieniť aj o *marketingu*, konkrétne regionálnom a komunálnom marketingu.

Vychádza sa z toho, že marketing je *jedna veľmi významná manažérska metóda. Marketing je spoločenský a riadiaci proces*, v ktorom jednotlivci a skupiny získavajú prostredníctvom vytvárania a výmeny produktov a hodnot to, čo potrebujú a čo chcú. *Marketing je aj najmodernejší spôsob podnikateľského myslenia a konania, je to objektívna potreba praxe.*

Proces marketingu sa skladá z týchto fáz:

- koncepcná
- analýzy
- tvorby stratégie
- realizácia
- kontroly

Regionálny a komunálny marketing zahŕňa činnosti, ktoré sú zamerané na vytvorenie, udržanie, alebo na zmenu postojov či správania sa k určitým lokalitám, regiónom. Ponúka metódy a nástroje na zabezpečenie rozvoja daného územia a dosiahnutie jeho prosperity. Definuje produkty a perspektívy rozvoja príslušného územia a uvádza do súladu ponuku územia s potrebami trhu, zhodnotením a optimálnym využitím jeho zdrojov a celkového potenciálu.

Prostredníctvom regionálneho a komunálneho marketingu sa sledujú najmä nasledovné ciele:

- posilnenie lokalizačnej aktivity regiónu, obcí a miest navonok
- presnejšie, jasnejšie spoznanie aktivity regiónu, obcí a miest pre vlastné obyvateľstvo a hospodárstvo
- podpora kreativity a inovácie kultúry na odbúranie slabých a presadenie silných stránok.

V marketingových prácach sa presadzuje manažérsky postoj (regionálny, mestský alebo obecný manažér). Je to riadiaci pracovník, je to osoba vykonávajúca platenú funkciu, angažujúca sa ako výkonný orgán preberajúci na seba koordinačné funkcie a administratívne záležitosti.

Úlohou tohto pracovníka je sledovať v reálnom čase okolité prostredie, citlivo zaznamenávať jeho zmeny, analyzovať informácie indikujúce tieto zmeny, sprostredkovať tieto zmeny všetkým zložkám organizácie, ktorej je súčasťou, vyvolávať a koordinovať adekvátne reakcie na tieto zmeny.

Okrem uvedeného ide napr. aj zabezpečovanie takých úloh ako je u regiónu, mesta, obce:

- zvyšovanie atraktívnosti
- lepšia trhová pozícia
- zlepšenie a rozšírenie imidžu
- zvyšovanie spokojnosti zákazníkov
- zvýšenie identifikácie občanov s územím
- zvyšovanie väzby na kúpnu silu
- zvyšovanie efektívnosti
- sprístupnenie rozvojového potenciálu
- lepšie využitie riadenia vnútorných zdrojov
- zlepšenie spolupráce medzi dôležitými a bezprostrednými zainteresovanými subjektmi
- výstavba, prevádzkovanie a využívanie komunikačných sietí
- prepojenie verejných a súkromných aktérov.

Realizuje tiež vo všetkých fázach marketingového procesu vedúcu pozíciu a vecné plnenie jednotlivých fáz v záujme úspešného napredovania a dosiahnutia stanovených cieľov.

Záver

Vo svojom príspevku som sa usiloval poukázať na skutočnosť, že napriek kolektívnemu charakteru práce na príprave tvorby regionálnej politiky a jej implementácie, je postavenie osobnosti, jej práva a povinnosti v riadiacej a koordinačnej činnosti priamo úmerné účinnosti a efektívnosti očakávaným výsledkom v predmetnej oblasti.

Zoznam použitej literatúry

- [1] BÚŠIK, J. *Verejná správa a regionálny rozvoj (vývoj po roku 1990)*. Bratislava : EÚ, NHF, EKONÓM 2003.
- [2] BÚŠIK, J. *Regionálny manažment a marketing*. Bratislava : EÚ, NHF, EKONÓM, 2006.

Adresa:

Ing. Jozef Búšik, CSc.
riaditeľ sekretariátu Rady vlády pre verejnú správu
Ministerstvo vnútra - sekcia verejnej správy
Drieňová 22
826 86 Bratislava 29
telefón: 02/48592900
srv.svs@mvsr.vs.sk

OSOBNOST A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU

Marie Emilie Grossová

Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, o.p.s., Praha

Abstrakt příspěvku: V článku je analyzována světová osobnost v oblasti fenomenologie E. Husserl, rodáka z regionu Olomouckého kraje.

Klíčová slova: fenomenologie, filozofie, analýza, psychologie, předsudky, vědecké a filozofické poznání, evropské vědy.

Prostějov je okresní město v Olomouckém kraji. Nachází se na západním okraji úrodné roviny Hané, v severní části Hornomoravského úvalu, východně od Drahanské vrchoviny. První historická zmínka o vsi Prostějovice je z roku 1141, do poloviny 13. století se vyvinula ve významnou trhovou ves. Roku 1390 se Prostějov stává městem díky pánům z Kravař. 19. a 20. století změnilo tvář města ve stylu historismu a secese. V Prostějově se mimo jiné osobnosti narodil významný filozof **Edmund Husserl**.

Narodil se 8. 4. 1859 v prostějovské židovské obci jako druhý syn židovského obchodníka, roku 1876 maturoval na německém gymnáziu v Olomouci a studoval matematiku, fyziku a filozofii nejprve v Lipsku, mimo jiné u W. Wundta, později v Berlíně u matematiků K. Weierstrasse a L. Kroneckera a nakonec ve Vídni, kde roku 1882 promoval prací o variačním počtu. Zde se také setkal s T. G. Masarykem a snad i pod jeho vlivem pokračoval ve filozofii u F. Brentana. Prací *O pojmu čísla* se roku 1887 habilitoval v Halle, kde pak 14 let působil jako soukromý docent. Téhož roku si vzal ve Vídni Malvinu Steinschneiderovou, rovněž z Prostějova, a oba se dali evangelicky pokřtít.

Působil v Göttingenu a ve Freiburgu, studoval astronomii na univerzitě v Lipsku (1876-1878) a matematiku v Berlíně (1878-1881) a ve Vídni (1881-1882). Byl soukromým docentem v Halle (1887-1901) a profesorem na univerzitě v Göttingenu (1901-1916). Od roku 1916 až do své emeritace v roce 1928 učil na univerzitě ve Freiburgu. Seznámil se mj. s M. Schelerem, W. Diltheyem, H. Rickertem, K. Jaspersem, R. Carnapem, M. Heideggerem či E. Finkem.

Jeho první odborné práce se zabývaly matematikou, od níž přešel k psychologicky orientované analýze pojmu čísla (*Philosophie der Arithmetik* - Filozofie aritmetiky, prvotina, kterou věnoval právě svému učiteli Franzi Brentanovi a ve které se ukazuje základní rys jeho myšlení - snaha o radikálně přísné založení vědeckého a filozofického poznání, vybudované na filozoficky a psychologicky jasných základech), od roku 1895 však psychologismus kritizoval (*Logische Untersuchungen* - Logická zkoumání). Usiloval o filozofii, která nezávisí na speciálních vědách a je schopna budovat na teoreticko-metodologických základech, jež si sama zaručuje. Důležitým momentem je teze o intencionalitě vědomí (každému aktu vědomí čili každému prožitku odpovídá určitá předmětnost; myšlení je vždy u věci). Logická zkoumání, Psychologismus, ve svých dílech odmítal přejímání názorně neověřených, tradovaných výkladů, řídil se heslem "k věcem samým" (vyřazoval platnost všech tezí, včetně všeobecné teze "svět existuje"). Vlastním polem fenomenologie se proto stalo vědomí vůbec a způsob, jak se tomuto vědomí ukazuje svět. Možnosti fenomenologie předvedl na exemplárních problémech (horizontová struktura vnímání, časová syntéza, problém identity a evidence, problém tzv. přirozeného světa, problém krize evropských věd aj.). Na Husserla navazovali E. Fink, R. Ingarden, L. Landgrebe, existencialisté, M. Merleau-Ponty, M. Heidegger aj. Další díla: *Philosophie als strenge Wissenschaft* (Filozofie jako přísná věda), *Ideen zu einer reinen Phänomenologie* (Ideje k čisté fenomenologii), *Karteziánské meditace, Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie*. Jeho filozofická metoda získala v dějinách mnoho stoupenců, protože poukazyvala na nesprávnost empirismu, který se ztrácel ve faktech. Dále tato metoda vyhovovala časové tendenci po samostatných metodách a předmětech, vedla k přesné logické formulaci a nespokojovala se s pouhým hromaděním materiálů. Podobně jako téměř všechny důležité filozofické knihy našeho století jsou však i Husserlova díla čtenářsky nesnadno přístupná. Jeho *Filosofie aritmetiky* vzbudila kritický zájem logika G. Fregeho, který ji kritizoval kvůli psychologismu, tj. názoru, že matematické objekty mají psychologický původ, že plynou pouze z povahy lidského myšlení. Tuto kritiku vzal Husserl velmi vážně a dlouho pracoval na svém prvním velkém díle, *Logická zkoumání I./II.*, jež mu vyneslo profesuru v Göttingen. Tam se seznámil s D. Hilbertem, W. Diltheyem, M. Schelerem, A. Koyréem a K. Jaspersem.

Roku 1913 vydal *Ideje k čisté fenomenologii*. Po vypuknutí Světové války se připojil k vlasteneckému manifestu německých profesorů, za války však ztratil syna.

Byl povolán do Freiburgu jako nástupce H. Rickerta a v roce 1918 založil *Freiburskou fenomenologickou společnost*. Jeho první asistentkou byla pozdější řeholnice Edith Steinová a od roku 1919 Martin Heidegger, který se roku 1928 stal jeho nástupcem. K Husserlovým žákům patřili také Eugen Fink, Dietrich von Hildebrandt, Roman Ingarden, Ludwig Landgrebe a Jan Patočka.

Jako vážený emeritus podnikl Husserl řadu přednáškových cest po Německu i do ciziny (Amsterdam, Paříž, Vídeň, Praha) a napsal své poslední velké dílo, *Krizi evropských věd*, věnovanou otázce „přirozeného světa“ (*Lebenswelt*) a krize smyslu. Roku 1933 byl nacisty z univerzity vypuzen a i když jeho nástupce Heidegger tento zákaz za svého krátkého rektorství zrušil, musel se Husserl vystěhovat i z bytu a byl podroben různým šikanám. Přes 40 tisíc stránek jeho stenografických textů a poznámek dopravil ještě roku 1937 do bezpečí v belgické Lovani odvážný františkán Herman Leo van Breda.

První práce, která uvedla Husserla do světového filosofického povědomí, jsou „Logická zkoumání“. Tato práce vyšla v roce 1900. Husserl v ní vystupuje proti psychologismu a správně hájí transcendentální logiku. Po filozofii žádá, aby byla přesnou vědou a k tomu je třeba, aby byly dány základní pojmy, které má dodávat fenomenologie. Je zakladatelem fenomenologické školy. Jeho metoda získala brzy mnoho stoupců, protože poukazovala na nesprávnost empirismu, který se ztrácel ve faktech. Dále tato metoda vyhovovala časové tendenci po samostatných metodách a předmětech, vedla k přesné logické formulaci a nespokojovala se s pouhým hromaděním materiálů.

Edmund Husserl výrazně zasáhl do současné světové filozofie. Vzepřel se proti psychologismu, proti omezování pravdy na vnitřní zážitky člověka a věnoval se vědeckému, rozumovému zkoumání viditelné skutečnosti tak, jak se nám jeví, jako fenomén, od řeckého slova *phainomenon*, jev. Proto Husserlova filozofie nese název fenomenologie, výklad jevů. Husserl strhnul všechny obory dosavadní klasické filozofie k zájmu o své řešení. Vysvětluje se to také tím, že ta příliš jednostranně ustrnula u statického pojmu skutečnosti (lat. *essentia*) - aniž se právě tak záměrně starala také o existenci; a tak se jí dostávalo označení esencialismus. Husserl se od této jednostrannosti odkláněl, čímž se však dostával do blízkosti druhé jednostrannosti: existencialismu, zrozeného z fenomenologie.

Ohlasy jeho díla

Kromě svých bezprostředních žáků Husserl ovlivnil celou řadu dalších filosofů nepřímo. To se týká M. Schelera, R. Carnapa, H. Weyla, francouzských existencialistů stejně jako M. Merleau-Pontyho, G. Bachelarda nebo E. Lévinase. Mimo vlastní filozofii Husserl prostřednictvím E. Cassirera silně ovlivnil jistý proud amerického sociologického myšlení, od A. Schutze až po etnometodologii H. Garfinkela. Ti se inspirovali zejména představou epoché, „uzávorkování“ vlastních předsudků a názorů badatele, které teprve umožňuje pochopit společenské jevy v jejich pravé podobě a smyslu. V matematické a logické teorii se k Husserlovu dědictví hlásil Kurt Gödel a u nás Petr Vopěnka, zejména v souvislosti s myšlenkou epoché a také „přirozeného světa“ bytostně omezené, konečné lidské zkušenosti.

Husserl zemřel ve Freiburgu 27. 4. 1938. Po jeho smrti se ukázalo, že vydané spisy tvoří pouze menší část celé Husserlovy myslitelské práce. Od roku 1950 vychází péčí Husserlova archivu v belgickém městě Lovani sebrané vydání jeho děl, nazývané Husserliana.

V belgickém městě Lovani je Husserlův archiv. Rodný dům Edmunda Husserla byl zbořen počátkem roku 1959, v jeho rodném městě po něm zůstalo pouze pojmenování jednoho z náměstí.

Summary: Personage whose participate in a society and a region.

In accordance with the topic of the international interdisciplinary conference „Personage whose participate in a society and a region.“ I present my contribution called „Edmund Husserl - flunder of fenomenology. Semantical concept of entailment, derivation rules soundness of rules, concept of proof, provability, completeness (what is true is also provable and vice versa, what is provable is also true), nondecidability, independence.

Zoznam použitej literatúry

- [1] HUSSERL, E. *Krize evropských věd a transcendentální fenomenologie*. Praha : 1972.
- [2] HUSSERL, E. *Karteziánské meditace*. Praha : 1993.
- [3] HUSSERL, E. *Přednášky k fenomenologii vnitřního časového vědomí*. Rychnov n.K. : 1996.
- [4] HUSSERL, E. *Idea fenomenologie a dva texty Jana Patočky*. Praha : 2001.
- [5] HUSSERL, E. *Ideje k čisté fenomenologii a fenomenologické filosofii I./II*. Praha : 2004.
- [6] HUSSERL, E. *Formální a transcendentální logika*. Praha : 2007.
- [7] BERNET, R. aj., *Úvod do myšlení Edmunda Husserla*. Praha : 2004.
- [8] BLECHA, I.; HUSSERL, E. *Proměny fenomenologie, úvod do Husserlovy filosofie*. Olomouc : Triton, 2007.
- [9] DASTUROVÁ, F. *Čas a druhý u Husserla a Heideggera*. Praha : 1992.
- [10] DERRIDA, J. *Tradice vědy a skrývání smyslu: komentář k Husserlovu Původu geometrie*. Praha : 2003.
- [11] GRYGAR, F. *Kritika založení galileovské vědy v Husserlově 'Krizi evropských věd a transcendentální fenomenologii'*, Červený kostelec : 2005.

Adresa:

JUDr. Marie Emilie Grossová, Ph.D.
odborný asistent katedry veřejné správy a práva
Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů, o.p.s.
Praha 5, U Santošky 17, Česká republika
Doručovací adresa:
Prostějov, Zborov 3
marie.grossova@volny.cz

MANAŽEŘI A JEJICH ROLE V MÍSTNÍM A REGIONÁLNÍM ROZVOJI¹

Jiří Ježek

Západočeská univerzita v Plzni, Středisko pro výzkum regionálního rozvoje

Abstrakt: Příspěvek se zabývá rolí manažerů v místním a regionálním rozvoji. Shrnuje požadavky na jejich znalosti a dovednosti, tak, jak jsou diskutovány jak v teorii i praxi.

Klíčová slova: manažeři, manažerské role, místní rozvoj, regionální rozvoj

1 Úvod

Úspěšnost rozvojového procesu jak na místní, tak regionální úrovni je stále více závislá na osobnostech, politických lídrech a manažerech. V posledních letech se setkáváme také se snahou o profesionalizaci manažerské práce, v důsledku čehož města a regiony vytvářejí pracovní pozice městských resp. regionálních manažerů². Potřeba manažerů v místním a regionálním rozvoji také souvisí s růstem jeho aktérů a s potřebou koordinace jejich aktivit.

Také v odborné literatuře se často hovoří o potřebě profesionálních manažerů v rozvoji obcí, měst a regionů. Přitom se jedním dechem dodává, že se ve většině případů nejedná o jednu jedinou osobu s přesně stanoveným popisem práce. Management v místním a regionálním rozvoji je totiž vždy týmovou činností, přičemž členy týmů jsou nejenom ekonomové, ale také technici, právníci, architekti, urbanisté, geografové, sociologové a příslušníci řady dalších oborů. V praxi místního a regionálního rozvoje tedy nejsou manažerské kompetence výsadou úzkého okruhu manažerů-specialistů, tak jako je tomu v podnikové praxi, ale širokého spektra manažerů a pracovníků řady institucí a organizací. Tato skutečnost významně ovlivňuje manažerskou činnost v místním a regionálním rozvoji³.

Manažerem v místním anebo regionálním rozvoji je osoba, která je schopná syntézy, integrace a koordinace jednání, dále pak zprostředkování a dialogu. Manažer musí být schopen nejenom zvládat požadovanou řídicí činnost, ale měl by být také zodpovědný za výsledky své práce.

Vytváření výše uvedených manažerských pozic ještě neznamená, že by místní a regionální společenství musela nutně zakládat nějaké nové organizace, na něž přenesou příslušné manažerské kompetence, přestože založení takové speciální organizace, snažící se svojí činností usměrňovat místní anebo regionální rozvoj, může podpořit profesionalitu výkonu manažerské práce a vést ke zviditelnění místního anebo regionálního společenství navenek.

Většina organizací působících v místním a regionálním rozvoji potřebuje nejenom manažery, kteří budou iniciovat a vést dílčí procesy (komunikace, projekty atd.), ale také další pracovníky-specialisty, kteří budou vykonávat především následující úkoly:

- zjišťování a vyhodnocování potřeb místního anebo regionálního společenství
- strategické programování (stanovování vizí, strategií, cílů, opatření/ projektů)
- řízení jednotlivých projektů (projektový management)
- management vztahů - partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem

V následující schránce jsou přehledným způsobem charakterizovány tři typy profesionálů v místním a regionálním rozvoji, s nimiž se v praxi běžně setkáváme.

¹ Příspěvek vznikl v rámci projektu Ministerstva pro místní rozvoj České republiky č. WD-19-07-1 „Konkurenceschopnost malých měst v České republice“.

² Běžně se v praxi hovoří o manažerech města (městských manažerech), manažerech území či manažerech mikroregionů či o projektových manažerech. Přesné a jednoznačné pojmenování této nové profese bohužel ani v České republice, ani v zahraničí neexistuje. V této práci budeme hovořit o manažerech v místního a regionálního rozvoje, případně o profesionálních manažerech.

³ Jedná se o specifikum managementu místního a regionálního rozvoje.

Schránka 1: Pracovníci-profesionálové působící v místním a regionálním rozvoji

Manažer v místním a regionálním rozvoji. Jedná se o řídicího pracovníka, který zpravidla zastává funkci vedoucího pracovníka (jednatele) organizace působící v místním nebo regionálním rozvoji. Ale nemusí tomu tak být. Manažerem je osoba, která disponuje potřebnými odbornými a manažerskými znalostmi, dovednostmi a zkušenostmi. Manažer v místním a regionálním rozvoji musí být především odborníkem na procesní management a musí mít také znalosti a zkušenosti z takových oborů jako je podnikání, ekonomie, marketing, finance, sociální komunikace a také znát příslušné místní či regionální souvislosti.

Analytik. Téměř všechny organizace místního nebo regionálního rozvoje, stejně tak jako nejrůznější poradenské firmy, působící v dané oblasti, potřebují jedince s dobrými analytickými schopnostmi, kteří mají znalosti především z oborů jako je místní a regionální ekonomika, geografie, marketing, geografické informační systémy atd.

Komunitní pracovník. Řízení místního a regionálního rozvoje je především o komunikaci s různými aktéry. Proto se v praxi stále více setkáváme se specialisty právě na problematiku komunikace, kteří jsou schopni moderovat, spojovat (tzv. mediace) a vytvářet mezi členy místního společenství konsensus.

Pramen: vlastní zpracování, 2007.

2 Profese a profesionálové

Manažer v místním a regionálním rozvoji je relativně novou profesí, která vychází ze znalostí a dovedností řady oborů a oblastí. Jedná se o profesi, která je de facto kombinací řady profesí, které nové nejsou⁴. Důvody, které vedly k vytvoření profese regionálního manažera jsou dány rostoucím významem místních a regionálních rozvojových iniciativ a také snahou zavádět do oblasti veřejné správy resp. místního a regionálního rozvoje poznatky z podnikového managementu a marketingu (viz new public management). „Činnosti, které tvoří pracovní náplň manažerů v místním a regionálním rozvoji, byly zformulovány v praxi a představují často hybridní soubor praktik. (...) Jedná se o novou oblast „profesionalismu“, která je „směsicí racionálního plánování a umění prodávat, resp. získávat zákazníky“ (J. Bühler a G. Weber 2003).

V souvislosti s profesí manažerů působících v místním a regionálním rozvoji je zapotřebí zdůraznit jejich flexibilitu, neboť praktici se nemohou „zdržovat byrokratickými předpisy“. To je také důvod, proč je velmi obtížné stanovit nějaké standardy či standardní postupy a náplň práce manažera. Jak již bylo uvedeno, úkoly a činnost manažerů v místním a regionálním rozvoji je velmi závislá na místních nebo regionálních podmínkách (J. Mason a kol. 2000).

Aby mohli manažeři vykonávat svoji funkci efektivně a plnit úkoly, které se od nich očekávají, musí od svých zřizovatelů (od místního či regionálního společenství) získat odpovídající pravomoce (kompetence). Stejně tak je důležité, aby se místní nebo regionální společenství s manažery dohodlo, jakým způsobem budou přijímána rozhodnutí. To znamená, že je pro činnost manažerů nutné vytvořit podmínky, aby mohli efektivně jednat, resp. aby měli dostatečný prostor pro organizování a vedení. Jedná se o velmi komplikovanou a často také velmi konfliktní záležitost, jejímž předpokladem je, že se např. místní nebo regionální samospráva vzdá části svých kompetencí (rozhodovacích, finančních atd.) a přenechá je na manažera, resp. na organizaci, kterou manažer řídí (M. Geißendörfer, T. Rahn, M. Stoiber 2003).

Od manažerů působících v místním a regionálním rozvoji se také očekává, že ponese riziko za své jednání. Samozřejmě v rámci kompetencí, které jim jejich zřizovatelé poskytnou. Jedná se o nesnadnou činnost, neboť musí organizovat zájmy a cíle autonomních aktérů, kteří si často vzájemně nedůvěřují, jsou zahleděni do svých problémů atd. Jak uvádějí například M. Greisinger a F. Pötscher (1998), tak manažeři působící v místním a regionálním rozvoji na sebe přebírají riziko, které by manažeři působící v soukromém sektoru nikdy nepřevzali a zabývají se činnostmi, které nejsou pro soukromý sektor často atraktivní.

3 Obecné požadavky na manažery působící v místním a regionálním rozvoji

Předmět, rozměr a charakter manažerské práce v místním a regionálním rozvoji se do značné míry liší v závislosti na místních resp. regionálních podmínkách (potřebách a cílech daného společenství), na kompetencích, které jsou manažerům svěřeny a také na velikosti místního resp. regionálního společenství. Za těchto podmínek je velmi obtížné specifikovat společné rysy manažerské práce, které by bylo možné považovat za univerzální.

Kompetence jakéhokoliv manažera - tzn. způsobilost úspěšně vykonávat příslušnou pracovní činnost - můžeme posuzovat z různých pohledů. V tradičním pojetí hodnocení způsobilosti pracovníků (včetně manažerů) se vycházelo z předpokladů, které pracovník k výkonu činnosti či funkce má. Moderní pojetí způsobilosti přesouvá pozornost od obecných předpokladů k faktické připravenosti pracovníka podávat výkony s ohledem na očekávané výstupy jeho práce. Důležité přitom jsou nejenom odborné znalosti, ale také praktické dovednosti a sociální zralost.

⁴ jedná se tedy o novou profesi, skládající se z celé řady dalších profesí, jakými jsou veřejná a podniková ekonomika, veřejná a podnikové finance, územní a strategické plánování, architektura, právo, marketing, komunikace, sociální práce atd.

Odborné znalosti jsou získávány především vzděláváním. To má řadu podob od vysokoškolských studií až po různá nadstavbová, postgraduální studia, celoživotní vzdělávání atd. Je nesporné, že dynamika změn, ke kterým v současnosti dochází, vede k jednoznačnému závěru, že nelze vystačit se sumou znalostí, které manažer získal během školní výuky, ale že je nutné tyto znalosti průběžně rozšiřovat a doplňovat. Sebevzdělávání, ochota zapojit se do vzdělávacích programů, vyhledávání, vstřebávání a využívání nových poznatků jsou významnými rysy manažerů působících v místním a regionálním rozvoji.

Praktické dovednosti (tzv. skills) se získávají tréninkem a praxí. Současné poznání praktické činnosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji nabízí nepřehledné množství metod, technik a postupů, které mohou jejich práci usnadnit a zlepšit. I když znalost těchto přístupů je pochopitelně východiskem jejich aplikace, často důležitější je otázka jejich praktické implementace. Přitom je zapotřebí, aby měl manažer zkušenosti, byl schopen tvůrčího vedení a přizpůsobování se místním anebo regionálním podmínkám.

Sociální zralost se týká lidských a mravních kvalit lidí, které jsou zčásti dědičné, zčásti se získávají výchovou. Lidská dimenze (jaký je manažer jako člověk?), resp. jeho sociální zralosti souvisí s charakterovými vlastnostmi manažera. Zobecníme-li různé názory na toto téma, lze konstatovat, že jedním z typických rysů jsou osobnostní vlastnosti (vztah manažera k druhým lidem, k městu/regionu). K dalším rysům „ideálního“ manažera působícího v místním a regionálním rozvoji patří činorodost a aktivita, resp. vztah k práci, vyhledávání a zavádění nových poznatků, nespokojenost s dosaženým, proaktivní jednání atd.⁵ Součástí sociální zralosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji je i jejich charisma, které lze charakterizovat jako kouzlo osobnosti, soubor osobních vlastností uznávaných okolím, na jejichž základě se manažer může stát vůdcem ovlivňujícím svým chováním významné aktéry místního a regionálního rozvoje, kteří jsou ochotni přijímat jeho myšlenky, nápady, názory, stanoviska.

Od manažerů působících v místním a regionálním rozvoji se očekává, že budou vůdčími osobnostmi disponujícími takovými vlastnostmi, jako je sebejistota, přesvědčivost, důvěryhodnost, přitažlivost, iniciativní a proaktivní jednání. Tyto úlohy se snáze plní manažerům, kteří jsou charismatickou osobností. Charismatictí manažeři jsou obvykle emocionálnější, jsou vnímáni jako přesvědčivé osobnosti, vedle racionálních argumentů k získání druhých pro své záměry využívají i citové stránky komunikace.

4 Znalosti a dovednosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji (hledání jejich profesní identity)

Znalosti a dovednosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji, této nové vznikající profese, vyplývají z rolí a funkcí, které vykonávají, a nikoliv z oborů a disciplín, z nichž jsou tyto úkoly odvozeny⁶. Profesní základ manažerů působících v místním a regionálním rozvoji tvoří podle D. J. Blakelyho a T. K. Bradshawa (2002) následující oblasti: (1.) znalost místního anebo regionálního společenství, (2.) organizační role, (3.) úkoly, funkce a (4.) profesní role.

Profesní základ, znalosti a dovednosti manažera působícího v místním a regionálním rozvoji ještě nejsou zárukou jeho úspěšnosti. Na rozdíl od manažera v soukromém podniku totiž manažer v místním a regionálním rozvoji musí především trpělivě vyjednávat, přesvědčovat, motivovat. Znalosti a praktické zkušenosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji mohou být neúčinné nebo dokonce škodlivé, pakliže jsou aplikovány v jiných podmínkách (místních/regionálních, ekonomických, sociálních a politických).

4.1 Znalost místního a regionálního společenství

Místní a regionální rozvoj ovlivňuje celý řada jak objektivních, tak i subjektivních faktorů, jimž musí být manažeři často schopni přizpůsobit používané manažerské nástroje a postupy. Jinak řečeno, manažer působící v místním a regionálním rozvoji musí vycházet ze znalosti místních podmínek. Má místní anebo regionální společenství svého lídra? Může se pochlubit společně realizovanými projekty? Jaká je důvěra mezi jednotlivými aktéry? Existují nějaké místní antagonismy, konkurenční vztahy? Jak funguje místní politika, jakým způsobem se obvykle řeší místní problémy? atd. Atmosféra, v níž má dojít ke změně, je stejně tak důležitá, jako změna sama. Proto je důležité, aby manažer působící v místním a regionálním rozvoji měl kromě znalostí a dovedností také odpovídající praktické zkušenosti⁷.

⁵ Jako pozitivní osobnostní vlastnosti manažera v místním a regionálním rozvoji lze uvést důvěryhodnost, poctivost, čestnost, zásadovost, důslednost, zdvořilost, ohleduplnost, přesnost. Jako příklad vlastností reprezentujících pracovní aktivitu manažera lze uvést rozhodnost, svědomitost, iniciativnost, cílevědomost, vytrvalost, samostatnost, odpovědnost atd.

⁶ Ačkoliv se vysokoškolské a další vzdělávací instituce často snaží vytvářet nejrůznější náplně vzdělávacích programů pro manažery působící v místním a regionálním rozvoji, tak je to praxe, nikoliv teorie, kdo určuje role a pole působnosti těchto manažerů.

⁷ Creation, Development and Management of RDAs. Brussels: EURADA, 1996. Nestránkováno.

Manažer musí být schopen pomáhat místnímu anebo regionálnímu společenství v identifikaci příčin jeho problémů. Musí je umět nejenom identifikovat, ale také určit, zda-li jsou v rámci daného společenství řešitelné. To předpokládá, že bude schopen přesvědčit aktéry, že určitá strategie není pro jejich společenství vhodná. Měl by tedy umět využívat svých znalostí a dovedností k tomu, aby ve spolupráci s aktéry našel tu správnou cestu rozvoje.

4.2 Organizační role

Jak již bylo uvedeno, místní a regionální rozvoj je záležitostí celé řady jedinců, organizací či institucí. Má-li být místní či regionální společenství akceschopné, potřebuje určitou formu organizace (neformální i formální). Předtím ovšem, než dojde k vytvoření takové organizace, je důležité, aby rozhodovatelé stanovili její poslání (misi), resp. její potřebnost.

Každá forma organizace musí mít nejenom přesně vymezené poslání (k čemu a pro koho tu je?), ale také kompetence (pravomoci), které budou její činnost vymezovat, resp. limitovat. Jak uvádějí např. R. Halkier, M. Danson a Ch. Damborg (1998), tak hlavním úkolem organizací působících v místním a regionálním rozvoji a jejich manažerů je koordinovat aktivity veřejného, podnikatelského a občanského sektoru. To znamená, že manažeri působící v místním a regionálním rozvoji většinou sami jednotlivá rozvojová opatření a projekty nerealizují, ale v převážné míře „pouze“ koordinují činnost druhých. V takovém případě mohou manažeri vystupovat v různých rolích. Mohou být nejenom experty a facilitátory (usnadňovateli) aktivit podporujících místní anebo regionální rozvoj, ale také motivátory, kteří dodávají druhým odvalu, povzbuzují je a motivují, a to bez možnosti použití formální mocenských prostředků, jakými jsou příkazy a zákazy, které se běžně používají v podnikovém managementu. Za jiných okolností mohou být partnery ostatních aktérů. V takovém případě je jejich úkolem být kreativní a aktivně vyhledávat rozvojové příležitosti. Manažeri působící v místním a regionálním rozvoji by měli umět participovat na přípravě a realizaci rozvojových projektů. Měli by umět navrhnout způsoby jejich financování a realizace a také, zvláště v současné době, napomáhat využívání nejrůznějších podpůrných zdrojů (např. finančních prostředků ze strukturálních fondů EU).

Omezení činnosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji představují řídicí, resp. správní a kontrolní rady, jejichž úkolem je, jak již z názvu vyplývá, kontrolovat a vyhodnocovat jejich manažerů, resp. organizací, které řídí. V případě, že úkoly a kompetence manažerů nejsou dostatečně jasně a přesně vymezeny, dochází k častým konfliktům.

Organizace působící v místním a regionálním rozvoji často operují v širokém rámci dalších organizací a institucí, a to jak na místní anebo regionální úrovni, tak na úrovni státní a mezinárodní (např. úrovni EU). Proto potřebují vytvářet stále nové vztahy s celou řadou organizací a institucí, jakými jsou např. mezinárodní rozvojové agentury atd. Stejně tak se od nich často očekává, že budou lobovat (zvláště v souvislosti s projekty EU). To znamená, že významnou náplní činnosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji je také management vztahů.

Stále více se ukazuje, že manažeri působící v místním a regionálním rozvoji jsou vnímáni jako prodloužená ruka místní či regionální samosprávy.

4.3 Úkoly a funkce

Manažer působící v místním a regionálním rozvoji by měl mít znalosti především z oblasti marketingu a sociální komunikace. Měl by být schopen mobilizovat a organizovat lidi, myšlenky, resp. obecně rozvojové zdroje. Důležité je také zvládnutí procesního managementu a vytváření potřebných kapacit v rámci vedení a organizování místního či regionálního společenství. V praxi se přitom vyžaduje zvládnutí následujících metod a postupů:

- identifikace společných problémů místního anebo regionálního společenství
- poskytování technické a analytické pomoci
- identifikace rozvojových zdrojů - sladování potřeb a možností
- procesní schopnosti rozvoje informačních a komunikačních sítí mezi významnými místními a regionálními aktéry
- povzbuzování interakcí mezi různorodými skupinami aktérů pro dosažení společných cílů

Manažer působící v místním a regionálním rozvoji musí umět pracovat s celou řadou subjektů. Z pohledu vztahu manažera k nim se jedná o zákazníky. Musí umět pracovat jak s jednotlivci, tak skupinami. Z pohledu místního společenství jsou de facto všichni místní obyvatelé zákazníky. Manažer by měl umět s nimi přímo či nepřímo komunikovat. Měl by umět vycházet také s úředníky, politiky, atd. a ke každému z nich najít ten správný přístup.

Manažer působící v místním a regionálním rozvoji by měl být připraven komunikovat také se správní či řídicí radou, s případnými odbornými či pracovními skupinami, s jednotlivými aktéry a také s veřejností. Kromě toho také s laickými lidry, kteří zastupují nejrůznější ekologické a občanské iniciativy a kteří mají na místní či regionální společenství často neformální vliv. Přitom ale většinou nedisponují potřebnými odbornými znalostmi. V této souvislosti by měl být manažer připraven poskytnout jim technickou pomoc a případně též znalosti či školení. Jedná se o velmi choulostivou otázku. Manažer působící v místním a regionálním rozvoji by měl být schopen vybalancovat laické znalosti či pohledy na problémy a jejich řešení s těmi odbornými, expertními (musí tedy umět pracovat jak s laiky, tak profesionály). Mezi laiky je často řada podnikavých lidí s dobrými nápady. Úkolem manažera je v této souvislosti usnadnit jim realizaci těchto myšlenek (zprostředkovat znalosti, technickou pomoc, projektové know-how atd.).

4.4 Profesionální role

Role manažerů působících v místním a regionálním rozvoji souvisejí s úkoly, které by měli naplňovat. Jak již bylo uvedeno. K nejvýznamnějším profesionálním rolím patří role konzultanta, facilitátora (usnadňovatele), organizátora a někdy též experta.

Konzultační či poradenská role se netýká pouze externistů, konzultačních a poradenských firem. Konzultační a poradenskou činnost by měli místním a regionálním aktérům poskytovat také manažeři. Jedná se především o poskytování kvalitních technických informací (informací potřebných k rozhodování). Tím zároveň de facto umožňují či usnadňují místní anebo regionální rozvojové aktivity a působí v roli facilitátora (katalyzátora), který vytváří struktury pro řešení společných problémů. Manažer působící v místním anebo regionálním rozvoji tak zároveň umožňuje mobilizaci místních zdrojů. Spíše než řešení jednotlivých (dílkových) problémů místního anebo regionálního rozvoje by se měl manažer působící v místním a regionálním rozvoji snažit vytvářet trvalé kapacity pro řešení problémů.

Organizační role manažera působícího v místním a regionálním rozvoji se mimo jiné týká také toho, že by měl být jakýmsi obhájcem místních anebo regionálních zájmů. Aby mohl tuto roli sehrávat, potřebuje mít za sebou určitou organizační strukturu. Tou může být organizace působící v místním a regionálním rozvoji.

V roli experta vystupuje manažer málokdy, nejedná se o jeho primární činnost.

Praktické zkušenosti manažerů působících v místním a regionálním rozvoji ukazují, že jejich role často splývají a v čase se mění (vyvíjejí). Na počátku rozvojového procesu (např. při iniciování projektu) manažer vystupuje především jako organizátor, později přijímá roli facilitátora (umocňovatele, usnadňovatele) a konzultanta, jehož úkolem je zvyšovat kapacitu místního anebo regionálního společenství.

Základní funkcí či rolí manažera působícího v místním a regionálním rozvoji je jeho schopnost řídit dílčí aktivity, které podporují místní anebo regionální rozvoj. Z toho vyplývá, že musí především zvládat obecné přístupy a metody, které musí být schopen rozumným a odpovědným způsobem přizpůsobovat místním podmínkám. Výše uvedený přehled rolí je proto zapotřebí považovat pouze za jakýsi nástin rolí, které manažeři obvykle sehrávají. Není je možné považovat za univerzální, neboť názory na to, co by mělo být obsahem managementu v místním a regionálním rozvoji a jakým způsobem je možné ho realizovat, se v praxi značně odlišují.

5 Závěr

O manažerech respektive možnostech uplatnění managementu v místním a regionálním rozvoji se v posledních letech jak v teorii, tak i v praxi velmi diskutuje. Příspěvek je možné chápat jako představení ideálního manažera působícího v místním a regionálním rozvoji. Jeho role a pravomoci jsou vždy závislé na konkrétních místních podmínkách (obec, město, mikroregion, kraj).

Seznam použité literatury

- [1] ALEXY, J.; BOROŠ, J.; SIVÁK, R. *Manažment ľudských zdrojov a organizačné správanie*. Bratislava, IRIS, 2004, 257 s., ISBN 80-89018-59-9.
- [2] BENTLEY, G.; GIBNEY, J. *Regional Development Agencies and Business Change*. Urban and Regional Planning and Development. Aldershot: Ashgate, 2000. 243 s., ISBN 0-7546-1271-6.

- [3] BLAKELY, D. J.; BRADSHAW, T. K. *Planning local economic development*. Theory and practice. 3. vydání. London: Sage Publications, 2002, 397 s., ISBN 0-7619-2457-4.
- [4] BÜHLER, G. *Regionalmarketing als neues Instrument der Landesplanung in Bayern*. Schriften zur Raumordnung und Landesplanung. Díl 11. Augsburg/ Kaiserslautern: Universität Augsburg/ Kaiserslautern, 2002. 229 s., ISBN 3-9806388-9-8.
- [5] BÚŠIK, J. *Regionálny manažment a marketing*. Bratislava : Ekonomická univerzita, 2006, 104 s., ISBN 80-225-2193-0.
- [6] DĚDINA, J.; CEJHAMR, V. *Management a organizační chování*. Praha : Grada Publishing, 2005, 339 s., ISBN 80-247-1300-4.
- [7] DONNELLY, J. H.; GIBSON, J. L.; IVANCEVICH, J. M. *Management*. Praha : Grada Publishing, 1997. 821 s., ISBN 80-7169-422-3.
- [8] DRUCKER, P. F. *Řízení v době velkých změn*. Praha : Management Press, 1998. 285 s.
- [9] EURADA: Creation, Development and Management of RDAs. Brussels: EURADA, 1996. nestránkováno (bez ISBN).
- [10] GREISINGER, M.; PÖTSCHER, F. *Edelhof*. 125 Jahre Landwirtschaftliches Bildungs- und Innovationszentrum im Herzen des Waldviertels. Zwettl, Waldviertel Management, 1998, 256 s., ISBN 3-901392-017.
- [11] HALKIER, H.; DANSON, M.; DAMBORG, Ch. (ed.). *Regional Development Agencies in Europe*. Regional Policy and Development 21. London : Jessica Kingsley Publisher, 1998. 373 s., ISBN 0-11-702364-7.
- [12] JEŽEK, J. *Management v místním a regionálním rozvoji*. Brauslava : Národohospodářská fakulta Ekonomické univerzity, 2007, 124 s.
- [13] JEŽEK, J. *Management regionálního rozvoje a jeho teoretické vymezení*. Sborník příspěvků z IX. Mezinárodního kolokvia o regionálních vědách. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity, 2006, s. 41-46, ISBN 80-210-4155-2.
- [14] JEŽEK, J. *Regionální management aneb jak efektivně řídit regionální rozvoj?* In: Rumpel, P.: Inovativní koncepty v socioekonomickém rozvoji územních jednotek. Ostrava : Ostravská univerzita, 2006, s. 24-37, ISBN 80-7368-261-3.
- [15] MASON, J. et al. *Organising for regional development in England and Wales*. In: Bentley G., Gibney, J.: Regional Development Agencies and Business Change. Urban and Regional Planning and Development. Aldershot : Ashgate, 2000, s. 13-110., ISBN 0-7546-1271-6.
- [16] PAULÍČKOVÁ, R. *Teoretické otázky regionálního a městského marketingu*. Plzeň : Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni, 2005. 124 s., ISBN 80-7043-365-5.
- [17] RUMPEL, P. *Lokální a regionální rozvoj v kontextu přistoupení České republiky k Evropské unii*. Část 1. Ostrava : Ostravská univerzita, 2003, 53 s., ISBN 80-7042-876-7.
- [18] RUMPLEL, P. *Teritoriální marketing jako koncept územního rozvoje*. In: Spisy prací Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity 145/2002. Ostrava : Ostravská univerzita, 2004, 177 s., ISBN 80-7042-830-9.
- [19] TRUNEČEK, J. *Management v informační společnosti*. Praha : VŠE, 1997, 228 s., ISBN 80-7079-201-9.
- [20] WOKOUN, R.; MATES, P. (ed.). *Management regionální politiky a reforma veřejné správy*. Praha : Linde, 2006. 351 s., ISBN 80-7201-547-8.

Adresa:

Mgr. Jiří Ježek, Ph.D.
 Západočeská univerzita v Plzni
 Fakulta ekonomická
 Středisko pro výzkum regionálního rozvoje
 Husova 11
 CZ-306 14 Plzeň
 Tel.: +420-605510598
 Jiri.jezek@fek.zcu.cz

OSOBNOST' PRIMÁTORA V KOMUNÁLNEJ POLITIKE¹

Renáta Ježková, Alena Pauličková

Vysoká škola v Sládkovičove

„Osobnosť je sústava vzťahov ku skutočnosti odrážajúcej sa vo vedomí a správaní jedinca“ (MERLIN).

Abstrakt: Cieľom príspevku je predstaviť primátora ako osobnosť v rámci komunálnej politiky v meste a celom regióne s jeho dosahom a prínosom na ich rozvoj.

Kľúčové slová: primátor, Bošnják Štefan, Trnava, rozvoj, komunálna politika

Úvod

Aj 18 rokov po spoločensko-politických zmenách v novembri 1989 je postavenie starostov a primátorov na Slovensku výrazne odlišné od postavenia ich kolegov v západnej Európe a severnej Amerike. Od našich starostov a primátorov sa stále vyžaduje, aby boli v istom zmysle slova polyhistormi na úrovni Mateja Bela. Musia ovládať právo, základy finančného hospodárenia, stavebný poriadok, musia mať vedomosti z oblasti kultúry, histórie. Musia vedieť dobre komunikovať a prezentovať svoje názory. O tom všetkom je súčasná komunálna politika v slovenských obciach a mestách. Nie je to o spoločenskom honore, o slávnom prestrihávaní pások, alebo o prijímaní vzácných návštev. Naopak, komunálna politika na Slovensku je a ešte dlho zostane o údržbe ciest, o kosení trávnikov, o fungujúcej kanalizácii alebo o verejnom osvetlení, o zabezpečení dostatočného počtu dopravných prostriedkov vo verejnej doprave, o vybavovaní sociálnej pomoci, jednoducho o poskytovaní kvalitných verejných služieb spoluobčanom. Zmyslom snaženia primátorov v komunálnej politike bez ohľadu na obce, mestá, či regióny, v ktorých pôsobia, by mala byť kvalita života v ich obci alebo meste pre obyvateľov, ako aj pre návštevníkov.²

Jednou z významných osobností slovenskej komunálnej politiky, ktoré presadzovali a stále sa usilujú o presadzovanie ekonomických záujmov obcí a miest ako i uplatňovanie progresívnych metód ekonomického manažmentu v podmienkach sídla³, je primátor mesta Trnava, Ing. Štefan Bošnják, ktorý je prvým mužom mesta už úctyhodné štvrté volebné obdobie. Primátorom mesta Trnavy je od roku 1994, a to už úctyhodné štvrté volebné obdobie.

V minulých obdobiach zažil veľa „neprijemností“ v rámci rodiny, pretože bývalý režim bol nekompromisný, neustále si vyrábal zločincov, nepriateľov a vlastne od čias, kedy vyrastal, pociťoval v tejto súvislosti stále problémy v rodine. Ľudia boli dlhé roky zatvorení nič, čo nikdy neurobili. Jeho dvaja bratia boli v PTP, najstarší tak isto. Zhodou okolností jeden študoval teológiu a zobrali ho zo seminára druhý tak isto bez príčiny dostal povolávací rozkaz do PTP. Prostredie, v ktorom pán Štefan Bošnják žil, bolo preňho neskôr tou pohnútkou na zmenu, na vstup do komunálnej politiky. A následne aj potom, čo pracoval v predchádzajúcich dvoch pozíciách – predtým jeho pôsobiskom bola Okresná poľnohospodárska správa v Trnave. Tam sa po prvýkrát dostal do pozície, že mal svadbu v kostole, z čoho bol potom veľký problém na Okresnom výbore strany. Pritom pracoval na pozícii referenta a nie na vedúcom poste. Padlo vtedy rozhodnutie, že by tam viac nemal pracovať, manželka z tejto práce musela odísť a on potom dal výpoveď. Dali mu plus šesť mesiacov, ako to vtedy chodievalo. Takže celý život až do roku 1989 pociťoval ako veľmi tvrdý, až nepriateľský (režim) voči bežným ľuďom a keď prišla zmena a začal sa aktivizovať, povedal si, že nie je možné o tom len rozprávať, že je potrebné urobiť zmenu a zapojiť sa. A tak vo voľbách v roku 1990 kandidoval na poslanca mestského zastupiteľstva, bol zvolený za poslanca a vtedy zvolený primátor ho oslovil s ponukou, či by nešiel kandidovať na funkciu zástupcu primátora, ktorá bola volená v rámci zastupiteľstva. Na rozmyslenie vtedy dostal čas len do rána, t.j. asi 12

¹ Príspevok vznikol pri príležitosti blížiaceho sa významného životného jubilea primátora mesta Trnavy, Ing. Štefana Bošnjáka, súčasného prezidenta Únie miest Slovenska. Narodil sa 30.10.1947 v Malženiciach.

² Z pozdravného príhovoru primátora Bratislavy Andreja Ďurkovského na XIII sneme Združenia miest a obcí Slovenska 15.04.2003. Zdroj: http://www.bratislava.sk/vismo5/dokumenty2.asp?tisk=1&u=700000&id_org=700000...

³ Ing. Štefanovi Bošnjákovi bolo prezidentom Slovenskej republiky udelené štátne vyznamenanie Pribinov kríž III. triedy za prínos k rozvoju územnej samosprávy Slovenskej republiky, najmä v presadzovaní ekonomických záujmov obcí a miest ako i v oblasti uplatňovania progresívnych metód ekonomického manažmentu v podmienkach sídla.

hodín. Prišiel domov k svojej rodine – k štyrom deťom. Najmladšia mala vtedy 5 rokov a musel zvažovať i tieto súvislosti. V rámci rodiny o tejto možnosti debatovali a rozhodli sa, že skutočne sa nedá o tom len rozprávať, ale treba do toho ísť. Dôležité bolo práve toto rozhodnutie, lebo to vytvorilo potom základ, že pán Bošňák kandidoval neskôr na primátora.

Po svojom vstupe do komunálnej politiky prvé štyri roky budoval systém v meste - systém ekonomický, investícií, vnútornú štruktúru, pretože to bola zmena oproti bývalým národným výborom, keďže sa oddelila štátna správa od samosprávy. A to na Slovensku veľmi výrazne. U predchádzajúceho zamestnávateľa robil financie, účtovníctvo, ekonomické záležitosti, rozpočtovníctvo a iné a u svojho druhého zamestnávateľa pracoval viac ako 12 rokov na poste technického námestníka, kde mal na starosti energetiku, investície, opravy, údržbu, pôdohospodárstvo, dopravu – všetky tieto technické veci okrem vlastného chovu, keďže to bol spoločný podnik pre živočíšnu výrobu. Takže vlastne toto bol jeho profesijný základ. Za tie roky sa naučil prečítať aj výkres, projekt, vedel sa i pohádať s projektantom alebo dodávateľom, že to nerobí tak, ako to má robiť. Poznal problém dopravy, údržby, energetiky, vodohospodárstva a navyše ekonomiku. Takže uvedené sa neskôr veľmi úzko prepojilo. Bolo vlastne dobré, keď nastúpil na Mestský úrad v Trnave a spolu s ním i Ing. Dienerová, ktorá je terajšou prednostkou v pozícii vedúcej ekonomického útvaru. Ona prišla z výroby, on prišiel z výroby, to znamená, že model ekonomiky mesta postavili vyslovene na podnikateľskom systéme, na podnikateľskom princípe, čo postupne prispelo k postupnému budovaniu mnohých vecí.

Otázka „vydržania“ v tomto priestore je daná rodinným zázemím, bez ktorého by to, podľa jeho slov, rozhodne nešlo. Medzičasom mu i deti veľmi rýchlo vyrástli, lebo odrazu zistil, že končia vysoké školy a idú sa vydávať a ženiť, takže už viac ako 16 rokov prebehlo veľmi rýchle.

Na druhej strane sa Ing. Bošňakovi a jeho kolegom podarilo vybudovať pomerne veľmi dobrý tím ľudí na Mestskom úrade ako aj v iných organizáciách, ktoré mesto má. Tým spôsobom tak spolu dokázali byť kdesi vpredu v rámci Slovenska v rámci určitých inovácií. Za všetky môžeme uviesť jeden príklad: Všeobecne - záväzné nariadenie o ochrane nefajčiarov prijali v meste Trnave dva roky pred tým, ako bol prijatý zákon v Národnej rade o ochrane nefajčiarov, pretože si uvedomovali, že je to pomerne dôležitá záležitosť. Prijali hneď od začiatku Všeobecne záväzné nariadenie o spôsobe výberu dodávateľov a investícií, a to ešte nebol zákon o verejnom obstarávaní. Teda snažili sa určitým spôsobom vždy riešiť to, čo bolo treba, aby definovali jasné pravidlá. Lebo v rámci verejného obstarávania sa za tie obdobia už preinvestovali miliardy korún, a jednoducho vždy je možnosť, čo ukazuje i skúsenosť zo sveta, takže je to otázka stanovenia pravidiel, ktoré si stanovia. Teda snažil sa to i on sám vždy riešiť to, aby pravidlá boli jasné. Napríklad v otázke pridelovania bytov požiadal zastupiteľstvo o to, aby prebralo určitým spôsobom jeho kompetenciu z hľadiska pridelovania bytov. Nechcel pridelovať byty od stola, ale nech sa o tom hovorí, čiže cez bytovú komisiu, a ak boli vypracované zásady a bolo treba dať výnimku, išlo to cez zastupiteľstvo. Boli jasné pravidlá, čiže snažili sa veci robiť tak, aby bolo čo najmenej možností na podnety a podozrenia, aj keď tomu sa človek nevyhne i napriek tomu, že sa záležitosti schvaľujú v zastupiteľstve a ide transparentné verejné rokovanie, kde sa hlasuje.

Primátor Trnavy za veľmi dôležité pritom považuje, aby si človek našiel čas aj na stretnutie s ľuďmi. V Trnave na mestskom úrade nie sú žiadne uzávery, aby prišiel niekto na sekretariát, neexistujú žiadne uzamknuté priestory, žiadne monitorovanie, zvončeky ako je to zvykom u iných primátorov. Sekretariát primátora Trnavy je otvorený, každý človek sa dostane až k samotnému primátorovi; samozrejme, že sa na návštevu musí z hľadiska času dopredu objednať. Čiže dôležité je to ísť medzi ľuďmi. Ako sám Ing. Bošňák hovorí, pre neho nie je problém ísť po meste, porozprávať sa. Človek sa nesmie izolovať od ľudí, musí žiť bežným životom – ide napr. na trh, po meste, kamkoľvek, bez akýchkoľvek problémov a mnohokrát úraduje a vybavujem aj po ulici, to znamená, že zastáva otvorenosť voči ľuďom.

Veľmi vážnym momentom je to, že je treba si uvedomiť, že ľuďom sa nesmie klamať. Jednoducho, lepšie je, a mám s tým má skúsenosti, keď povedal, že nedokáže pomôcť, alebo nepomôže, lebo to nepovažuje za tak závažné, že by mal pomôcť, a povedal to otvorene, bez toho, aby ľudí zavádzal. Vo väčšine prípadov sa im to snažil povedať priamo, i keď to bolo nepríjemné. A stali sa mu aj také prípady, že mu ľudia poďakovali, pretože som bol otvorený, aj keď im musel odpovedať v ich prospech negatívne. Teda človek musí nájsť odvahu povedať ľuďom aj tie nepríjemnejšie veci. Často prídu problémy ako byty, sociálne veci a iné prípady. Vtedy zvykne hovoriť: „Pozrite sa, keby som mal v zásuvke kľúčiky od bytu a dal by som Vám ich, aký by som bol dobrý, ale ja vám ich nedám, lebo na ne nemáte nárok, musíte sa sám postarať o seba. My môžeme pomôcť do určitej miery, ale nie sme Vám povinní pomôcť. A to si musíte uvedomiť, že Vy si zodpovedáte za svoj život sám“. A to sú niektoré veci, ktoré sa možno zle počúvajú, ale jednoducho si myslí, že je to lepšie, ako povedať ľuďom: „Dobré, niečo urobíme“. To primátor vravieva skutočne len vtedy, keď vie, že môže niečo urobiť. Za dôležité považuje nájsť odvahu ľuďom povedať to negatívne, že sa to nedá, než ich zavádzať. A samozrejme, v mnohých iných otázkach je potrebné ľudí neklamať. Nikdy sa nemôže povedať celá pravda, keďže ľudia by si

nevedeli tú pravdu dať do takých súvislostí, ako to v skutočnosti je a nakoniec, pravda je svojim spôsobom relatívna, mnohokrát je to uhol pohľadu, ale jednoducho, aj vtedy sa to dá povedať tak, aby sme neklamali.

Čo sa týka politiky a jej miesta v rozvojových zámeroch mesta, Ing. Bošňákovi sa podarilo tieto veci eliminovať. Politiku sa snažil a snaží eliminovať od rozhodovaní v meste a keď sa zavše zaískrilo, musel hľadať riešenie. Heslom vedenia mesta vždy bolo: „Odhodme politiku, hráme všetci za jeden dres, a to je mesto“. Uvedomujú si totiž, že všetci musia ťahať za jeden koniec. Ukázala to i situácia s hlasovaním. Napríklad v prvom období, keď bol primátorom Ing. Bošňák, nemal väčšinu v zastupiteľstve. KDĽ malo 24 hlasov, 24 hlasov mal tzv. občiansky blok tvorený vtedy HZDS, SNS, SĽĽ a potom tam bola skupina nezávislých. Keď sa v tomto zastupiteľstve schvaľoval druhý rozpočet, bolo 48 prítomných poslancov, za rozpočet hlasovalo 47, jeden sa zdržal. Ďalší rok bolo zhodou okolností tiež 48 poslancov a 48 bolo za. Ďalší rok bolo opäť 48. Trikrát sa to takto zopakovalo (vtedy bol pomer 46, 1 a 1, a ten jeden bol proti len preto, lebo dal nejaký návrh a ten neprešiel). Takže vždy sa hralo za mesto. Politiku si môžu robiť politické centrály, ale v meste sa nedá politika robiť, lebo buď napr. tú cestu je potrebné urobiť, alebo nie. Ak sa robia politické rozhodnutia, tak pri istých pravidlách. V Trnave sa postupovalo krok za krokom: spravila sa aktualizácia napr. cestnej siete. Potom sa zmapovali najhoršie veci v meste, napr. verejné osvetlenie.

Prijali sa zásady, pristúpilo sa k problémom koncepcne a prejavilo sa to i na postupových krokoch. Takže veci sa riešiť dajú, ale samozrejme, nie bez predchádzajúcej veľkej diskusie. Otázka schválenia rozpočtu nebola desiatimi minútami v mestskom zastupiteľstve, ale predchádzali jej hodiny a hodiny sedení, na ktorých bolo potrebné hľadať riešenie. V Trnave sa šlo na to pragmaticky, podľa závažnosti jednotlivých problémov a podľa toho i postupovali. Takže, ak nie je dobrý vzťah medzi primátorom a zastupiteľstvom, tak sa to odráža negatívne na meste. To je jednoznačné. Primátor má svoje kompetencie a zastupiteľstvo má tiež určité kompetencie. To sú dva vrcholové orgány mesta. Primátorovi nemôže zastupiteľstvo uložiť úlohu, môže ho požiadať, alebo odporučiť mu, atď. A primátor zase nemôže prikázať zastupiteľstvu. Podľa zákona má každý z nich svoje vlastné kompetencie. Do kompetencií primátora zastupiteľstvo nemôže vstúpiť a naopak. Primátor môže vetovať niektoré uznesenie, ak je presvedčený, že je v rozpore so zákonom, alebo je v neprospech mesta. Trnavský primátor ešte nevetoval ani jedno obdobie, vždy sa snažil dohodnúť. Z toho vyplýva aj to, že keď tieto dva orgány pracujú spoločne, môže sa to prejavovať len pozitívne. Pokiaľ sú však nepriateľmi „na nože“, potom si robia natruc a zákonite sa to musí prejavovať negatívne, čo prináša i na Mestský úrad neistotu. Ľudia majú problém aktívne sa zapojiť do práce, lebo nevedia, na ktorú hore „rozhádanú“ stranu sa majú prikloniť, a to je najhoršie. Dôležité je, aby človek našiel kontakt s poslancami, aby sa veci vedeli vydiskutovať, nie je vhodné mnohé veci riešiť na verejnosti, tie otázky je vhodné riešiť interne, pri interných rokovaníach s poslancami, a potom už mať dohodnuté veci, s ktorými sa ide na zastupiteľstvo. Novinári sa v tejto súvislosti primátora pýtajú na absenciu diskusie. Keďže poslanci o tom vedeli, boli s tým stotožnení, nemali dôvod diskutovať. A to isté i v prípade rozpočtu. Jeho schváleniu predchádzalo niekoľko stretnutí, kde sa prebrali všetky položky a boli tam prítomní zástupcovia všetkých klubov, to znamená, že o tom vedeli, takže nakoniec už nebolo čo diskutovať. A takto by veci mali vyzeráť.

Dnes marketingové praktiky neovládajú len veľkú politiku a jej osobnosti, ale i tú komunálnu. Imidž trnavského primátora na verejnosti je veľmi dobrý, o čom svedčí i pôsobenie na poste primátora už v 4. volebnom období. Zaujímavá je cesta, akou sa k nemu Ing. Bošňák dopracoval. Uprednostňuje totiž „sedliacky rozum“. To človek musí vycítiť. Najhoršie je, keď niekto chce čosi hrať. Pár krát sa zúčastnil školení, kde sa dozvedel, ako vystupovať a podobne. Ale potom zistil, že je to umelé, pokiaľ sa človek nebude prirodzene správať k ľuďom a nebude voči nim otvorený, pokiaľ to bude len naučené. Tvrdí, že možno vo veľkej politike, kde sú ľudia pravidelne v médiách atď. je to treba, i keď sám osobne má niekedy výhrady k ich vystúpeniam. Je to neosobné a človek cíti, že je to strojené a nie je to prirodzené. Myslí si, že s ľuďmi treba bežne komunikovať a nie vymýšľať nejaké „extra veci“. Samozrejme, treba sa učiť aj komunikácii, to je v poriadku. V tom mu pomohli skúsenosti z predchádzajúcich pozícií – s komunikáciou s ľuďmi v podnikoch, družstvách, štátnych majetkoch a spoločných podnikoch až po ministerstvá, takže vlastne už vtedy mnohé veci prežíval a uvedomoval si svoje vtedajšie postavenie atď. Prešiel veľmi veľa rôznych organizácií, stretol rôznych ľudí, od robotníka, ktorého musel skritizovať, že niečo urobil zle, až po ministra. Takže mal dobrú školu života. Súčasná pozícia primátora je jeho najdlhším zamestnaním (v prvom pracoval necelých 8 rokov, v druhom 12). V komunálnej politike ľudia nežiadajú vysoko odborné veci – tvorenie imidžu, vystupovanie – oni chcú mať skôr prirodzeného človeka. Avšak v parlamente, za účasti tzv. veľkých médií, to už je niečo iné, tam má to svoj zmysel. Na úrovni miestnej to však musí ísť zvnútra, od toho, či existuje vôľa robiť rozvoj, atď.

Často krát sa Primátorovi Trnave stane, že sa ho novinári pýtajú, čo sa chystá hovoriť na tej - ktorej akcii, keďže je reč potrebné dopredu pripraviť napr. kvôli prekladu či tlmočeniu. Zvykne im odpovedať, že nevie dopredu, o čom bude hovoriť. Uprednostňuje totiž, ak môže ľuďom načúvať a priamo na mieste reagovať na konkrétne

podnety v závislosti od konkrétnych situácií. Jednoducho povedané, načúva a všima si, kde sa pohybuje a svojim prejavom potom autenticky reaguje na danú situáciu. Podobne tomu bolo tak i v prípade nedávnej účasti na zahájení konferencie pre seniorov, v rámci ktorej sa riešila otázka seniorov v meste, samosprávnom kraji. Organizovaná bola v spolupráci s Fakultou zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity. Po nahliadnutí do programu konferencie sa vzápätí v jeho hlave priamo na mieste zrodil autentický príhovor k účastníkom. Podľa jeho slov, si popri tom uvedomuje, že nie je majstrom sveta, je to možno zhoda náhod, že mal možnosť využiť to, čo sa za prvých dvadsaťjeden rokov praxe naňho „nalepilo“ a rozvinúť to, avšak, samozrejme, bolo potrebné sa vzdelávať napr. v oblasti protokolu. A to, ako vraví, sú veci, ktoré niekedy môžu byť aj problematické. Za to obdobie mal možnosť stretnúť rôzne návštevy, či na tej najvyššej úrovni, či na nižších úrovniach. Perličkou bolo napríklad, keď tu boli nejaké prezidentské návštevy a prišli z Úradu pre ochranu verejných činiteľov, spravili si to, čo bolo treba a vedeli, že všetko je zabezpečené tak, ako má byť, lebo celý personál bol preškolený. Avšak zavše sa stane, že je nevyhnutné si zopakovať i špecifiká protokolu, keďže nie vždy si uvedomí, čo kde môže, ako to môže apod., takže, ako pán primátor vraví, je dobre si tieto veci občas znovu ozrejmiť. V bežnom živote mu však vychádza uplatňovanie bežného sedliackeho rozumu a úvaha zväžiť, čo je treba.

Veľa času mu zaberá účasť na rôznych aktivitách a vtedy sa občas dostáva do rozporu s ľuďmi, lebo tí si neuvedomujú, že mám zavše 4 aj 5 pozvánok na ten istý čas, na to isté obdobie. Oveľa viac to však vadí novinárom. Keď napr. napísali pred pár rokmi, že radnica nejakú akciu ignorovala. Vtedy vyhlásil na tlačovej konferencii: „Páni, skôr ako nabudúce niečo také napíšete, tak si zistite, či radnica bola schopná pokryť tú akciu, na ktorej ste boli vy. Môžeme si to vzájomne porovnať – ja som bol na tejto akcii, viceprimátor na inej a ďalší zástupca na ďalšej. A vy si pokojne toto napíšete“. Otázka vychádzania si s novinármi je veľmi náročná a zložitá. Napr. v situácii, keď novinári napísali článok a v ňom uviedli, že nabudúce prinesú vyjadrenie primátora. Prišli vtedy za ním a chceli vyjadrenie. Nato im odpovedal, že pokiaľ budú písať pravdu, nemá s tým problém, avšak teraz od neho nedostanú vyjadrenie, lebo nemá dôvod im ho dávať. Argumentovali, že je povinný im ho poskytnúť, čo však nie je pravda, pokiaľ oni niečo napíšu a sú tam klamstvá. Keby boli prišli s tým článkom a pýtali by si stanovisko a uverejnili ho v ňom, tak im ho poskytnú. Ale keďže sa tak nestalo, následne nebol ochotný tak urobiť. Jednoducho v jeho prípade si novinári budú musieť odvyknúť takto postupovať len preto, že sa im to hodí. A aký je odkaz Ing. Bošnáka novinárom? „Naučte sa – ak sa vám niečo nepáči, je to zlé, evidentné – nech sa páči, je to vaša práca. Ale pokiaľ klamete, zavádzate, nehnevajte sa, nemám dôvod, aby som sa s vami rozprával. Máme pravidelné tlačové konferencie, môžete položiť akúkoľvek otázku, nie je problém hocikedy, ak chcete so mnou hovoriť, dohodnite si termín, môžeme sa stretnúť, ale pokiaľ klamete a donesiete vyjadrenie, že sa primátor v budúcom čísle vyjadrí, už v tom ste klamali. Akým právom ste si dovolili napísať, že nabudúce donesiete vyjadrenie primátora? Bez toho, aby ste sa spýtali, či Vám ho poskytnem. Vy ste klamali čitateľov“. Musel zvyknúť aj na takéto veci...

Ak by si mal vybrať, čo považuje za najväčšie plusy v prípade svojho primátorovania pre mesto Trnava, bolo by to veľmi ťažké.

Možno by to bolo v tom, že sa mu spolu s jeho spolupracovníkmi podarilo vniesť systém do celej práce a povedali si, že v prvom rade si musia pomôcť sami a hľadať veľmi intenzívne, ako dané veci urobiť a nie jednoducho si povedať, že to nejde. Možno, že sám mal i má dosť tvrdé požiadavky na pracovníkov, lebo ak príde s nejakým návrhom, tak nechce, aby mu povedali, že to nejde. Potrebuje, aby mu povedali, ako to môže ísť. Zjednodušene je naozaj povedať – to sa nedá, to je v rozpore so zákonom... Jeho snahou však vždy bolo a je, pokúsiť sa hľadať, akým spôsobom by sa k tomuto cieľu dopracovali tak, aby to bolo v súlade so zákonom. Ide o hľadanie cesty, ako sa dajú veci riešiť. A to je najdôležitejšie, orientovať ľudí, ako sa dá, ale nie ako sa nedá, lebo ako sa nedá sa povie veľmi jednoducho – vyťahne sa jeden paragraf, jedno slovíčko a povie sa, že už to nejde. Ľudia veľmi aktívne pracujú a hľadajú v drvivej väčšine prípadov to, čo sa dá. Zmenil systém práce a to je jeho odrazom. Samozrejme, že jeden človek to nedokáže sám spraviť, je to celý kolektív a veci, ktoré sa udiali v Trnave neboli príjemné, keď 5000 ľudí prišlo o prácu a v Trnave tak vyskočila nezamestnanosť na 15-16%. Vtedy nebolo jednoduché hľadať riešenie. Chytali sa vtedy každej slamky, jednoducho všetkého, z čoho sa dalo čosi vydolovať, až sa dosiahol model strategického investora. Vždy sa snažili ísť dopredu. Napr. prvý spracovali pilotný projekt strategického plánu ekonomického rozvoja na Slovensku. Vlastne vyhrali tender, ktorý vypísalo Americké veľvyslanectvo a agentúra USAID. Trnava bola vybraná z 24 prihlásených miest a v Trnave sa začínal ten projekt ako u prvých. Potom boli ešte ďalšie tri mestá. To znamená, že v tomto strategickom zámere, ktorý schválili na jar 2002, si uvedomili, že bez nejakého ťahu na skutočne veľkého investora rozvoj Trnavy a regiónu bude veľmi ťažký. Je pravda, že malé a stredné podnikanie je z hľadiska zamestnávania a percent nosným, ale to je vtedy, ak existujú veľké podniky. K nim sa potom priradujú malé a stredné podniky. Vlastne si boli toho vedomí a keď schvalovali v apríli, ešte netušili, že PSA Peugeot Citroen bude chcieť investovať na Slovensku. 15. januára nasledujúceho roku (po 8 mesiacoch) dostali oznámenie, ktoré sa rozletelo do sveta, že Trnava je víťazom toho tendra. Dnes sa však radní mesta nachádzajú v inej polohe. Prichádzajú za nimi investori a žiadajú

o pomoc v hľadani ľudí, ale žiaľ, tu pomôcť nedokážu. Takto je to po jednej stránke lepšie, ale pre mnohé firmy je to zložité, pretože dochádza k veľmi tvrdému súboju o pracovníkov. Ale je to oveľa lepšie, ako keď 15% ľudí bolo bez práce. Možno práve táto skutočnosť v ekonomickej sfére bola taká výrazná, čo sa podarilo vďaka tvrdej práci, pretože na prípravu mali dokopy 6 mesiacov. A potom urobili malý zázrak, pretože 24.1. podpísali zmluvu a 30.9. splnili záväzok, ktorý dali v zmluve medzi Slovenskou republikou a mestom Trnava (trojzmluva), že do septembra pripraví pozemok. Vlastne vykúpili pozemky, odhumusovali, vybudovali komunikácie, všetko urobili za 8 mesiacov. A treba podotknúť, že v čase podpisovania zmluvy, t.j. k 24.1. nemali jediný centimeter pozemkov. Takže museli všetci „zabrat“, aby sa to úspešne podarilo.

V tej druhej, možno nie ekonomickej sfére, sa podarilo zastaviť deštrukciu starého mesta, v ktorom bola stavebná uzávaera. Ing. Bošňákovi sa podarilo nájsť uznesenie mestského výboru strany niekedy z 80-tych rokov, kde bolo konštatované, že celé staré mesto sa zbúra okrem niektorých pamiatok, postavia sa tam paneláky, lebo treba dať do toho socialistický realizmus, ale našťastie sa nestihlo všetko zbúrať a dochádzalo k výraznej revitalizácii celého starého mesta a historického jadra. Je tu však ešte veľa, veľa práce. Primátor Trnavy je však presvedčený, že sa urobil veľký kus práce a je to dobrý pocit, keď človek prejde po meste, nielen po starom meste, ale celkovo, a povie toto sme urobili, to sme urobili atď. Takže ťažko sa vyberá aktivita, z ktorej by mal človek najlepší pocit, treba to brať ako komplex, to sa dosť ťažko dá oddeliť.

Z hľadiska návštev, ktoré sa podarilo privítať na pôde nášho mesta je Ing. Bošňák hrdý obzvlášť na návštevu sv. otca Jána Pavla II. Tvrdí, že nemá na tom veľké zásluhy, ale snažil sa lobovať, lebo sa podaril taký zázrak, že i keď cesta bola naplánovaná, podarilo sa v nej urobiť zmenu. Vďaka mnohým okolnostiam, mnohým veciam... Pre primátora je to vrchol prijatí. Bol s bývalým prezidentom Schusterom dvakrát v Ríme vo Vatikáne na audiencii, takže mal možnosť stretnúť sa s pápežom, ale je iné vítať takú osobnosť v Trnave. Zaujímavé je to, že nakoniec takéto osobné privítanie bolo len v Trnave, v žiadnom inom meste na Slovensku. Pán primátor priamo pred kamerami vítal na pôde mesta sv. otca pri príchode, takže to bola taká istým spôsobom rarita. Samozrejme, pre neho osobne to bol splnený sen – mal taký sen aj v minulosti, keď chodil svätý otec na Slovensko. Veď Trnava historicky bola 300 rokov cirkevným sídlom celého Uhorska a stále to bolo tak, že všetky diecézy navštívil, veď bol aj v našej diecéze – v Bratislave, Šaštíne, ale všade inde bol aj v sídlach. Trochu ho trápilo, že Trnava v tomto zaostáva, veď to bolo cirkevné sídlo 300 rokov, čo bola Trnava stanovená znova cirkevným sídlom Slovenska – Slovenskej cirkevnej provincie. Podarilo sa to. Bol to iste zážitok pre všetkých a takisto pre pána primátora osobne. Ten bol potom ešte osobne na poďakovaní vo Vatikáne podať sv. otcovi ruku, ale už to bolo všetko iné ako priamo v Trnave, keď človek reagoval roztraseným hlasom, lebo je to veľká osobnosť, ktorá je neopísateľná – nedá sa vystihnúť všetko, čo tento človek dokázal na prelome 20. – 21. storočia. Takže z hľadiska návštev toto bola tá najvyššia návšteva, ktorú kedy mal možnosť privítať na pôde mesta.

Manažovanie úseku podniku a vedenie mesta má svoje rozdiely. Ing. Štefan Bošňák má s oboma svoje skúsenosti a dokáže porovnávať, napr. z obdobia 1979 – 1980, kedy bol zástupcom riaditeľa pre technické veci v Biogale, a.s. v Špačinciach.

Prvý rozdiel spočíva v tom, že v podniku bol za niekým, nebol ten prvý v hierarchii – mal svoju prácu, mal možnosť ovplyvňovať chod podniku, ale zodpovednosť bola vždy na tom najvyššom. Z hľadiska riadenia, styku, kontaktu s ľuďmi, nie je nejaký veľký rozdiel, i keď tam to bola denno-denná práca – prideliť prácu, skontrolovať, atď. – systém práce bol širokospektrálny, ale systém práce a organizácie sa preniesli aj do činnosti riadenia mesta, takže tam nejaký veľký rozdiel nie je. Ale je to o inej zodpovednosti. Aj zákonnej, takže sa to nedá porovnať. Systém práce a dovtedajšie poznanie mu pomohlo. Rozdiel je len v tom, že to bol malý podnik, kde bol vo vzťahu k všetkým ľuďom pocit nadriadenosti a podriadenosti, na meste je to neporovnateľné z toho pohľadu, že teoreticky mu je nadriadených 68 000 obyvateľov a podriadených má veľa ľudí, ktorí sú výkonní pracovníci, ale vlastne tu človek musí okrem zákonov riešiť i názory. Tam, keď bol presvedčený, že tak to bude, dal príkaz a tak sa to urobilo, ale tu je potrebné si uvedomiť aj potrebu ísť medzi ľuďmi, lebo 90% rozhodnutí sú v prospech niekoho a neprospech niekoho. Ak sa schváli, že niekde bude čerpacia stanica, tak ľudia sú „nažhavení“, že je to v ich neprospech, ale v prospech ostatných. Lebo keď boli v Trnave dve čerpacie stanice na území celého mesta, to bola katastrofa. Takže, keď sa to rozšírilo, aj tak ľudia protestovali. Problém bol v tom, že človek musel zmeniť ľudí a nie vždy je to s potleskom, ale s piskotom. Ale z hľadiska systému, ekonomiky a investícií uplatnili prvky, ktoré sú bežné. Veď ich princípy sú všeobecné, to nie je žiadny výmysel, vždy ide o to, aby to bolo dobre a čo najlacnejšie. Takže človek má zastupiteľstvo a ešte okrem legislatívnych noriem tu má občanov, ktorých musí vypočuť, nie vždy sa s ich názormi môže samozrejme stotožniť, ale musí mať odvahu povedať im do očí, čo áno a čo nie.

Komunálne voľby v tejto súvislosti vníma Ing. Bošňák ako výzvu, nie ako nútené zlo, lebo treba, aby ľudia dostali šancu povedať si svoj názor, a tým, že sa človek musí zodpovedať a zhodnotiť, či sa urobilo, to čo sľúbil a to čo splnil, resp. nesplnil, takže nie je to ako nútené zlo, lebo bez toho by nebol ten systém demokratický. Komunálne voľby sú preňho skôr výzva.

Najväčším trňom v päte Trnavy je doprava. Cesty, ktoré patria mestu, sa dajú riešiť. Ale napr. cesty 2. a 3. triedy a 1. triedy nepatria mestu. Sú buď VUC, alebo štátu. A tam už je to veľmi náročné. Ale problémy s dopravou sa netýkajú len Trnavy, je to problém všeobecný, celé Slovensko trpí na dopravné problémy. Ak by sme chceli vyriešiť problémy týkajúce sa ciest v správe mesta, potrebovali by sme 3,5 miliardy korún, a to sa hovorí o cestách okrem 1., 2. a 3. triedy. A to už je čo povedať.

Srdcovou záležitosťou primátora Trnavy je jej história a postavenie Trnavy historicky ako jedného z najvýznamnejších historických miest existencie Slovenska ako takého. Aj keď tu 300 rokov bola cirkevná inštitúcia, cirkevná ustanovizeň, popri tom išli vzdelávacie inštitúcie, bola založená univerzita – prvá na Slovensku, obyvatelia si postavili divadlo, ktoré malo už 175 rokov (v r. 1831). To sú veci, vďaka ktorým je potrebné obdivovať predkov. Keď začali v 13. storočí stavať hradby, ohradili priestor, ktorý stačil 500 rokov na rozvoj mesta. Neskutočne mysleli dopredu. Či to už vtedy bol zámer, alebo to bola zhoda náhod, že to tak vyšlo, ťažko dnes povedať, ale do polovice 19. st. sa mesto rozvíjalo len v rámci hradieb a malo dosť priestoru, takže história a skutočnosť, že Trnava bola vpredu napr. vďaka Učenému tovarišstvu a mnohým aktivitám, ktoré mali dosah na existenciu celého Slovenska. Takže to sú skutočnosti, na ktoré máme byť hrdí a samozrejme, osobne je veľmi rád, že to bola otázka Trnavskej univerzity, aby sa obnovila táto tradícia.

Pohľad na Trnavu zo strany domácich obyvateľov si skôr neuvedomujeme. Je to skôr pohľad na mesto tých, ktorí doň prichádzajú. Skôr si to vedia zhodnotiť tí Trnavčania, čo tu študovali a prišli po niekoľkých rokoch navštíviť mesto ako rodáci, tí to vedia zhodnotiť. Aj my si to vieme zhodnotiť, napr. keď minulý rok bola vydaná kniha Trnava vo fotografii od autora Šelestiaka, tam je vidieť postup, ako sa Trnava menila. Teraz bola vydaná Trnava na pohľadniciach z 1. polovice minulého storočia. Tam je tiež vidieť zmeny, samozrejme, nie je to len zmena za posledných 20 rokov, ale kroky sú výrazné. Podstata je v tom že samospráva sa na tom rozvinula a pointa je i v tom, že tu sa rozhoduje. Dnes nastal posun v rozhodovaní – na čom sa dohodne zastupiteľstvo, čo považuje za dôležité, to sa odsúhlasí. Voľakedy o tom rozhodovali úradníci – na kraji, na okresoch a to bolo iné.

Ing. Štefan Bošňák je od roku 1995 členom Rady združení historických miest SR. Považuje Trnavu skôr za „Malý Rím“ alebo za „automobilového tigra“? Podľa jeho názoru, je ekonomický rozvoj len jednou fázou. Je potrebný a ak už je tu, tak logicky všetko ostatné ide s ním. Ale dôležitou časťou nového Plánu hospodárskeho a sociálneho rozvoja, ktorý sa schvaľoval, je zlepšiť podmienky života v meste, nielen vzdelávanie ale i mesto ako také. Vyplýva to zo skutočnosti, že ak bude mesto ekonomicky silné, potom budú kapacity aj na to ostatné.

Zoznam použitej literatúry

- [1] http://www.bratislava.sk/vismo5/dokumenty2.asp?tisk=1&u=700000&id_org=700000...
- [2] rozhovor s tlačovým tajomníkom mesta Trnavy Ing. Pavlom Tomašovičom dňa 30.8.2007
- [3] rozhovor s primátorom Trnavy Ing. Štefanom Bošňákom dňa 26.9.2007

Adresa:

Mgr. Ing. Renáta Ježková, PhD.
Doc. JUDr. Alena Pauličková, PhD.
Vysoká škola v Sládkovičove
Vysoká škola Višegrádu, s.r.o
Fučíkova 269
925 21 Sládkovičovo
renata.jezkova@post.sk
apaul@palmssoft.sk

JOSEF HLÁVKA A JEHO ODKAZ (1831 - 1908)

Marie Karfíková

Univerzita Karlova v Praze Právnická fakulta

Abstrakt: Článek je věnován Josefu Hlávce, který byl jednou z největších postav české techniky a největším českým mecenášem. Narodil se v malém západočeském městě Přešticích. Vyšel z velmi skromných poměrů, ale již od mládí si cílevědomě šel za svým vysněným cílem, stát se architektem. Po středoškolských studiích vystudoval architekturu na vídeňské Akademii. Pracoval vždy naplno a s pokorou a postupně se vypracoval na jednoho z nejžádanějších vídeňských stavitelů. Během pouhých 13 let postavil téměř 150 významných staveb. Kromě stavitelské činnosti se věnoval i projektování vlastních staveb. Mezi nejvýznamnější patří areál řeckopravoslavné církve v Černovicích na Bukovině (dnes je v areálu jedna z významných ukrajinských univerzit), Zemská porodnice v Praze, zámek v Lužanech u Přeštic, několik vídeňských paláců a nadační domy v Praze, ve Vodičkově a Jungmannově ulici.

Na počátku byl pouze jeho talent a píle a na konci se zřejmě stal nejbohatším Čechem Rakousko-uherské monarchie. Jeho jmění bylo výsledkem poctivé, vytrvalé a neúnavné práce. Ovšem své jmění si neužíval, ba právě naopak. Na sobě velmi šetřil a bohatství použil k podpoře českého kulturního a vědeckého života. Josef Hlávka v posledních desetiletích 19. století a na počátku 20. století vynaložil nemalé částky na vznik a přímou podporu řady institucí (Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, Národohospodářský ústav) a akci (zasloužil se velkou měrou o záchranu Karlova mostu), které znamenaly přínos pro kulturní, vědeckou, uměleckou i hospodářskou činnost českého národa. Stovky vědců, výtvarných umělců, literátů, hudebníků a studentů vděčily Josefu Hlávce za finanční podporu a stipendia, která jim zajistila potřebné sociální zázemí k práci, tvorbě i studiu či možnost tvořit a studovat v zahraničí.

Tyto aktivity mimo jiné Josef Hlávka podporoval i zakládáním různých nadací v závěru 19. století. V roce 1904 založil Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, kterému jako univerzálnímu dědici, odkázal veškerý svůj majetek, velkostatek se zámkem v Lužanech, nadační domy v Praze a ve Vídni, cenné papíry i peníze na účtech. V článku jsou pak analyzovány právní podmínky existence a působení Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“. Je to nadace, která po více jak 100 letech trvání nezanikla z rozhodnutí svých orgánů, ani z rozhodnutí státních orgánů a ani ze zákona, tj. ex lege.

Klíčová slova: architekt, stavitel, Dvorní opera ve Vídni, rezidence řeckopravoslavného biskupa v Černovicích, Zemská porodnice v Praze, zámek v Lužanech, mecenáš, nadace, Obecný zákoník občanský, občanský zákoník, zákon o nadacích a nadačních fondech.

Úvod

Josef Hlávka se narodil 15. února 1831 v malém domku v západočeském městečku Přešticích nedaleko Dientzehoferova děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie. Vyrůstal v Přešticích a v době, kdy se zde stavěla nová radnice je fascinován prací zedníků a mistra. K jeho nejoblíbenějším hračkám patří dřevěné špalíčky, ze kterých si staví a maluje si vše kolem, co ho zaujme. Nejraději však kreslí chrám Nanebevzetí Panny Marie, u kterého se snaží dokreslit nedokončené věže.

Středoškolská studia začal nejprve na tzv. latinském gymnáziu v Klatovech a poté studoval v Kolíně, odkud přešel na přípravku pro studia technická v Praze, tj. na stavovskou reálku o dvou ročnicích připojenou tehdy k polytechnickému ústavu v Praze, kde se věnuje oboru pozemní stavitelství. Architekturu studoval ve Vídni na Akademii výtvarných umění, kde si osvojil též praktickou zručnost zednickou u stavitele Františka Šebka, Čecha, od něhož obdržel výučný list zednický.

I. Stavitel

Mladého Hlávku přijal v roce 1854 stavitel František Šebek trvale do své kanceláře jako architekta a záhy ho pověřil úřadem ředitele své stavební kanceláře. O tvůrčím potenciálu Josefa Hlávky svědčí i to, že v roce 1856 - tedy v pětadvaceti letech - dosáhl nejvyššího uznání v soutěži na národní divadlo v Praze a že dva roky nato se před světovou odbornou veřejností skvěle představil návrhem na dostavbu západního průčelí slavného dómu Santa Maria del Fiore ve Florencii. Mladý Hlávka se projevil už tehdy jako mistr, který se dovede vcítit do organismu velkolepého středověkého stavebního díla a jenž prokázal nesmírnou hloubku citlivosti, s níž se pokoušel náročnému dispozičnímu rozvrhu vlašské gotiky vdechnout osobitý tvar vhodně podřízený dochovanému stavu.

V roce 1856 obdržel Hlávka soutěžní státní stipendium na dvouletou cestu po Itálii, Řecku, Francii, Anglii a Německu, které mu bylo prodlouženo po uplynutí lhůty na třetí rok. Studijní cesty Hlávka znamenitě využil a usadil se pak trvale ve Vídni, kde dosáhl roku 1860 stavební koncese. Poté co od stavitele Františka Šebka převzal stavební kancelář i veškeré podnikatelské zařízení do vlastní režie, soutěžil v roce 1860 o stavbu velkého kostela Lazaristů ve Vídni VII., kterou obdržel a podle plánů prof. Bedřicha Schmidta r. 1862 dokončil. Rychlým a přesným vedením této stavby dobyl si Hlávka nejlepší pověsti stavitelské, takže byl již v r. 1861 vyzván, aby soutěžil o výstavbu nové Dvorní opery ve Vídni.

Hlávka, čestný stavitel, toto nádherné a samozřejmě i velké náročné dílo realizoval v letech 1861-1869. Císař František Josef I. v uznání této práce při otevření opery odevzdal Hlávkoví symbolický zlatý klíč k ní, dekoroval ho Řádem císaře Františka Josefa a jmenoval c. k. stavebním radou. Celý tento projekt vynesl Hlávkoví vysoké odborné ocenění i značné finanční prostředky - 400 000 zlatých. V dalších letech Hlávková stavební společnost postavila ve Vídni 142 objektů, od církevních, jako je Votiv Kirche, přes paláce až po měšťanské domy.

V roce 1861 začal třicetiletý Hlávka uskutečňovat skvělou nabídku, a sice projekt rezidence řeckopravoslavného biskupa v Černovicích, tehdejšího hlavního města pod rakouskou říší spadající Bukoviny a dnešního oblastního střediska na Ukrajině. O rozsahu této práce jistě nejlépe svědčí i taková „maličkost“, že kdyby se plány na tuto stavbu rozložily po trávníku, tak by pokryly hrací plochu fotbalového stadionu. Hlávka, který tuto práci samozřejmě provedl i jako stavitel, si udělal velké jméno, takže byl okamžitě pověřen vypracováním projektu budovy semináře a kněžského domu. A aby se to nepletlo, tak ještě do třetice zde postavil i chrám arménské církve. Nutno si přitom uvědomit, jak umělecky talentovaný a i manažersky zdatný musel být Hlávka, řečeno v dnešní terminologii, když vedle umělecko-výtvarného vkusu, kterým ozdobil všechny tyto stavby, ještě dokázal vysoce efektivně řídit všechny stavební procesy od dovozu nejlepších řemeslníků, přes nájem místních dělníků až po výstavbu cihlen, otevření lomů a natažení železničních vleček.

V roce 1863 vypracoval Hlávka též plány a poté i postavil ve stylu anglické gotiky Zemskou porodnici u Kateřinek v Praze. Dále je třeba zmínit i nadační domy ve slohu novorenesančním ve Vodičkově ulici v Praze, kde měl Hlávka své pražské stálé působiště.

Hlávková stavební kancelář byla velmi úspěšná. Hlávka zaměstnával kolem 20 architektů a zvládl mít rozestavěných i 50 staveb najednou. Činnost Hlávková byla provázena úspěchy finančními i uznáním mravním, takže byl jmenován v roce 1863 korespondentem, v roce 1864 konservátorem a později členem bývalé rakouské ústřední komise pro zachování uměleckých a historických památek ve Vídni a v roce 1866 se stal skutečným členem Státní Akademie výtvarných umění ve Vídni. V roce 1867 mu byla udělena na pařížské výstavě jedna z hlavních cen za architekturu, obdržel též rakouské řády a vyznamenání státní a při ukončení stavby Dvorní opery titul stavebního rady. Byla mu též udělena rakouská státní medaile zlatá pro umění a vědu. V té době byl Hlávka již milionářem. V roce 1866 koupil pro svou matku Annu Hlávkovou poblíž svého rodiště velkostatek Lužany s Vlčím za 330 000 zlatých.¹

V důsledku pracovního vypětí, kterému byl Hlávka vystaven, a namáhavého cestování mezi Vídni, Prahou a Černovci na podzim roku 1869 Hlávka zkolaboval a ochrnuly mu obě nohy. Osmatřicetiletý velmi úspěšný muž se ocitl na invalidním vozíku, musel opustit kancelář a odejít do ústraní na zámek v Lužanech. Kolem roku 1880 se jeho zdravotní stav natolik zlepšil, že může opět chodit.

V roce 1873 odešel do ústraní a stal se bohatým soukromníkem. Věnoval se odborné a teoretické činnosti v oboru záchranu a obnovy historických památek. Např. v roce 1890, po velké povodni v Praze, kdy byl stržen Karlův most, vypracoval projekt jeho záchranu a též jej financoval.

¹ Mansfeld, B.: Z galerie českých techniků, Praha 1925

Po svém uzdravení a úmrtí milované ženy Marie začíná počátkem 80. let 19. století Josef Hlávka uvažovat o přestavbě zámku v Lužanech. Zámek je situován v rovině, na levém břehu řeky Úhlavy. Ze tří stran je obklopen parkem, na který navazuje renesanční užitková zahrada. V letech 1886 až 1887 nechal Hlávka část původní renesančně-barokní stavby (s výjimkou místností v přízemí a původních sklepů) zbourat. Na jejím místě postavil novostavbu o dvou podlažích, jejíž půdorys navrhl do tvaru písmene „Y“. Z původní barokní věže byla vybudována dominantní šestipatrová velká věž s hodinami.

Současně s přestavbou přistavěl Josef Hlávka k zámku, jako samostatné křídlo, jednopatrovou kapli, zasvěcenou Panně Marii, sv. Václavovi a sv. Antonínovi. Prostor kaple je navržen jako románská centrála se střední kvadratickou částí a mohutným triumfálním obloukem vymezujícím prostor presbytáře. Je Josefem Hlávkou projektována v jeho osobitěm slohu s řeckovýchodními prvky, analogickém jeho stavbám v Černovicích. Zařízení, svícny, lustr, zvonky, mříže a vše, co tvoří neopakovatelnou atmosféru kaple, je dílem Josefa Hlávky. Vnitřní ornamentální a figurální výmalba je provedena Hlávkovým přítelem, vídeňským malířem Karlem Jobstem. V kapli jsou vzácné varhany, které jsou dílem pražského mistra Karla Eisenhuta. Pro vysvěcení kaple v roce 1887 složil Antonín Dvořák Mši D-dur, známou jako „Lužanská“.

Na zdi před vchodem do kaple byla v roce 1951 péčí Společnosti Antonína Dvořáka, umístěna žulová deska s reliéfem skladatele z kararského mramoru od akademického sochaře Miloslava Beutlera.

II. Mecenáš

Josef Hlávka je v novodobé historii českého národa největším mecenášem. Hlávkově diplomatickému umění a jeho finanční podpoře vděčí za existenci „Česká Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze“ a později i „Národohospodářský ústav“. Pro nadané, leč nemajetné studenty postavil a studentům prostřednictvím jejich spolku věnoval „Studentské koleje českých vysokých škol pražských“. V posledních desetiletích 19. století a na počátku 20. století vynaložil Josef Hlávka nemalé částky na vznik a přímou podporu řady institucí i akcí, které znamenaly přínos pro kulturní, vědeckou, uměleckou i hospodářskou činnost českého národa.

Stovky vědců, výtvarných umělců, literátů, hudebníků a studentů vděčily Josefu Hlávkově za finanční podporu a stipendia, která jim zajistila potřebné sociální zázemí k práci, tvorbě i studiu či možnost tvořit a studovat v zahraničí.

Tyto aktivity, mimo jiné, Josef Hlávka podporoval i zakládáním různých nadací v závěru 19. století. Nadací se ve smyslu ustanovení § 646 Obecného zákoníku občanského (č. 946/1811 sb.z.s.) rozumí společenství, jimiž se příjmy z jistin, pozemků nebo práv určují na všechny budoucí časy ústavům obecně užitečným, jako: na duchovní prebendy, školy, nemocnice, chudobince nebo k výživě určitých osob. Pojem nadace je vysvětlován v Ottově slovníku naučném² jako zřízení, jímž se uskutečňuje trvalé věnování určitého majetku k nějakému účelu společenskému, jmenovitě všeužitečnému.

Josef Hlávka roku 1883 založil nadaci na České polytechnice částkou 25 000 zlatých, pod názvem „České technické nadání Josefa a Marie Hlávkových“. Z úroků se poskytovalo každoročně jedno nebo více stipendií cestovních pro české techniky. Roku 1884 při příležitosti slavnostního 100. Sezení Královské české společnosti nauk zřídil anonymně při společnosti jubilejní fond pro vědeckou českou literaturu s prvním nadačním kapitálem 20 000 zlatých, který během tří let zvětšil na 35 000 zlatých. Z výnosů této nadace publikuje a honoreje spisy vědecké každoročně podané této společnosti a jí přijaté. Roku 1891 založil Josef Hlávka zvláštní nadání 15 000 zlatých pro vytvoření jezdecké sochy sv. Václava před budovou dnešního Národního muzea na Václavském náměstí v Praze. V roce 1893 předložil Josef Hlávka ministerstvu kultu a vyučování obširný výklad týkající se zestátnění Pražské akademie malířské spolu s vyjádřením zříditi k tomuto cíli zvláštní nadání ve výši 100 000 zlatých pro studijní a cestovní stipendia na vysoké škole výtvarného umění. Dne 2. října 1893 zemřela Josefu Hlávkově jeho matka, Anna Hlávková, rozená Stachová v Přešticích ve věku 93 let. Na její památku zřídil Josef Hlávka v Přeštické obci nadaci ve výši 6 000 korun, kdy úroky měly vždy připadnout nejstarší chudé vdově nebo neprovdané dceři přeštického měšťana, která jich pak užívá doživotně.

V roce 1901 věnoval 150 000 zlatých na vystavění domu pro spolek „Studentské koleje českých škol vysokých, pražských, pod patronací obce pražské“. Sbírkami a dary byl doplněn „Fond studentských kolejí“, takže od 1. listopadu 1904 zaopatřuje v novém domě kolejí u kostela sv. Václava na Zderaze 214 nemajetných posluchačů vysokých škol ročně za mírný poplatek bytem i stravou. Z posledních činů Hlávkových bylo v roce 1906

² Ottův slovník naučný, XVII. díl, vydavatel a nakladatel, J. Otto v Praze 1901

založení „Národohospodářského ústavu“ připojeného k České Akademii základem 200 000 korun. Celkem věnoval Hlávka za svého života různým nadáním 1 466 000 korun, kromě toho přispíval 1 000 korun ročně na vydávání „Sborníku světové poesie“ a soupisu památek historických a uměleckých v kr. Českém od pravěku až do 19. století.

Svou lásku k národu projevil nejlépe svou poslední vůlí sepsanou dne 25. ledna 1904 v Lužanech, na 11 tištěných stránkách půlarchového formátu se „Statutem“ tištěným na dalších 32 stránkách. Universálním dědicem svého několikamilionového jmění ustanovil Hlávka nově založené „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“. Této právnické osobě uložil, aby podle ustanovení statutu Nadání podporovala především i veškerou vědeckou, literární a uměleckou činnost Národa českého a učinila výsledky této činnosti, jakož i výsledky veškeré vědecké činnosti světové kulturnímu životu národnímu tak přístupnými, aby mohl z nich ve všech směrech výkonné své činnosti přímo těžit.

Další část výnosu z obrovského majetku, který Josef Hlávka „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“ zanechal, měla být použita k podpoře „snaživých a způsobilých studentů vysokých škol pražských tím způsobem, aby s poskytnutím částečného nebo (bude-li možná) úplného zaopatření se mohli plnou svou silou věnovati výhradně jen úplnému svému vzdělání, na kterém se jak jejich vlastní, tak i budoucnost celého národa zakládá“.

„... Poroučuje toto se vši upřímnou oddaností a vši dobrou vůlí ku povznesení a zesílení národa Českého ustanovené „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“ s veškerým jeho jměním, se všemi úkoly a účely do vůle Boží - v níž jedině žádoucí zdar a dosažitelný blahodárný výsledek jich spočívá - končím pln důvěry v Prozřetelnost Božskou a v sílu svého národa s úpěnlivou prosbou: Aby Nejvyšší Vládce nade všemi lidmi a národy vzal „Nadání“ toto, jeho úkoly a cíle nejmilostivěji pod nejmocnější Svou ochranu, aby je chránil ode všeho zlého, nedal zahynouti jim zkázou.“ To jsou slova poslední vůle Josefa Hlávky, kterou pořídil v Lužanech dne 25. ledna 1904.

Poslední vůlí ze dne 25. ledna 1904 ustanovil, jak bylo konstatováno, Josef Hlávka za svého universálního dědice „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových, jemuž po odečtení legátů obnášejících 27 490 K 10 h (§ 5. poslední vůle) připadnouti má veškeré jmění s tím, že z něho především plniti se mají legáty na ročních důchodech ustanovené v § 2., § 3. a § 4. poslední vůle.

Podle § 2. poslední vůle byly ustanoveny následující legáty trvalé:

Chudinské nadání Antonína a Anny Hlávkových, Studijní a výučné nadání Marie hlávkové, Školní nadání Marie Hlávkové, Školní nadání Zdeňky Hlávkové, Studijní nadání dívčí Zdeňky Hlávkové.

Podle § 3. poslední vůle byly ustanoveny tyto legáty trvalé:

Společnost Musea království českého, Školní spolek „Komenský“ ve Vídni, Česká technika v Brně, C. K. gymnasium v Klatovech.

Legáty doživotní podle § 4. poslední vůle jsou naturální byty a dávky sestře zesnulého paní Matyldě Mayerové a hospodynyni Františce Košťálové.

Ze zbývajících jmění pozůstalostního se požítky podle poslední vůle mají dělit 70 % a 30 % mezi Českou akademii a Studentskými kolejiemi.

Nadační jmění se skládalo z majetku nemovitého a movitého. Na prvním místě Josef Hlávka odkázal svému Nadání velkostatek Lužany (nedaleko rodného městečka Přeštic) a zámeček, z něhož vybudoval své venkovské sídlo. Tuto mimořádnou památku, ukazující především, jak v druhé polovině 19. století vypadal měšťanský interiér, se Nadání podařilo uchovat bez podstatných změn až do dnešní doby. Dále to byly nadační domy v Praze a ve Vídni. Na rozdíl od pražského domu, což je vlastně velký areál mezi Vodičkovou a Jungmannovou ulicí a Lužanského velkostatku, které Nadání nesmělo ani prodat ani zadlužit, se domy ve Vídni za mimořádně příznivých okolností mohly - kdyby se vyskytla jiná koupě pozemku - prodat. Movitý majetek se skládal z cenných papírů uložených u zemské banky. Úhrn celého nadačního jmění představoval v roce 1908, kdy Josef Hlávka zemřel, sumu 5 279 726,00 korun.

Výnos Nadání se v roce 1909 odhadoval na 239 000 korun. Na této sumě se měl Lužanský velkostatek podílet 50 000 korun, vídeňské domy 33 500 korun a pražský dům 71 500 korunami. Největší zisk měly přinést cenné papíry 84 000 korun. Z předpokládané částky 239 000 korun se muselo odečíst 22 420 korun na stálé legáty,

6 000 korun na administraci, 20 000 korun na stavební účely a 5 000 korun na rezervní fond. Na rozdělení mezi podílníky by potom zbývalo cca 185 000 korun.

Tak velký majetek si vyžadoval kvalifikovaný dohled. Nad jeho náležitým užíváním měla bdít nadační správa, „která se podle poměru času a okolností na všem usnášeti a prováděti bude, čeho by k účelné správě a k uvarování vší škody a všeho nebezpečí jak podstatě jmění, tak i nadačním úkolům a jeho právům zapotřebí bylo.“ Nadační správa se skládala z předsedy a devíti členů. Funkci předsedy měl zastávat prezident České akademie, 6 členů bylo voleno na šest let (po uplynutí této lhůty mohly být zvoleni opět) a tři členové na doživotí. Tento sbor pak ze svého středu určoval dva náměstky předsedy a rozhodoval o ustanovení funkce administrátora, vlastně sekretáře Nadání. V řídicím sboru Nadání zasedali přední představitelé českého vědeckého a kulturního života.

Josef Hlávka věděl, že uskutečňování jeho ideového odkazu a hospodaření s jeho prostředky nebude záležitostí jednoduchou. Proto plnění právnicky velmi pečlivě zpracované poslední vůle mělo být zabezpečené i třemi vykonavateli poslední vůle, významnými českými právníky a veřejnými činiteli JUDr. Karlem Mattušem, vrchním ředitelem Zemské banky království českého a doživotním členem Panské sněmovny, JUDr. Tomášem Černým, zemským advokátem, bývalým starostou Prahy a doživotním členem Panské sněmovny a JUDr. Janem Javůrkem, zemským advokátem a náměstkem předsedy Právnícké jednoty v Království českém. Vykonavatelé jeho poslední vůle zasedali i v institucích, které Josef Hlávka zřídil. Svěřit vykonávání své poslední vůle vynikajícím právníkům té doby, opírat se o ně a o právo při disponování s obrovským majetkem, který českému národu zanechal, bylo prozíravé.

Uskutečňovat příkazy obsažené v poslední vůli Josefa Hlávky připadlo i jeho nástupci ve funkci předsedy České akademie, kterým se stal podle statutu Nadání i prvním předsedou nadání - dalším vynikajícím právníkovi, profesoru občanského práva a v určité době i ministru rakouské vlády Prof. JUDr. Antonínu rytíři Randovi, s nímž Hlávka rovněž udržoval kontakty.

Josef Hlávka ještě za svého života nechal vypracovat návrh smlouvy z 6. února 1906 mezi nadační správou a sebou, ve které stanovil, aby vedle České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění a Studentských kolejí českých vysokých škol pražských, mohly výnosy z majetku odkázaného Nadání, být užívány i nově vzniklým Národohospodářským ústavem při České akademii pro vědy, slovesnost a umění. Tato smlouva měla zajistit nejen rozšíření počtu subjektů trvalé obmyšlených výnosy nadačního majetku o tento Národohospodářský ústav, ale uznání všech těchto tří subjektů (tedy Akademie věd, Studentských kolejí a Národohospodářského ústavu) jako působících již za života Hlávky a požívajících proto daňových a dalších výhod v souvislosti s připravovaným zákonem, který měl být přijat při příležitosti 60tého výročí panování císaře. Zákon měl některým subjektům a uzavřeným právním vztahům dobročinného charakteru udělit zvláštní výhody. S tím souviselo i zřízení a funkce role protektora Nadání. Josef Hlávka adresoval finanční prokuraturu 6. 2. 1906 dopis spolupodepsaný jemu blízkými svědky, kteří potvrdili, že zůstavitel zamýšlí změnit rozdělení výnosu svého majetku stanovené v poslední vůli, a to i v případě, že by zemřel dříve, než by byly vyřízeny veškeré právní náležitosti k splnění tohoto úmyslu.

C. K. místopředsedství však s vyřízením návrhu nespěchalo a až dopisem ze dne 22. září 1906 vyzvalo Josefa Hlávku, aby doplnil statut o výčet zmíněných ustanovení. Podstatné bylo sdělení obsažené v dopise, že při příležitosti 60ti letého jubilea panování císaře, se nepředpokládá vydání zákona, kterým by se zcela osvobodily nadace ustavené k dobročinným, vzdělávacím a humanitním účelům od všech poplatků, ale předpokládá se pouze snížení dědických poplatků z 10 % na 5 %. Josef Hlávka na tento dopis místopředsedství již neodpověděl.

III. Nadání po smrti Josefa Hlávky

PhDr. Josef Hlávka zemřel dne 11. března 1908. Prof. Antonín rytíř Randa jako předseda České akademie a i předseda správní rady Nadání byl po smrti Josefa Hlávky vystaven značnému nátlaku významných veřejných osobností, zejména politiků staročeské strany, aby místo poslední vůle z ledna 1904, která obsahovala ustanovení o rozdělení výnosu nadačního jmění mezi Českou akademii a Studentské koleje, uznal za platnou smlouvu mezi Josefem Hlávkou a nadační správou, resp. Místopředsedstvím, v níž se stanovilo, že dalším subjektem, který bude obdařen výnosem z tohoto jmění, bude i Národohospodářský ústav při České akademii.

V těchto sporech se opakoval tradiční konflikt mezi respektováním platného práva a politickou účelností v té době odůvodňovanou hospodářskými zájmy národa. Tento spor nebyl prof. Antonín rytíř Randa ochoten řešit v rozporu s právem. Studentské koleje a Česká akademie nakonec uzavřely dohodu a umožnily, aby se Národohospodářský ústav, který byl součástí akademie, stal dalším subjektem podílejícím se na výnosu

z nadačního jmění. Na základě této dohody byla pozůstalost usnesením soudu ze dne 4. září 1909 projednána a statut Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových s příslušnými změnami schválen. Rozhodující zůstalo stanovisko orgánů v poslední vůli uvedených zejména vykonavatelů závěti a platnost této poslední vůle.

„Účetní zpráva o stavu jmění Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových a jeho výnosu v roce 1910“ konstatuje, že hospodaření s tímto jměním ve správním roce 1910 bylo provázeno příznivými okolnostmi, takže bylo dosaženo výsledků zcela uspokojivých a celkový výnos činí tudíž 256 718,78 korun. Z tohoto výnosu byly placeny statutem předepsané legáty a všeobecné výlohy ústřední správy.

Pokud jde o celkový výnos v roce 1911 byl tento podle „Účetní zprávy o stavu jmění Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových a jeho výnosu v roce 1912“ činil úhrnem 254 095,41 korun. V tomto roce byl nadační správě na základě stížnosti proti dodatečně vyměřeným poplatkům pozůstalostním vrácen obnos 10 189,43 korun i s 5% úroky.

Společenské změny zasáhly hluboce do koncepce a činnosti Nadání, zvláště po roce 1939 a 1948. Po vzniku samostatné České republiky v roce 1918 se podařilo navázat na koncepci i reálnou činnost Nadání, jak ji stanovil Josef Hlávka ve své poslední vůli a v nadační listině. Nadání bylo výhradním dědicem veškerého jmění Josefa Hlávky, které mělo sloužit vzdělanosti českého národa. Nadání tak mělo podporovat „Českou Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze“, „Studentské koleje českých vysokých škol pražských“ a Národohospodářský ústav. I když finanční a ekonomický otřes spojený s průběhem I. světové války znehodnotil majetkovou podstatu Nadání, činnost nadání od roku 1904 až do roku 1939 byla pro českou společnost a její vzdělanost velkým přínosem. Jenom podpora 3 a půl tisíce vysokoškolských studentů ubytovaných zdarma na Hlávkově koleji znamenala otevření cesty ke vzniku a uplatnění české inteligence v naší společnosti a jejího pozitivního vlivu téměř až do dnešních dnů.

V době druhé světové války bylo Nadání a jeho majetková podstata postiženy německými úřady jako jiné instituce české vzdělanosti. Na zámek v Lužanech byla uvalena nucená správa a zničena značná část archivu. Interiér zámku však zůstal zachován a po válce díky ústavnímu dekretu presidenta republiky o obnově právního pořádku i dalším poválečným právním aktům mohlo Nadání obnovit svou činnost podle principů právní kontinuity. Odkazu Josefa Hlávky byla znovu věnována pozornost a úcta.

Brzy však došlo k podstatným zásahům do majetkové podstaty Nadání, a to v souvislosti s převzetím politické moci komunistickou stranou v roce 1948. Nadání tehdy přišlo o zemědělskou a lesní půdu, o rybníky i hospodářské budovy. Zůstaly mu zachovány domy v Praze a zámek se zámeckým areálem v Lužanech. Zámek byl v souladu s tehdejší kulturní politikou jako památník a přírodní rezervace i pracoviště pro podporu vědeckého výzkumu. Pozoruhodná je v té době pozornost věnovaná osobnosti a dílu Antonína Dvořáka, jak o tom svědčí i pamětní deska, osazená na kapli zámku v Lužanech.

V čele Nadání stál po druhé světové válce z titulu funkce předsedy Akademie muzikolog, historik a v té době i politik prof. Zdeněk Nejedlý. Ve Správě Nadání však zůstali i významní vědci a vysokoškolští profesori různého politického zaměření, mimo jiné i prof. Dr. Bohumil Němec. Podle dochovaných listin již od roku 1945 podstatně ovlivňoval činnost Nadání. Do čela Nadání byl prof. Bohumil Němec zvolen v roce 1952 a dokázal svou moudrostí, energií a politickou prozíravostí Nadání uchránit před zánikem. Tuto funkci vykonával ku prospěchu Nadání až do své smrti v roce 1966. Z původního majetku nadání, v souvislosti s předchozími zásahy státu, ovšem již mnoho nezbylo.

Další statut Nadání z roku 1969, tedy již po smrti prof. Bohumila Němce, byl vydán Národním výborem hlavního města Prahy. Některé formulace předchozího statutu oslabil a zvýšil roli státního dozoru, zdůraznil zaměření Hlávkovy nadace Nadání na vlastivědnou oblast a ochranu památek, přesto zůstal věrný smyslu Hlávkova odkazu v nově vzniklých podmínkách, na které reagoval. Dohledacím orgánem ustavená prozatímní správa v čele s akademikem prof. Ing. Stanislavem Bechyněm byla pověřena obnovit řádné orgány Nadání (tedy tříčlenné prezidium tvoření z doživotních členů) a zvolit dalších šest členů správy.

Nové nebezpečí pro existenci Nadání znamenalo rozhodnutí samotné její Správy v roce 1987 předat majetek v důsledku ekonomických těžkostí do státního socialistického vlastnictví. Popisovat zásluhy tehdejšího vedení ČVUT o zachování existence Nadání by patrně učinili kvalifikovaněji tehdejší účastníci nebo pamětníci těchto jednání.

Po listopadu 1989 zůstalo z majetku Nadání jen málo. I vedení ČVUT muselo prokázat odvahu a angažovanost pro dobrou věc, když přijalo za svůj úkol ujmout se odkazu Josefa Hlávky nedlouho před tímto společenským zvratem, kdy hrozil zánik Nadání pro ekonomické těžkosti.

Před orgány Nadání vyvstal úkol v nových podmínkách obnovit činnost Nadání. Vytvořené právní prostředí neumožňovalo návrat majetku, který byl původně v majetku Nadání a zdrojem výnosů, z nichž bylo možno v době zakladatele Nadání podporovat českou vědu, literaturu a umění i mladé studenty a vědecké pracovníky. Otevřel se však prostor k ekonomickému využití nájemních domů, které nadaci Nadání zůstaly a v předchozí době byly spíše přítěží.

Brzy se ukázalo, že existují oblasti rozvoje vzdělanosti, které stát za svou prioritu v praxi nepovažuje. Nadání se proto v duchu Hlávkových myšlenek, tehdy již pod vedením doc. PhDr. Jaroslava Nedvěda orientovalo především na podporu studentů a mladých vědeckých pracovníků. V letech 1991 až 2003 byla na cestovních, sociálních a tvůrčích stipendií vyplacena 1.387ti žadatelům částka 16,2 mil. korun. Nejlepším studentům vysokých škol je od roku 1993 udělována cena Josefa Hlávky, spojená v současné době s částkou 20 000 Kč. Na tento účel bylo vyplaceno do roku 2002 téměř 9 mil. korun. Zakladatelským osobnostem české vědy a kultury, v minulosti opomíjených, je na návrh vysokých škol, Akademie věd nebo z podnětu správní rady Nadání udělována Medaile Josefa Hlávky jako pokračování tradice, založené Akademií věd. V této souvislosti zaslouží zvláštní ocenění spolupráce s tehdejšími předsedy Akademie věd ČR prof. RNDr. Rudolfem Zahradníkem při obnově idejí Hlávkovy odkazu ve vzájemné součinnosti všech zainteresovaných institucí. Nadání se podílí i na udělování literárních cen v oboru vědecké literatury. Nadání podporuje v duchu Hlávkovy odkazu i další aktivity významné pro český národ. V úzké spolupráci se podařilo obnovit v roce 1999 koncepci Hlávkovy koleje.³

Jak jsem výše uvedla nadace „Nadání“ bez všech pochybností vznikla po právu a je jisté, že po více jak 100 letech trvání nezankla z rozhodnutí svých orgánů, ani z rozhodnutí státních orgánů. Dalším pojednáním chci dokázat, že nezankla ani ze zákona, tj. ex lege. Nadání vzniklo v roce 1904 na základě zákonné úpravy č. 946/1811 sb. z. s., Obecný zákoník občanský, ze dne 1. června 1811, který platil do konce roku 1950.

Právní úprava, která nahradila Obecný zákoník občanský, byl zákon č. 141/1951 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. 1. 1951 a v § 563 odst. 1 stanovil:

„Způsobnost k právům a povinnostem právnických osob, které dosud trvají, zůstává až do nové zákonné úpravy nedotčena“. Byl zde zákonný podklad pro právnické osoby, které existovaly k 1. lednu 1951, že zůstávají zachovány, a to i za situace, kdy tato právní úprava z roku 1950 postavení nadací neupravovala. Nadace tímto novým občanským zákoníkem zrušeny nebyly a lze proto tvrdit, že i Nadání po roce 1951 existovalo po právu. Tato skutečnost je potvrzena i tím, že v roce 1954 byl vydán a tehdejší Ústředním národním výborem hlavního města Prahy pod č.j. 458/52 IV ze dne 8. 9. 1954 úředně schválen nový Statut Nadání.

Obdobná situace nastala i po přijetí dalšího občanského zákoníku v roce 1964, a to zákonem č. 40/1964 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. dubna 1964. I tento zákon, který po obsáhlých novelizacích platí do dnešních dnů, neznal pojem nadace, ale zároveň je nerušil. V ustanovení § 488 připustil existenci i nesocialistických organizací. Komentáře tohoto ustanovení se shodují v tom, že zůstala nedotčena právní subjektivita právnických osob, které trvaly k 1. lednu 1951. Rovněž po přijetí občanského zákoníku v roce 1964 lze s určitostí tvrdit, že Nadání zde právně existovalo k 1. dubnu 1964. Rovněž jako v předchozím období, lze uvedené konstatování potvrdit i tím, že tehdejší Národní výbor hlavního města Prahy pod č.j. kult/4-686/1969 vydal její nový Statut. Zákonem č. 509/1991 Sb. došlo k rozsáhlé a podstatné novelizaci občanského zákoníku, který např. opět zavedl pojem nadace, a to v ustanovení § 20b až 20e. Dále je třeba upozornit na ustanovení § 875 odst. 2 občanského zákoníku, který zní: „Dosavadní nadace se považují za nadace podle § 20b až 20e tohoto zákona“. Tím občanský zákoník dává normativním způsobem najevo, že v našem právním řádu existovaly nadace i před touto novelizací, tj. přede dnem 1. ledna 1992. S účinností od 1. ledna 1992 až do roku 1997 byla úprava nadací obsažena v občanském zákoníku, § 18 odst. 2 písm. b), § 20b až § 20e.

Na základě výše uvedeného lze učinit závěr, že nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových podle právního řádu:

1. je právnickou osobou (soukromého práva),
2. její trvání jako právnické osoby soukromého práva je od jejího vzniku do současné doby kontinuální, tj. nikdy nebylo přerušeno, a

³ Karfiková, Marie (autor statě, stať ve sborníku). Pravovi umovi isnuvannja dijálnosti fondu „Fundacija Jozefa, Marii i Zdenki Glavkovich. In: Prisivjačueťsja do 175-riččja vid dnja narodžennja Jozefa Glavki. Istoriko-politični problemi cyčasnogo svitu, zbirnik naukovich statěj, Tom 14, vyd. Černivci „RutaL 2006, s. 41-49

3. v současné době existuje na základě zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o nadacích“.

Dne 1. ledna 1998 nabyl účinnosti zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech). Podle tohoto zákona se nadací rozumí účelové sdružení majetku zřízené a vzniklé podle zákona o nadacích pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek, tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu. Nadace je právnickou osobou. Součástí názvu nadace musí být označení „Nadace“, jiné osoby nesmějí ve svém názvu nebo obchodní firmě toto označení používat.

Jedním z přechodných ustanovení zákona o nadacích je § 35, který se týká adaptace a transformace dosavadních nadací, vzniklých před 1. lednem 1998.

Zákon o nadacích je z hlediska právního postavení dosavadních nadací založen na právně normativních principech, legálně vyjádřených ve významném přechodném ustanovení § 35. Legální principy obsažené ve zmíněném ustanovení mohla nadace využít alternativně podle svého uvážení a bylo by vhodné spojit je nejen s právními, ale i ekonomickými rozborů a výhledy hospodaření.

Podle § 35 odst. 1 zákona o nadacích platí podmíněná nevyvratitelná legální domněnka, že dosavadní nadace se považují za nadace podle nového zákona, přestože ve skutečnosti vznikly před 1. 1. 1998 podle zákona jiného.

Prizpůsobení dosavadní nadace Nadání na nadaci podle nového zákona se právně provedlo „úpravou“ Statutu dosavadní nadace Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových.

Ustanovení § 35 odst. 1 stanovilo lhůtu do 1. 1. 1999, v níž musely dosavadní nadace podat procesní návrh na svůj zápis do nadačního rejstříku jako nadace podle nové právní úpravy. Nadace Nadání, resp. její správní rada schválila nový statut na svém zasedání dne 22. června 1998 a byla zapsána Městským soudem v Praze v Nadačním rejstříku v oddílu A, vložka 28 dne 11. září 1998.

Zápisem v Nadačním rejstříku žádná nová právnická osoba nevznikla, protože již existovala před 1. 1. 1998 a její identita se zachovala. Povahově jde pouze o přeregistraci téže právnické osoby. Proto jí také rejstříkový soud nepřidělil identifikační číslo pro účely státní statistiky, neboť je již přiděleno měla. Pouze bylo nutno ve smyslu nové právní úpravy zákona o nadacích upravit název, a to tak, aby v názvu bylo obsaženo slovo „nadace“. Ve smyslu zápisu do nadačního rejstříku je dnešní název: Nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“.

Z hlediska procesního postupu bylo zapotřebí, jak výše uvedeno, podat uvedený návrh na zápis nadace do nadačního rejstříku, s čímž zákon spojuje na straně navrhovatele důkazní povinnost. Jí je povinnost předložit rejstříkovému soudu hmotněprávní důkazy adaptace dosavadní nadace na novou nadaci. Jako důkazy o tom zákon o nadacích vyžaduje:

- a) doložení stanovené nejmenší výše nadačního jmění, tj. 500 000 Kč,
- b) přiložení upraveného statutu nadace,
- c) přiložení výpisu z evidence Rejstříku trestů členů správní rady a dozorčí rady.

Zákon o nadacích dále ukládá dosavadní nadaci povinnost zaslat stejnopis návrhu na zápis do nadačního rejstříku okresnímu úřadu, v hlavním městě Praze obvodnímu úřadu, který nadaci registroval podle dosavadních předpisů. Tím, že rejstříkový soud nadaci Nadání zapsal do Nadačního rejstříku, lze konstatovat, že povinnosti stanovené zákonem byly splněny.

Ustanovení § 35, odst. 3 je v českém právu ojedinělým ustanovením, které umožnilo dobrovolné rozhodnutí dosavadní nadace o její sukcesi v obecně prospěšný ústav (v zákonu vadně označeném jako „společnost“), který je činný ve veřejném zájmu a v tomto zájmu poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby. Má povahu public-serving-organization. Jedná se o veřejně účelný ústav soukromého práva (soukromoprávní povahy), což je jeho doktrinální právní definice, zákonu o nadacích bohužel neznámá.⁴

⁴ Knapp, V.: Právní posudek k existenci Nadání ze dne 28. 2. 1994

Podle mého názoru je dnešní právní stav správný, neboť vystihuje pojmový a povahový rozdíl mezi nadací nebo nadačním fondem na jedné straně a obecně prospěšným ústavem, ale i obchodní společností či družstvem na straně druhé. Jeho správnost je třeba dovodit ze systematického a účelového pojetí jednotlivých druhů právnických osob soukromého práva v platném českém právu.

Závěr

V současné době nadace „Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových“ spravuje nadační jmění, především v podobě nemovitostí, zejména zámek Josefa Hlávky v Lužanech u Přeštice a nadační domy v Praze. Výnosy z pronájmů slouží na pokrytí všech nutných nákladů spojených s nadační činností, správou i zvelebováním majetku. Nadační majetek se zvýšil o státní příspěvek z nadačního investičního fondu, jehož výnos je používán na podporu vědeckého života, zejména Národohospodářského ústavu. Výnosy umožňují nezávislé finanční zajištění nadačního programu, který vychází z myšlenkového odkazu zakladatele Nadání. Jednotlivé nadační příspěvky schvaluje správní rada Nadání. Nadační příspěvky jsou přiznány všem, kteří splnili požadovaná kritéria a byli doporučeni významnými osobnostmi české vědy a kultury.

Aktuálnost Hlávkových slov o potřebě podpořit úsilí českého národa tak, aby obstál ve světové soutěži svou vzdělaností a ekonomickou vyspělostí trvá i po 100 letech. Po celou dobu nepřetržitě existence Nadání se jeho orgány snažily v podmínkách, které společenské poměry umožňovaly přispívat k plnění cílů, které Josef Hlávka vytýčil. Nadání se snaží věnovat prostředky, které mu zůstaly výhradně k účelům určeným jeho zakladatelem a připomínat výsledky této činnosti pro českou národní identitu. Český národ nevymysleli obrozenci 19. století, jak někteří tvrdí, ani Josef Hlávka, ale jejich zásluhou a usilovnou prací, statečností a sebeobětováním, bylo dosaženo úspěchu ve vědě, kultuře i plného obnovení české státnosti. Josef Hlávka nepodporoval politické aktivity stran a politických skupin, ale podporoval celonárodní obecné cíle.

Poznámka

Tento příspěvek byl zpracován v rámci výzkumného záměru Univerzity Karlovy v Praze Právnické fakulty, který je registrován pod č. MSM 0021 620 804 s názvem „Proměny práva na počátku 3. tisíciletí - kořeny, východiska, perspektivy“.

Seznam použité literatury

- [1] HURDÍK, J. *Problémy nadačního práva*. Brno : Masarykova Univerzita, 1994.
- [2] *Josef Hlávka, jeho myšlenkový odkaz a 100 let činnosti jeho nadace*. Konference 2004, ČVUT v Praze 2004.
- [3] KARFÍKOVÁ, M. (autor statě, stat' ve sborníku) *Pravovi umovi usnuvannja dijalnosti fondu „Fundacija Jozefa, Marii i Zdenki Glavkovich*. In: Prisyjačuet'sja do 175-riččja vid dnja narodžennja Jozefa Glavki Istoriko-politični problemi cyčasnogo svitu, Zbirnik naukovich statěj, Tom 14, vyd. Černivci „Ruta“ 2006.
- [4] KARFÍKOVÁ, M. *Právní postavení a daňové povinnosti nadací* (kapitola) in Hudcová, Z. a kol.: Aktuální problémy vybraných institutů práva neziskového sektoru (v tisku).
- [5] KNAPP, V. *Právní posudek k existenci Nadání ze dne 28. 2. 1994*.
- [6] KOVÁŘ, K. *Vzpomínky na některé osobnosti, události a realie*. Nadání J., M. a Z. Hlávkových v Praze v letech 1945-1967, Praha : 1997.
- [7] LODR, A. *Josef Hlávka*. Praha : Melantrich, 1988.
- [8] MANSFELD, B. *Z galerie českých techniků*. Praha : 1925.
- [9] *Ottův slovník naučný*, XI. díl, vydavatel a nakladatel, J. Otto v Praze, 1897.
- [10] *Ottův slovník naučný*, XVII. díl, vydavatel a nakladatel, J. Otto v Praze, 1901.
- [11] PAVLÍČEK, V. *Prof. JUDr. Antonín Randa a odkaz Josefa Hlávky*. Praha : 2006.
- [12] POKORNÝ, J. *Odkaz Josefa Hlávky*. Praha : Academia, 2005.
- [13] *Projev předsedy Nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových* prof. JUDr. Václava Pavlíčka, CSc., In: Český stát a vzdělanost, Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2002.
- [14] RIES, P. *Josef Hlávka, největší český mecenáš*. Praha : TV Spektrum, 1991.
- [15] RYBÍN, M. *Významný český stavitel, manažer a mecenáš*. HALO magazín pro Vás č. 2 z 13. října 2006.
- [16] STIBRAL, J. *Josef Hlávka*. Praha : 1931.
- [17] STÝBLOVÁ, V. *Lužanská mše - Vita brevis*. Praha : Nakladatelství Šulc a spol., 2005.
- [18] STÝBLOVÁ, V. *Lužanská mše - Ars longa*. Praha : Nakladatelství Šulc a spol., 2006.

Adresa:

prof. JUDr. Marie Karfíková, CSc.
Katedra finančního práva a financí
Univerzita Karlova v Praze Právnická fakulta

PODÍL OBČANŮ NA ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVĚ - STAROSTA A MÍSTNÍ REFERENDUM¹

Petr Kolman

PrF MU Brno

Abstrakt: Cílem mého příspěvku pro konferenci „Osobnost a jej podiel na rozvoji spoločnosti a regiónu.“ je ve zkratce odpovědět na otázku jaké úkoly musí plnit starosta obce při konání místního referenda.

Tato otázka mj. nabývá na významu vzhledem ke skutečnosti, že v říjnu minulého roku proběhly v ČR komunální volby, takže v leckteré z 6245 českých, moravských a slezských obcí zasedli na radnicích zcela noví starostové, kteří s touto věcí prozatím nemají žádnou zkušenost. A naopak pro občany (aktivní osobnosti zajímající se o správu věcí veřejných) je dobré vědět, co mohou od starostů na tomto úseku očekávat a požadovat.

Na úvod si můžeme *místní referendum* spolu s R.Jurčíkem definovat jako přímý výkon územní samosprávy občany té které obce (města), nikoliv kraje, jež je projevem práva občanů na samosprávu v konkrétní obci a práva podílet se přímo na správě věcí veřejných (čl. 21 odst. 1 LZPS, čl. 25 písm. a) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 3 odst. 2 Evropské charty místní samosprávy).² Místní referendum je v ČR prozatím jediný všeobecně uzákoněný prostředek tzv. přímé demokracie. Institut krajského nebo celostátního referenda české pozitivní právo, na rozdíl právních řádů jiných států, momentálně neobsahuje.

Ústavní základy referenda zakotvuje článek 2 odstavec 2 Ústavy ČR, podle něhož může ústavní zákon, tedy předpis nejvyšší právní síly, vymezit, kdy lid vykonává státní moc *přímo*, jednak článek 10a Ústavy ČR, jenž stanoví fakultativní referendum v případě přijetí mezinárodní smlouvy, jíž mohou být některé pravomoci orgánů České republiky transponovány na mezinárodní organizaci nebo instituci a dále článek 21 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, zaručující všem občanům právo, aby se podíleli na *správě veřejných věcí* a to jak přímo, tak i svobodnou volnou svých zástupců.³

Dle zákona č. 22/2004 Sb.o místním referendu, se v místním referendu může rozhodovat jenom o konkrétně položených otázkách, na které lze odpovědět "ano" nebo "ne", které patří do tzv. *samostatné* působnosti obce. Do přenesené působnosti obce je tedy v rámci „místního lidového hlasování“ nepřípustné zasahovat.

Místní referendum se ex lege **nesmí organizovat:**

- o místních poplatcích a o rozpočtu obce
- o zřízení nebo zrušení orgánů obce nebo statutárního města a o jejich vnitřním uspořádání
- o volbě a odvolání starosty, primátora, zástupce starosty či primátora, člena rady a dalších členů zastupitelstva, dalších volených členů dalších orgánů obce či statutárního města
- jestliže by otázka položená v místním referendu byla v rozporu s právními předpisy
- o věcech, o nichž se rozhoduje ve zvláštních řízení (např. nejčastěji ve správním řízení, ale v úvahu přicházejí i další typy - kupříkladu trestní, stavební či vodoprávní řízení)
- o uzavření veřejnoprávních smluv⁴ k výkonu přenesené působnosti
- o schválení, změně nebo zrušení obecně závazné vyhlášky obce
- z důvodu racionality, hospodárnosti a stability⁵ se zakazuje konat nové referendum, jestliže od platného rozhodnutí v místním referendu do podání návrhu na konání místního referenda v téže věci **neuplynulo 24 měsíců.**⁶

Pro zajímavost uvedme, že dle dat Institutu pro evropskou politiku Europeum⁷ se v Česku od 1. ledna 2000 do 31. 11. 2005 uskutečnilo celkem 36 místních referend.

¹ Příspěvek byl zpracován za podpory GA ČR – standardní grantový projekt reg. číslo 407/06/1159

² Cit. Jurčík, R in Kolektiv: Obce 2006-2007, ASPI, Praha 2006, str. 584

³ Srov. Pavlíček, V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda. II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., Linde, Praha 2001, str. 216 a následující. nebo Mates,P. Právní úprava místního referenda, Právní forum č.2/2007, vyd. ASPI Praha, 2007

⁴ Dříve nazývaných jako dohody správně-právního charakteru

⁵ Srov. Mates,P. Právní úprava místního referenda, Právní forum č.2/2007, vyd. ASPI Praha, 2007

⁶ Srov. § 7 z.č. 22/2004 Sb.

⁷ Volně přístupné na <http://www.europeum.org/doc/publications/Referenda.pdf>

1) Povinnosti starosty na úseku ustavení komisí

Starosta každé **obce** (tedy i obce tzv. I stupně) má dle § 21 odst. 2 z. č. 22/2004 Sb. za povinnost stanovit ve lhůtě 25 dnů přede dnem hlasování, s přihlédnutím k počtu oprávněných osob v hlasovacím okrsku, minimální počet členů *okrskové a místní „referendové“ komise*, který nesmí být nižší než 4. Analogicky stanoví 25 dnů přede dnem hlasování **primátor** minimální počet členů městské komise. O počtu členů příslušné komise vyrozumí neprodleně starosta obce nebo primátor přípravný výbor.

Kdo navrhuje členy zmíněných komisí pro místní referendum? Členy okrskové, místní a městské komise deleguje **přípravný výbor** a nejméně po 1 členu okrskové a místní komise **starosta obce** (resp. nejméně 1 člena do městské komise *primátor*).

Pozor v případě, že se koná místní referendum z rozhodnutí *zastupitelstva obce* (nebo zastupitelstva statutárního města), deleguje členy okrskové a místní komise *pouze starosta obce* (či členy městské komise *primátor*). Toto starostovo *nominační právo* může ovšem prolomit zastupitelstvo obce (resp. zastupitelstvo statutárního města), které si delegování členů zmíněných komisí může ex lege vyhradit. Platí že, členy komisí je třeba delegovat nejpozději 15 dnů přede dnem hlasování. Další povinností **starosty obce** je jmenování, a to taktéž nejpozději 15 dnů přede dnem hlasování, *zapisovatele* příslušné komise. **Starosta obce** má za legální povinnost odvolat jím jmenovaného zapisovatele, jenž přestane vykonávat svoji funkci nebo ji nevykonává řádně, a na jeho místo *neprodleně* jmenuje nového zapisovatele.

Pro informační komplexnost dodejme, že zmíněný *zapisovatel komise* je sice z právního hlediska členem komise, avšak jen s hlasem poradním a při hlasování se do počtu členů komise nezapočítává.

Co nastane v případě, že není stanovený počet členů *referendových* komisí naplněn?

Z ustanovení § 21 odst. 4 z. č. 22/2004 Sb., jasně plyne, že pokud není dosaženo stanoveného počtu členů komise, pak na neobsazené místo *deleguje* člena příslušné komise **starosta obce** (resp. primátor ve statutárním městě) před prvním zasedáním této komise. Poklesne-li počet členů komise od jejího prvního zasedání do podepsání zápisu o průběhu a výsledku hlasování v místním referendu pod stanovený počet, deleguje *neprodleně* opět **starosta obce** (resp. primátor) na neobsazená místa *další nové* členy komise.

Přípravný výbor deleguje členy komisí doručením seznamu členů komisí **starostovi obce**. Seznam členů komisí musí ex lege zahrnovat následující údaje:

- a) jméno a příjmení⁸,
- b) datum narození⁹ a adresu,
- c) jméno, příjmení a podpis zmocněnce.

Je vhodné, aby navržený seznam členů komisí o kterém jsme nyní hovořili, obsahoval i informaci, do které komise mají být delegováni členové zařazení. Pokud tento údaj chybí, má právo „neoznačeného“ člena zařadit do příslušné komise **starosta obce**. Tedy další oprávnění pro starostu na úseku konání lokálního referenda.

Je-li konáno místní referendum *společně* podle § 16 odst. 2, delegují členy do příslušné společné komise *všechny* přípravné výbory, které návrh přípravného výboru podaly, popřípadě zastupitelstvo obce nebo zastupitelstvo statutárního města. Koná-li se místní referendum společně *pouze* na základě více návrhů přípravného výboru, deleguje nejméně po 1 členu do příslušné společné komise **starosta obce**.

2) Informační povinnost při konání místního referenda

Starosta obce má za povinnost publikovat *nejpozději* 15 dnů přede dnem konání místního referenda *oznámení o době a místě konání místního referenda*. a to způsobem v místě obvyklým. Je-li na území obce více hlasovacích okrsků, uvede *územní vymezení* jednotlivých hlasovacích okrsků a oznámení *zveřejní* na území každého z nich. Současně **starosta obce** v tomto oznámení musí seznámit veřejnost s adresami hlasovacích místností a otázkou položenou k rozhodnutí v místním referendu.

Starosta obce rovněž v oznámení upozorní oprávněné osoby na povinnost prokázat při hlasování totožnost a státní občanství České republiky nebo státní občanství státu, jehož příslušníci jsou oprávněni na území ČR hlasovat podle zvláštního právního předpisu, - kterým zde je § 4 zákona č. 491/2001 Sb., o volbách do

⁸ Vysokoškolský titul členů komise není obligatorním zákonným prvkem, pokud se v praxi uvádí, jedná se spíše o kulturně-sociální zvyklost.

⁹ Tedy nikoliv rodné číslo, jak se v praxi mylně vyskytlo

zastupitelstev obcí a o změně některých zákonů. **Starosta** dále uvede veškeré další potřebné údaje nutné k nerušenému průběhu hlasování.

Nezapomínejme zde také na zákonná práva *národnostních* menšin, v obci, ve které se zřizuje *výbor pro národnostní menšiny*¹⁰ se zmíněné oznámení musí zveřejnit i v jazyce příslušné národnostní menšiny, jestliže se podle posledního sčítání lidu hlásilo k této národnosti alespoň 10 % obyvatel obce.

Dále pak si k otázce vztahu starosta - místní referendum připomeňme, že starosta obce (resp. primátor) *může* dle § 32 odst. 1 z. č. 22/2004 Sb. vyhradit plochu pro představení otázky, popřípadě otázek navržených k rozhodnutí v místním referendu. A to nejméně 10 dnů přede dnem konání místního referenda. Koná-li se místní referendum *společně* podle § 16 odst. 2, musí možnost využívání vyhrazené plochy odpovídat *zásadě rovnosti*. Musíme tu ovšem zdůraznit, že se jedná o právo nikoliv zákonnou povinnost starosty tento krok učinit. Přirozeně v souladu se zásadou *dobré správy* by bylo vhodné, aby starostové v maximální míře, které jim místní podmínky umožňují, tuto „osvětovou činnost“ umožňovali. Dodejme, že v den hlasování je *zakázána* kampaň v objektu, ve kterém se nachází hlasovací místnost, tento zákaz z. č. 22/2004 Sb. obsahuje proto, aby nedocházelo k zásadnímu ovlivňování hlasujících pro některou z odpovědí (ANO nebo NE) na otázky položené v místním referendu.

Pokud zde hovoříme o hlasovací místnosti je namístě zmínit, že k jejímu zabezpečení se váže další povinnost **starosty obce**. V hlasovacích místnostech musí být pro úpravu hlasovacích lístků určeny zvláštní prostory oddělené tak, aby byla zajištěna *tajnost* hlasování. Počet těchto prostorů určí **starosta obce** s přihlédnutím k počtu oprávněných osob v hlasovacím okrsku.¹¹

3) Oznamovací povinnost vůči MV ČR

Vyhlášení místního referenda, výsledek hlasování v místním referendu a provedení rozhodnutí přijatého v místním referendu musí **starosta obce** oznámit Ministerstvu vnitra ČR.¹² Zmíněnou oznamovací povinnost musí starosta realizovat *do 5 dnů (!)*¹³ od této skutečnosti. Zde je dobré zdůraznit, že podle právní úpravy účinné do 30. 6. 2006 se toto oznámení muselo provádět nikoliv na MV ČR, ale na *krajský úřad*.¹⁴ Doufejme, že všichni starostové a starostky tuto změnu již zaregistrovali, v čemž by jim notabene mohl být nápomocen i tento náš článek.

Na úplný závěr dodejme, pokud není možné rozhodnutí místního referenda provést pro jeho *rozpor* s právním předpisem (byla by narušena zásada legality ve veřejné správě), oznámí tuto skutečnost **starosta obce**, (resp. primátor nebo primátor hlavního města Prahy) taktéž Ministerstvu vnitra ČR.¹⁵ A je tak povinen učinit ve lhůtě *do 30 dnů* ode dne vyhlášení výsledků lokálního referenda. Rovněž i zde došlo po 30. 6. 2006 k nahrazení krajského úřadu Ministerstvem vnitra ČR.

Adresa:

JUDr. Petr Kolman, Ph.D.,
PrF MU Brno
Katedra správní vědy, správního práva a finančního práva

¹⁰ Problematice tohoto výboru jsem se detailně věnoval in *Orgány zastupitelstva a rady obce - Právo a podnikání 2/2005*, Lexis nexis Praha

¹¹ Viz. § 34 odst.2 z.č.22/2004 Sb.

¹² Pouze starosta *městské části hlavního města Prahy* má tuto oznamovací povinnost vůči Magistrátu hlavního města Prahy a nikoliv k MV ČR. Zdůrazněme, že zmíněná výjimka se týká jen starostů pražských městských částí, při „celopražském“ referendu se oznámení provádí taktéž na MV ČR.

¹³ Kalendářních nikoliv pracovních dnů

¹⁴ Místo ohlášení zůstalo stejné pouze pro primátora hlavního města Prahy, který ji měl i předtím vůči Ministerstvu vnitra ČR, což relativně logicky plyne z uspořádání české veřejné správy.

¹⁵ Opět je tu výjimka pro starosty městských částí hlavního města Prahy, kteří toto činí k Magistrátu hlavního města Prahy nikoliv na MVČR – viz. § 47 odst. 2 z.č.22/2004 Sb.

SÁGA RODU MERUŇKOVCOV

Jozef Králik, Milan Šmátrala

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Každý národ má svojich apológov a protagonistov národnej identity, vtlačajúcich svoju nezmazateľnú pečať do erbu jeho tak povediac národnej genetiky. Kto by nepoznal ságu rodu Forsythovcov, ktorá dostala priestor ako prvý mnohodielný televízny seriál zo zahraničia aj v československej znormalizovanej televízii. Koho by nezaujali Budenbrookovci predstavujúci vzorku dobovej high society vznešeného a hrdého národa Albiónu panujúceho vtedy nad svetovými moriami. So zaujatím sme prežívali radosti i starosti doby, ktorú dotvárali a formovali. Tešili sme sa z lások a smútili z rozlúčení, či intrig a nenávisti, ktoré zmietali a zmietajú aj dnes panoptikom rodu ľudského. My sme národ nepočitný, minulosťou ťažko skúšaný a poznačený, ale to neznamená, že v jeho lone nevyrástli životaschopné výhonky predstavujúce národný rodostrom. Iba akosi v pretlaku ostychu, či vynútenej alebo nevedomej skromnosti, sme málo obracali svoj zrak do vlastnej minulosti, hľadajúc úporne konštanty svojho národného bytia v prítomnosti i nevidomej budúcnosti. Domnievame sa, že nastal čas hľadania a prezentácie slovenských Forsythovcov, ktorí nás oslovia našou rečou, našou dušou i srdcom. Čas reminiscencií, čas bilancii, ale aj čas kreovania nášho rodostromu v kontinuite s odkazom generácií, ktorá nás splodila a plodenie ďalších umožnila.

Dovolili sme si Vám preto predostrieť jeden z príbehov, jednu zo ság rodu, ktorý vyoral plodnú brázdnu na poli národa slovenského a priniesol v našom geopriestore svoju nezmazateľnú hrivnu národnej i občianskej postati, hodnú obdivu i nasledovania. Ide o rodinu, ktorá významne zasiahla do oblasti športu a to v nielen v československom meradle, ale predovšetkým v slovenskom. Rodina Meruňkovcov sa začala formovať už v období prvej Československej republiky, ako minikomunita zložená z otca Antona Meruňku (obrázok č. 1), jeho synov Ladislava (obrázok č. 2) a Otakara (obrázok č. 3), ktorí vyrastali pod starostlivým i žičlivým dohľadom matky Gabriely.

Možno konštatovať, že išlo o internacionálne zloženie tejto rodiny, vzhľadom nato, že otec pochádzal z Kolína u Prahy (bývalá historická „země česká“ v Rakúsko - Uhorsku) a matka zo Žiliny na Slovensku. Táto rodina sa preslávila nielen v Čechách a na Slovensku svojimi pracovnými i športovými úspechmi, ale možno bez zveličenia povedať v celej stredoeurópskej zóne. Šport, ktorý im osudovo učaril a ktorý pomáhali v stredoeurópskom priestore udomáčať je známy aj pod eufemizmom „biely šport“ a ktorí tisíce obdivovateľov nazývajú s nehou magickým slovom t e n i s.

Obrázok číslo 1
Otec **Anton Merunka**

Otec Anton vyrástol v českom Kolíne /nar. 1896/ v rodine prostých občanov, majúcich ako sa vraví hlboko do vrecka a ďaleko do úst. Mladosť prežíval ako náruživý fanúšik preslávenej Kmochovej dychovej kapely. Okrem toho ako tisícom vrstovníkov mu učaroval tramp, ako nástroj poznávania okolitého sveta a zároveň tvorby hodnotovej orientácie i životného kréda slobodného človeka v neslobodnom svete. V tej dobe sa študentské brigády praktizovali spravidla ako tzv. „vandrovky“ na skusy do sveta. Tak i on v mladom veku často chodieval s „partiou“ rovnakej krvnej skupiny najmä do nemeckých krajov, kde vždy pobudli na určitom mieste pár dní a po „brigáde“ a doplnení spoločného fondu putovali ďalej. Tak prechodil otec Meruňka celé súčasné územie Nemecka i blízkyh krajín.

Ďalšiu príležitosť už získal povinne, keď ako 18 ročný narukoval do Rakúsko - Uhorskej armády a to konkrétne k vojenskému námornému loďstvu. Počas doby prezenčnej vojenskej služby absolvoval ako námorník na bojovom križníku Princ Eugen i svetovú vojnu. Po jej skončení a po vyhlásení Československej republiky v roku 1918 spolu s československými vojakmi sa vracal cez Slovensko do rodného kraja a zúčastnil sa tiež oslobodzovania Slovenska od maďarských vojsk.

Po demobilizovaní sa tak ako všetci vyslúžilí vojaci zúčastnil tiež hľadania vhodného zamestnania. Keďže nepatril k privilegovaným legionárom, mal s tým prirodzene problém. Nakoniec sa mu podarilo so šťastím umiestniť sa vo vznikajúcej organizácii YFKA (ženská časť) a získal miesto „všestranného“ kustóda v jej novovybudovaných zariadeniach v Petržalke (v miestach dnešnej arény). Američanky predchnuté demokraciou svojej domoviny i duchom rovnoprávnosti a emancipácie patrili k aktívnym priekopníčkam tenisu u nás. Tak postupne sa pri nich naučil nielen hrať tenis, k čomu prejavil výrazný talent, ale postupne sa začal venovať i výučbe a propagovaniu základov tenisu. Treba si uvedomiť, že v tej dobe ako i dlho potom, neexistovali žiadni profesionálni učitelia tenisu, tobôž tréneri tejto stále populárnejšej športovej hry. Každý i poprední pretekársky tenista sa učil empiricky, pozorovaním lepších hráčov, teda boli to čistí samoukovia, amatéri. Životným šťastím sa mu stala svadba so živou a milou žilinčankou Gabrielou, ktorá pracovala v Bratislave ako kuchárka u chýrnej advokátskej rodiny Dr. Gombaiho. Postupne sa tejto čistej česko-slovenskej rodinke narodili synovia Ladislav (narodený 1928 v Žiline, kam matka išla rodiť) a Otokar v roku 1937, ktorý prišiel na svet už v Bratislave. Otec Anton bol v tom čase už uznávaným a rešpektovaným učiteľom tenisu, ako i úspešným odborníkom - samoukom na stavbu špeciálnych tenisových povrchov (v neskoršej dobe i uznávaným poprednými svetovými tenistami hrajúcimi na turnajoch na dvorcoch v tom čase tzv. klubu IMČŽU (Lawn-tenis-club železných úradníkov), ktorý získali „otca Meruňku“ ako učiteľa tenisu tak i správcu klubu tým, že sa mu zaviazal postaviť domček priamo na dvorcoch. To bol hlavný dôvod, prečo ponuku rodina Meruňkovcov prijala, pretože sa rozrástla medzičasom o ďalších dvoch synov. Nasledovalo dlhé, predĺžené obdobie jeho úspešnej činnosti a to nielen pri zabezpečovaní vynikajúcej kvality dvorcov, ale hlavne v starostlivosti o výcvik a zdokonaľovanie mladých záujemcov o tenis z okolia hlavnej železničnej stanice v Bratislave. Postupne pomohol aktívne i vybudovať kvalitné pretekárske družstvo Lokomotíva Bratislava, ktoré posilnil v tom čase už výkonnostne najlepší na Slovensku ako Fero Vrba, Jožko Košinár a bolo doplnené mladými tenistami, odchovancami vlastného klubu ako bol napr. I. Halmy, L. Meruňka, M. Žilinčan sa čoskoro stali majstri Slovenska, keď porazili vtedy nový luxusný oddiel Slovan Bratislava a štartovali i v celoštátnom finále ČSR v Brne, kde obsadili štvrté miesto. Anton Meruňka sa stal uznávanou trénerskou osobnosťou a dostalo sa mu vysokého uznania i v tlači, kde ho považovali za „Barda tenisu“ (ŠPORT - 1975). V tom čase mu bolo udelené i vyznamenanie „vzorný tréner“ a neskoršie i najvyššie československé telovýchovné vyznamenanie I. stupňa „Za zásluhy o rozvoj československej telovýchovy“. A. Meruňka zomrel v požehnanom veku 93 rokov a pochovaný je v Bratislave.

Obrázok číslo 2
Ladislav Meruňka

Ladislav Meruňka, jeho prvorođený syn, uzrel svetlo sveta v roku 1928 v Žiline. Ďalším pokračovateľom v šľapajach svojho otca sa stal z neho pretekársky hráč, učiteľ, tréner a hlavne postupne ako prvý tréner - metodický odborník, ktorý začal ako prvý na Slovensku skúmať technicko-taktickú i psychologickú prípravu tenisového športu vo svojich vedeckých prácach a to najmä keď po skončení aktívnej pretekárskej činnosti (po operácii ľadvín), kedy sa rozhodol študovať športy a telesnú výchovu na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde sa postupne zameril na vedné odbory (anatómia, biomechanika, fyzika, fyziológia, psychológia a podobne) v súvislosti s ich pôsobením na samotnú tenisovú hru a jeho hráčov. Samotné štúdium ukončil na Pedagogickej fakulte ako promován pedagóg a na Filozofickej fakulte ako doktor filozofie. Týmto získal nové dovtedy neznáme vedomosti, ktoré vo veľkej miere začal postupne aplikovať v procese hľadania novej, vyššej kvality tenistov, najmä prostredníctvom cieľavedomého rozvoja potrebných vlastností, ktoré umožňovali dovtedy nevídaný pokrok v kvalite tenisovej hry. Už vo svojej diplomovej práci na pedagogickej fakulte sa zameril na moderné metódy tenisového výcviku mladých tenistov pod názvom „Metodika kolektívneho výcviku tenisu mládeže“, čo bolo na danú dobu absolútne prvým pokusom v celej republike. (a podľa dostupných informácií i v Európe). Práca obsahovala odborné zostavený program tenisového výcviku zostavený L. Meruňkom a ktoré na experimentálnych skupinách viedol otec A. Meruňka. Prácu obhájil L. Meruňka na Pedagogickej fakulte a bola ocenená (v tom období r. 1953) ako „Budovateľská práca“ pre svoju absolútnu originalitu (vysoké ocenenie práce bolo uverejnené v slávnej Ročenke hodnotenia 50 ročného jubilea tenisového oddielu T. J. Lokomotíva Bratislava v roku 1977 na s. 1-4, v ktorej sa možno podrobne dočítať tiež o veľkej práci rodiny Meruňkovcov v päťdesiatych rokoch minulého storočia).

V ďalších svojich vedeckých prácach „Metodické problémy pri výučbe tenisu v oddieloch na vysokých školách“ (rigorózna práca), zameranej na analýzu jednotlivých úderov, najmä podania, ktorú úspešne obhájil, rovnako aj kandidátsku dizertačnú prácu na tému „Zvyšovanie efektivity nácviku podania metódou špeciálnych terčov v skupinovom výcviku vysokoškolákov“, ktorou získal titul kandidáta vied (CSc.).

Vyvrcholením jeho významných vedeckých prác bola jeho habilitačná práca „Zacielenie športovej prípravy mladých tenistov na útočnú hru“ v roku 1973, ktorá bola pri obhajobe pred vedeckou radou FTVŠ UK vyhodnotená ako práca plne spĺňajúca základné podmienky vedecko-výskumnej práce a tajným hlasovaním Vedeckej rady zloženej z profesorov jednotlivých odborov (Pedagogika, Lekárske vedy, Psychológia, Experimentálna fyzika) bola jednomyselne schválená, čo nebolo obvyklým javom pri habilitáciách na UK.

V tomto období akéhosi ranného rastu mladého adepta na vedecko-výskumnú činnosť začal spolupracovať L. Meruňka s kolegami učiteľmi tenisu na VŠ v Čechách a na Morave a to najmä s neskorším docentom a vedúcim Katedry telesnej výchovy na Brnenskej univerzite (T. G. Masaryka) doc. Dr. Jindrom Höhmom CSc. a tiež s doc. Dr. Vladimírom Šafaříkom, CSc. z Katedry športových hier pražskej FTVS KU. Spoločne sa stýkali i ako členovia Ústrednej trénersko-metodickej komisie na ÚV ČSTV v Prahe, boli spoluautormi množstva metodických materiálov na školeniach, seminároch a konferenciách (i medzinárodných).

L. Meruňka spolu s J. Höhmom boli autormi unikátnej odbornovo-vedeckej publikácie, ktorá vyšla v r. 1959 v Prahe pod názvom „TENIS - tréningové metódy a závodní hra“. Túto publikáciu možno považovať za základ svetoznámej čl. tenisovej školy (pod športovou školou sa rozumie spracovanie systému a metodiky nácviku a tréningu základnej a vrcholovej techniky v príslušnom športe, ktorou sa dosahujú vrcholové športové výkony). Chybou je preto udávať za výsledky čl. tenisovej školy i výkony najlepších tenistov svojej doby ako bratov Koželuhových, J. Drobného a ďalších hráčov - samoukov, ktorí vďaka vrozenému pohybovému talentu a hlavne pozorovaním najlepších hráčov, často krátko ako zberači lôpt, dosiahli svoj tenisový Olympus. V tých časoch boli trénerské systémy a tenis veľkou neznámou. Z týchto dôvodov práca L. Meruňku a J. Höhma bola na svoju dobu prácou absolútne priekopníckou, nemajúca v tých rokoch žiadnu konkurenciu ani doma, ani v zahraničí a to i u najúspešnejších svetových tenisových veľmocí. Ani v neskorších rokoch u nás nevyšla rovnaká práca, v cudzine mala táto absencia veľmi prostý dôvod - tenisové školy či akadémie žiarlivo strážili svoje know-how a nadobudnuté poznatky si ponechávali z dôvodov obchodného tajomstva i ekonomického podnikania iba pre seba

L. Meruňka počas svojich zahraničných pobytov na svetových turnajoch (Paríž, Rím, Wimbledon, Hamburg) pôsobil v určitom období aj ako kouč čl. reprezentačného družstva - v Paríži napr. na Roland Garos sa pri jeho taktickom koučovaní zrodilo víťazstvo Hany Mandlíkovej na tomto turnaji, rovnako sa podieľal aj na úspechu finalistu Ivana Lendlu, čo boli v tej dobe najväčšie úspechy československého tenisu. Pri týchto pobytach sa často stretol s tým, že mnohí svetoví tréneri používali niektoré špeciálne metodické tenisové cvičenia z jeho prác, čo bolo nepochybne nevysloveným ocenením ich kvality. Za neetické považoval L. Meruňka plagiátorstvo najmä emigrovaných trénerov, ktorí dokonca v svojich publikáciách uverejnili celé state a vedecké výskumy bez udania čerpaných prameňov. V tomto vynikol najmä, tiež svojho času druhotriedny reprezentant ČSR Richard Schönborn vo svojich tenisových príručkách, čo považoval L. Meruňka za jeho výrazný charakterový defekt. Žiaľ, aj iní v zahraničí pôsobiaci naši bývalí hráči bez hanby uvádzali a praktizovali naše originálne trénerské zostavy a vydávali ich za svoje. Takí boli napr. spomínaný R. Schönborn v NSR, Stojan vo Švajčiarsku a rad iných v Rakúsku a iných zemiach (k plagiátorstvu R. Schönborna má L. Meruňka i kópie jeho prác).

Za veľmi úspešnú odbornú prácu, ktorá podrobne vedecky analyzuje techniku všetkých druhov tenisových úderov v tej dobe najúspešnejších svetových a európskych hráčov (USA, Austrália, Anglicko, Francúzsko, Taliansko, Európa a i našich najlepších) považoval autor aj publikáciu „Ako hrajú majstri“, ktorá vyšla v preklade do češtiny v r. 1965 v STN Praha v náklade 7 tisíc kusov a bola do 3 mesiacov rozobraná. L. Meruňka pri svojich zahraničných trénerských stážach bol pri jej prezentácii často krát svedkom ako si účastníci prednášok (napr. v Rakúsku či Švajčiarsku) z knihy veľa kapitol kopírovali. Na Slovensku však vtedajšie športové vydavateľstvo ŠPORT nemalo záujem túto publikáciu vydať.

Za svoje komplexné dielo považuje L. Meruňka prácu určenú najmä frekventantom trénerských školení I. a II. triedy „Učebnica tenisu pre školenie trénerov“, ktorá vyšla v r. 1986 vo vydavateľstve ŠPORT a ktorá obsahovala komplexný všestranný výcvikový i tréningový program. Trénerské školenia začal L. Meruňka organizovať ako predseda Metodického komisie STZ SÚV ČSZTV v r. 1955 a viedol ich až do r. 1989, teda cca 32 rokov (striedavo v školeniach II., III. a tiež I. tr.). Pod jeho odborným, technickým i taktickým vedením sa vyškolilo postupne cca okolo 500 - 600 trénerov všetkých tried. Veľká väčšina týchto absolventov, hoci bol aj značný odpad, odvádzala dobrú prácu vo všetkých slovenských mestách, kde boli zriadené tenisové kluby.

Žiaľ zdravotné problémy znemožnili L. Meruňkovi pokračovať aktívne v pretekárskej činnosti (bol členom klubového majstra Slovenska TO Lokomotíva Bratislava, s I. Halmom boli vo štvorhre i dorasteneckými majstrami Slovenska a patril medzi dorastencami dlhodobo medzi desiatych najlepších slovenských talentov svojej doby).

Po skončení aktívnej pretekárskej činnosti začala jeho úspešná anabáza popredného teoretika tenisovej hry. Stal sa poslucháčom Pedagogickej fakulty so zameraním na telesnú výchovu a filozofiu, svoj záujem a zaoberanosť venoval problematike skúmania zvyšovania kvality nácviku a tréningu v tenisovom športe, a to v celom komplexe technickej, taktickej, fyzickej ako i psychologickéj prípravy. V tom čase (v rokoch 1952-53) realizoval s otcom i prvý, doslova avantgardný pokus s kolektívnym (skupinovým) základným výcvikom tenisovej techniky s deťmi. Výsledky jeho pozorovaní majúce výrazné prvky výskumu, boli tiež témou jeho diplomovej práce na Pedagogickej fakulte. Rovnako bol v tom čase zvolený do funkcie predsedu Trénerskej metodickéj rady Výboru Slovenského tenisového zväzu SÚV ČSZTV, pričom vo funkcii predsedu Trénersko-metodickej komisie pokračoval v obetavej funkcionárskej práci cca 30 rokov.

Jeho prvým významným prínosom v tejto funkcii bolo zorganizovanie vôbec prvého, na odbornej úrovni vedeného systémového školenia tenisových trénerov na Slovensku (pozri str. 117 in. Slovenský tenis doma a vo

svete. SPN: Bratislava 1997). Tieto školenia, ktoré postupne získavali na kvalite a boli unikátne v celej bývalej republike nemali zrejme v tomto smere konkurenciu ani v iných európskych tenisových štátoch. V tejto oblasti práce L. Meruňka, ako sme uviedli už vyššie, postupne našiel odborne a vedecky dobre fundovaného spolupracovníka, profesionálneho kolegu doc. Dr. Jindru Höhma, CSc., ktorý bol rovnako vedúci katedry telesnej výchovy na Brnenskej Univerzite T. G. Masaryka. S J. Höhmom L. Meruňka spolupracoval až do r. 1990 a počas týchto aktívnych 30 rokov publikovali i spoločné množstvo odborných a populárnych vedeckovo-výskumných prác a stali sa tak najplodnejšími autormi v bývalej ČSR a ich spoločné, no i individuálne práce sa stali známymi v celom tenisovom svete.

J. Höhm sa stal taktiež vedúcim organizátorom trénerských školení v Čechách a na Morave, kde spolupracoval s doc. Dr. V. Šafaříkom z pražskej PTVS KU. Jeho vysoká produkcia odborných, vedecko-populárnych, ale aj vedeckých prác nebola v Čechách a na Morave, rovnako ako u L. Meruňku na Slovensku dodnes nikým prekonaná. L. Meruňka publikoval cca 12 celoštátnych knižných odborných publikácií s vedeckými výstupmi, ďalej cca vyše 100 odborných a vedeckých príspevkov v dennej tlači a odborných periodikách, v ktorých sa zaoberal v tom čase ešte priekopníckou prácou, zhotovovanie vlastnoručne nafilmovaných kinematografických analýz všetkých druhov tenisových úderov demonštrujúcich vrcholovými tenisovými tenistami na svetových turnajoch, ktorých sa L. Meruňka často zúčastňoval aj ako kouč. Spolu s hráčmi takých zvučných mien ako Kodeš, Lendl, Šmid, Mandliková, Strachová, Tomanová atď. sa osobne zúčastnil ich účinkovania na turnajoch v Paríži, Ríme, Hamburgu, Wimbledone a pod.. Ako kouč získal L. Meruňka s družstvom čl. akademických reprezentantov na prvej svetovej Univerziáde titul akademických majstrov sveta v Paríži v roku 1957 a titul majstra sveta a dve zlaté, striebornú a bronzovú medailu v Indii. S podobným družstvom akademikov bol ako kouč úspešným víťazom trojboja Univerzitných miest v Lipsku (vtedajšia NDR) v r. 1959.

L. Meruňka mal dostatok síl a entuziazmu pre biely šport aj na svojom pracovisku, a to na Univerzite Komenského v Bratislave. Pri svojom pôsobení na prvej fakulte LFUK založil dokonca prvý vysokoškolský pretekársky oddiel TO SLAVIA MEDIK už v r. 1955. Tento oddiel sa stal zárodkom úspešného klubu známeho pod názvom TO Slávia UK Bratislava. Postupne sa tento oddiel prepracoval medzi prvé tri najkvalitnejšie tenisové družstvá na Slovensku. Po jeho prechode na Právnickú fakultu UK, kde sa stal vedúcim KTV PF UK, Slávia UK pod sponzorstvom Právnickej fakulty UK zmenila názov na TO Slávia Právnik s veľkou podporou akademických funkcionárov, najmä prof. Lacu, Planka, Cútha a tiež mladých učiteľov z radov bývalých poslucháčov, nadšencov, ktorí sa upísali tomuto športu, ako boli Peter Blaho, Janko Škovrana, ako i ďalší. Podporu našli aj u dekanov Trelu, Cútha, Tomku a ďalších. S ich pomocou sa L. Meruňka rozhodol začať s realizáciou skvelej myšlienky budovania vlastného tenisového areálu. S celým radom mladých asistentov Právnickej fakulty UK ktorým tenisový kurt a šport učarovali, akými boli Peter Blaho, Ján Škovran, Gustáv Školek, Jozef Klimko a ďalší, podstúpil tvrdý zápas s kompetentnými inštitúciami o získanie najdôležitejšieho predpokladu, t.j. pozemku.

Boli to dlhé mesiace chodenia po úradoch. Prvá nádej na pozemok sa zrodila z ponuky pozemku Lamačského kúpaliska, avšak za podmienky, že Katedra telesnej výchovy v priebehu výstavby dvorcov zabezpečí prevádzku letného kúpaliska. Tak sa i stalo, učitelia KTV sa dokonca striedali vo vedení kúpaliska v rámci svojej dovolenky. Medzi najobetavejších patrili Gustáv Školek a Ján Krošlák. Začali sa už aj fakultné brigády na zemných. prácach, v ktorých vynikali i členovia učiteľského zboru ako Dr. Milan Čič, Dr. Peter Blaho, prof. Stanislav Matoušek a ďalší.

No žiaľ, všetko snaženie vyšlo navivoč. Miestny národný výbor v Lamači neskoršie zmluvu zrušil z dôvodu verejného záujmu, ktorým bola výstavba diaľnice a hŕstka nadšencov zostala bez pozemku. Nastali ďalšie mesiace hľadania náhradného pozemku, až sa podarilo vyhovujúci nájsť v priestoroch bývalom autocampingu pri Veľkom draždiaku v Petržalke, a to určilo výstavbu tenisového areálu doslova na „zelenej lúke“. Po stovkách brigádnických hodín najmä poslucháčov Právnickej fakulty UK, ktoré spoľahlivo zaisťovala KTV PF UK, sa konečne podarilo po 3 rokoch v roku 1987 otvoriť prvé štyri, na hru spôsobilé tenisové dvorce. Tak vznikol TJ Slávia Právnik so svojimi vlastnými kurtmi, vtedy s jediným športovým tenisovým oddielom.

Formálnym štatutárom TJ sa stal doc. Juraj Kolesár. Tenisový oddiel viedol doc. Peter Blaho s členmi G. Školek, Ján Krošlák, Dr. Jozef Klimko, ktorý sa zaslúžil najmä vďaka jeho všestranným konexiám o vybavovanie administratívnych záležitostí areálu. L. Meruňka otec myšlienky výstavby areálu, v tom čase už popredný odborník v tenisovom športe a predseda trénersko-metodickej komisie Výboru Slovenského tenisového zväzu SÚV ČSZTV zastával prakticky kľúčové odborné funkcie v TO Slávia Právnik na trénersko-metodickej úseku, zároveň bol aj kapitánom a trénerom pretekárskeho družstva v čase transformácie TO Slávie UK na Sláviu Právnik.

L. Meruňka bol výrazne zameraný na rozvoj vysokoškolského tenisu a to nielen rekreačného, ale i pretekárskeho. Zásadne trval na tom, aby členovia, najmä pretekárskeho družstva, boli poslucháčmi jednotlivých fakúlt Univerzity Komenského. Pod jeho pozorným dohľadom sa kvalita a hráčska úroveň tohto družstva postupne zvyšovala. Oddiel postupoval do vyšších súťaží a v rokoch 1986-1989 bol zaradovaný medzi tri najlepšie tenisové oddiely na Slovensku. V tom čase mal oddiel TO vynikajúcu zostavu výboru, tvorenú tenisovými odborníkmi i významnými osobnosťami vysokoškolského a verejného života. Predsedom bol prof. Dr. Anton Štrba, DrSc, prorektor UK, tajomníkom Ing. Július Vaškovič, štátny tajomník ministropolu s nimi doc. Špaňek, a MUDr. M. Ušiak tvorili základ úspešnosti práce celého výboru. Vznikol takmer ideálny priestor na vybudovanie, po vzore veľkých svetových tenisových mocností, silného univerzitného tenisového klubu, pod ústretovým patronátom aktívnych podporovateľov týchto myšlienok, najmä dekana Právnickej fakulty UK prof. Rudolfa Trelu, ako aj vtedajšieho rektora Univerzity Komenského prof. PhDr. Jána Kvasničku, DrSc. (tento mimochodom zariadil realizáciu tenisového dvorca s umelým povrchom Japex, ktorý presadzoval do telocvične).

Žiaľ, ani šport a jeho prostredie neboli imúnne rôznym tlakom, záujmom a aktivitám nemajúcim nič spoločné s morálkou a potrebami športového kolektívu. I v tomto prípade sa objavili falošné tóny a snaha uplatniť úzky osobný záujem slávila úspech. Nechajme však hovoriť samotného L. Meruňku, ako je možné stratiť nielen ideály, ale aj vybudované dielo: „*Hlavnou osobou rozbitia ideálov snahy vybudovať športovisko hlavne pre športové aktivity poslucháčov vysokých škôl (v areáli medzitým vyrástla i krytá športová hala v spolupráci s dodávateľom zvolenskej Bučiny), sa stal dovtedy pomerne snaživý a efektívny spoluzakladateľ i funkcionár Dr. J. K. Podarilo sa mu najprv zákulisnými bojmi a kupovaním niektorých nerozhodných členov výboru znechutiť a prakticky vyštváť kľúčových členov odborne najzdatnejších výboru TO ako prof. Štrbu, doc. Špačka, Ing. J. Vaškoviča, ústredné postavy vybudovania celého areálu L. M. a títo zásluhou falošných zákulisných intrig z výboru znechutene odišli. Ako sa pôvodca týchto atakov i „vtipne“ vyjadril, jeho zásluhou začal po nežnej revolúcii akýsi pokus o zrod ranného kapitalizmu.*

Žiaľ, po mojom vynútenom odchode za sériu kritických článkov v denniku Práca na niektorých funkcionárov zastupujúcich v Prahe slovenský šport, v čom sa vyznamenali hlavne Ing. R. Vrábek (v tom čase riaditeľ Trikoty a člen KV KSS v Trnave) a hlavný stranícky „odstrelovač“ neprijemných kritikov nedostatkov, exponovaný stranícky funkcionár a podpredseda vtedajšieho SÚV ČSZTV a po nežnej revolúcii odhalený agent ŠTB, v súčasnosti predseda Slovenského olympijského výboru F. CH. Žiaľ, takito niektorí exponenti bývalého režimu, sedia čuduj sa svete i dnes na dôležitých funkcionárskych stoličkách, ba dokonca v redakčných radách tenisových časopisov (česť výnimkám). Ináč, ak by sa niekto cítil dotknutý, ochotne uverejním i celé mená s dôkazmi v tlači.

Tak postupne náš likvidátor J. K. po období „naháňania kšeftov,“ drastickými spôsobmi uzurpoval všetku moc na seba. Sústredil okolo seba rôznych pseudoodborníkov, ktorých odbornosť spočívala jedine v tom, že radi plnili jeho príkazy, za neuveriteľné mesačné odmeny (okolo 20 - 30 tisíc Sk), ako napr. Dr. I. L., A. Z. a ďalší. Takže sny o vybudovaní komplexného vysokoškolského univerzitného tenisového strediska, určeného v prvom rade pre vysokoškolských poslucháčov, ktorý by mimo rekreačného pobytového využitia tvorili i kvalitné vysokoškolské pretekárske družstvo z radov poslucháčov vysokých škôl sa nerealizovali. Bačovanie tohto človeka mnohých tváří (i rôznych „do autu zahratých“ podvodov, hovorilo sa i o údajnej jeho 24 miliónovej „sekere“) zákonite vyústilo do tajného zákulisného odpredaja (o ktorom nevedel dokonca ani predseda TO) pozemku štyroch tenisových dvorcov stavebnej spoločnosti blízkej údajne Doprastavu.

Dúfajme, že raz už tento všetkými masťami mazaný pretvarovač bude odhalený a verejnosť sa dozvie o jeho tancoch na tenkom ľade, veď celý areál, ktorý bol vybudovaný za socializmu z tzv. združených prostriedkov ČSZTV, národného výboru Petržalka a Univerzity Komenského, bol čiastočne predaný bez súhlasu týchto majiteľov. Krytú halu, dojniciu zlatých vajíčok, si J. K. ponechal naďalej. Činnosť dožívajúceho pretekárskeho oddielu vypovedal na prenajaté (čisto iba dvorce bez sociálneho zariadenia) školské ihriská na Dudovej ulici.

Tak končí jedna story idealistov typu A. Š., V. V., a hlavne bývalých učiteľov KTV PF UK, ktorí svoju prácu vykonávali dobrovoľne a bez nárokov na odmenu. Jedinou odmenou im mali byť športové výsledky vysokoškolskej obce a vybudovanie silnej a životaschopnej základne bieleho športu na Slovensku“.

Obrázok číslo 3
Otakar Meruňka

Tretím z rodu Meruňkovcov, ktorý pokračoval v šľapajach svojho otca bol najmladší Otakar. Patril medzi výnimočné talenty svojej doby a radil sa medzi najúspešnejších slovenských tenistov. Už ako 5 ročný začal vynikať svojou obratnosťou pri narábaní s menšou tenisovou (detskou) raketou.

Vzhľadom k tomu, že v tom čase ešte žiadna ucelená metodika tenisového výcviku neexistovala, mal šťastie, že sa narodil v rodine trénera a k tomu ešte na tenisových dvorcoch býval, keďže otec Anton popri trénerstve mal na starosti i komplexnú údržbu dvorcov a výkon administratívneho vedenia (pokladník) klubu, v tom čase ako LTC ŽU (Lawntennis club železničných úradníkov). Ďalšou priaznivou skutočnosťou bolo to, že starší brat v tom čase už ako 15 ročný úspešne pretekal medzi najlepšimi slovenskými dorastencami. Keďže celé dni trávil väčšinou na dvorcoch, dostavili sa čoskoro popri úspechoch na detských turnajoch aj úspechy na väčších podujatiach organizovaných pre talentovaných žiakov na úrovni miest, krajov i republík. Keďže otec už kondične na mladšieho syna nestačil, postupne sa mu začal venovať o 9 rokov starší brat Ladislav, vtedy už technicky dobre pripravený. Trénoval s ním celé dni a vplýval na neho hlavne po stránke psychologickej a taktickej. V tréningoch presadzoval najmä svoj špeciálny systém spočívajúci v tom, že tréning trval dovtedy, dokiaľ ho vnímal hráč s plnou koncentráciou. Jej strata bola signálom k ukončeniu tréningu. Tak sa stávalo, že intenzívny tréning trval niekedy pol hodiny, inokedy i 2 hodiny.

Ako prví začali nacvičovať tvrdé drajvové základné údery forhend a bekhend s tzv. hornou rotáciou (nie chybné nazvané liftované, kde ide o výdatnejšie roztočenie lopty niekedy až do extrémneho topspinu), takéto údery v súčasnosti pomerne populárne najmä u mladých tenistov, nemajú takú agresívnu rýchlosť ako údery s hornou rotáciou a končia obyčajne hrou na udržanie lopty v hre, pokiaľ sa protihráč nedopustí chyby. Úder s hornou rotáciou si systematickým tréningom Oto osvojil na vysokej úrovni a stal sa tak priekopníkom tohto úderu v ČSR. Obzvlášť jeho tzv. passing-shoty (obhodenie súpera hrajúceho na sieti) mali skutočne svetovú úroveň. Práve s takýmto úderom porazil vo svojich dvadsiatych rokoch v tom čase jedného z najlepších svetových hráčov - francúzskeho svetovú „jedničku“ Pierra Darmona v prvom kole na chýrnom svetovom turnaji na dvorcoch Rolanda Garossa, čo bolo vtedy najväčším prekvapením.

Jeho rast pokračoval vysokým tempom. Začal víťaziť už v mladých rokoch na najvýznamnejších celoštátnych turnajoch v ČSR. Ako ešte nie 15 ročný zvíťazil na najprestížnejšom čs. turnaji dorastu v Pardubicích v kategórii mladší dorast. Ako 17 ročný získal titul majstra ČSR už na Pardubickej juniorke i v staršom doraste (do 18 rokov). V kategórii juniorov získal v Prahe majstrovský titul vo svojich 19 rokoch. Stal sa tak trojnásobný majster ČSR v kategórii do 20 rokov. Unikátny a neprekonaný rekord získal Oto na Majstrovstvách Slovenska, kde postupne porážal dobových suverénov slovenského tenisu Vrbu, Košinára i Klímu. Prvý titul majstra Slovenska získal ako 18 ročný, celkovo štyrikrát. Veľkých úspechov dosiahol ako hráč č. 1. v československom národnom družstve v európskej juniorskej súťaži o Galeov pohár. Porazil v tom čase chýrne nádeje NSR Bungerta i Ecklebeho i nebezpečného Jovanoviča z Južoslávie. Títo tenisti dosiahli neskoršie špičkovú európsku úroveň, čo vďaka nemožnosti vycestovania čsl. hráčom nebolo umožnené. Čsl. hráči takto žiaľ zaspávali na domácich vavrínoch.

Významných úspechov dosahoval Otokar i po prechode do kategórie mužov. Najviac na majstrovstvách republiky v súťaži družstiev, kde porážal v tom čase najlepších čl. tenistov ako boli legendárny Zábrodský, Benda, Javorský, Parma a ďalší. Víťazil na mnohých domácich turnajoch ako napr. na akademických majstrovstvách ČSR (dva razy) a najmä na medzinárodných majstrovstvách ČSR v Brne, kde sa stal majstrom na silno obsadenom turnaji, keď vo finále porazil poľského daviscupového reprezentanta a jedného z najlepších európskych hráčov Skonieckého. Žiaľ, vtedy žili naši úspešní športovci v medzinárodnej izolácii. Tak i Oto, o ktorom mnohí tenisoví experti hovoria, že by určite v tom čase býval medzi najlepšími desiatimi európskymi, možno i svetovými hráčmi.

Po bohatej a úspešnej pretekárskej kariére, keď dlhé roky nemal na Slovensku premožiteľa, o čom svedčia i štyri tituly majstra Slovenska (1955-1959) v jednotlivcoch, ako i vo štvorhre, sa rozhodol postupne venovať trénerskej činnosti a ako oficiálny čl. tréner odišiel cez Pragosport legálne trénovať do Švajčiarska. Odtiaľ na základe ponuky odišiel trénovať do chýrnej tenisovej liahne USA, do strediska Port Washington Tennis Academy v New Yorku, kde sa podieľal spolu s bývalým mexickým DC reprezentantom A. Palafoxom na výchove mladých amerických tenisových nádejí; vyšli odtiaľ i napr. bratia McEnroeovci, D. Stockon a iní. S touto základňou spolupracoval vtedy i uznávaná svetová kapacita Harry Hopman.

Ako uznávaný tréner a kouč bol Oto pozvaný a angažovaný Čínskou národnou tenisovou asociáciou, aby pripravoval a koučoval čínske DC mužstvo, a to pre stretnutia DC s Južnou Kóreou a najmä do tých čias neporazeného DC družstva Japonska. V oboch stretnutiach Oto pôsobil ako oficiálny coach, Čína nielenže v oboch stretnutiach zvíťazila, ale víťazstvo nad Japonskom bolo historicky prvým. Za tieto úspechy dostalo sa mu vysokého uznania od najvyšších čínskych športových i politických orgánov. Takto sa Oto Meruňka zaradil ako jediný čl. tréner, ktorý sa stal oficiálnym koachom čínskeho DC družstva s úspešnými výsledkami ako o tom písal i čínsky popredný športový magazín Chinasport. Po dlhšom pôsobení v Číne sa opäť vrátil do USA a postupne, predovšetkým so zdravotných dôvodov, zanechal i trénerskú dráhu. Otokar zomrel po ťažkej chorobe v auguste 2007 v New Yorku, kde je i pochovaný.

Pri komplexnom hodnotení mnohoročnej práce „tenisovej“ rodiny Meruňkovcov možno konštatovať, že napísala kus tenisovej histórie ako v bývalom Československu, tak i po roku 1989, a to najmä vybudovaním známej a uznávanej liahne mladých tenisových nádejí na dvorcoch bratislavskej Lokomotívy pod železničnou stanicou, ktorú s láskou stvorili otec Anton, tréner a správca dvorcov, a neskoršie i starší syn Ladislav. Pod ich vedením tam vyrastali najlepší slovenskí i československí tenisti ako Oto Meruňka, bratia Bulišovi, Šafárik, Jakubík a iní. V posledných rokoch sa tu z eléva tenisového športu zrodil aj slovenský DC reprezentant Karol Kučera. Pre rozvoj tenisových nádejí mali rozhodujúci význam trénerské strediská mládeže zriadené pri tenisových oddieloch v Bratislave, Trnave, Piešťanoch, Zvolene, Košiciach, ktoré viedli skolení profesionálni tréneri, ktorých cieľom bolo zásobovať talentami Stredisko vrcholového športu v Bratislave, kde už boli zaradení najlepší mladí slovenskí reprezentanti a ktoré viedol uznávaný tréner I. triedy K. Šafárik. V týchto strediskách získavali tenisové ostrohy mladí hráči bez ohľadu na ich sociálne zázemie, rozhodujúcim kritériom bolo zvládnutie špeciálnych testov a prirodzený talent. Podmienky športového rastu materiálne i personálne boli prijateľné už tým, že celý proces prípravy bol bezplatný. *„Žiaľ, dnes je situácia podstatne odlišnejšia. Možnosť uplatniť sa mladým talentom v súčasnej dobe, pokiaľ nie sú mimoriadne finančne zabezpečený svojimi rodičmi je takmer mizivá. Tenisové výcviky mládeže sa v súčasnosti stali takmer komerčnou záležitosťou jednotlivých klubov. Odborná trénerská, čiže i pedagogická práca je založená nie na plánovitom systéme. Trénermi sú zvyčajne mladí pretekárski hráči, tvoriaci často úlohu sparingpartnerov. Pri vedení skupín sa často striedajú, čím sa prakticky vytráca koncepcia trénerovej pedagogickej práce. Kluby často krát doslova drancujú rodičov z finančných prostriedkov, napr. istý bratislavský tenisový oddiel vyberá od rodičov za zaradenie do tréningovej skupiny mesačne 3 000 Sk na osobu. Ak chce oddiel opustiť dovoľujú si žiadať od rodičov tzv. výchovné až 20 000 - 30 000 Sk. Tak to je jeden pohľad na súčasnú situáciu vo výchove mladých nádejných hráčov. Žiada sa povzdychnúť si kdeže tie lanské snehy sú?“*

Taká je podľa L. Meruňku dnešná tvár slovenského tenisu. Po odchode generácie Hrbatý, Kučera, Mečír, Vajda i slovenských dievčat z družstva majstra Fed. cupu, nečrtá sa veľa optimizmu do budúcnosti. Pritom celá spomínaná garnitúra vyrástla prakticky v oddieloch mimo Národného tenisového centra - Hrbatý (STU Bratislava), Kučera (Lokomotíva Bratislava), Mečír (Prievidza), Beck (Zvolen), Mertiňak (Považská Bystrica), Hantuchová (Poprad), Habšudová (Matador Petržalka), atď.

Nuž čo dodať záverom. Za svoju prácu boli Meruňkovci ocenení i najväčšími československými a slovenskými telovýchovnými vyznamenaniami, otec Anton titulom „vzorný tréner“, Ladislav titulom „zaslúžilý tréner“, ako i vyznamenaniami I. a II. stupňa „Za zásluhy a rozvoj čl. tenisovej výchovy.“ Otokar naviac úspešne širil dobré meno slovenského športu vo svete. Celá rodina si za zásluhy o rozvoj tenisového športu na Slovensku preto iste

zaslúži vysoké ocenenie a úprimné poďakovanie. Na veľké prekvapenie staršej tenisovej generácie takúto pozornosť súčasný funkcionársky aktív slovenského tenisu nevenoval ani najznámejšiemu z nich Otovi Meruňkovi, ktorého neuviedol do siene slávy slovenského tenisu. Dúfajme, že popri presadzovaní komerčných záujmov s Národným tenisovým centrom sa nájde priestor aj na vďačnú spomienku na rodinu pionierov slovenského tenisu.

Adresa:

plk. prof. JUDr. Jozef Králik, CSc.
Katedra verejnej správy a verejných financií
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Slovenská republika
Tel.: 09610 57 017
Slovenská republika
Tel.: 09610 57 017, kraliko@minv.sk

doc. JUDr. Milan Šmátrala, CSc.
Katedra súkromnoprávných disciplín
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
Slovenská republika
Tel: 0961 057 207

PODIEL OBČANA A JEDNOTLIVCA NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI (V PROCESE REALIZÁCIE ŠTÁTNEJ MOCI)

Klaudia Marczyová, Ferdinand Marczy

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: Článok rozoberá možnosti jednotlivca, predovšetkým občana v ústavnej rovine, ktorými sa podieľa na realizovaní štátnej moci, a tým na rozvoji spoločnosti. Východiskom sú základné formy demokracie - priama s dôrazom na inštitút referenda a nepriama, realizovaná prostredníctvom volených zástupcov. Avšak tu možnosti občana nekončia, pretože má ústavou garantované základné práva - politické, ktoré mu umožňujú účasť na politickom dianí v štáte.

Príučové slová: demokracia, referendum, občan, cudzinec, samospráva, voľby, sloboda prejavu, petičné právo, združovacie právo, zhromažďovacie právo.

Uvedený názov evokuje široké spektrum oblastí, v ktorých sa môže občan či jednotlivec podieľať na rozvoji spoločnosti, regiónu. V našom príspevku sme sa rozhodli upozorniť na alternatívu - ovplyvňovať vývoj spoločnosti účasťou jednotlivca na štátnej moci. Z toho dôvodu sme upriamili pozornosť na konkrétne vzťahy z oblasti ústavnoprávnej, presnejšie na možnosti jednotlivca podieľať sa na správe vecí verejných s využitím jeho práv najmä politických, ktoré mu umožňujú podieľať sa na štátnej moci, na rozhodovaní o dianí v štáte, rozvoji spoločnosti ako celku alebo zúčastňovať sa na samospráve obce či vyššieho územného celku a tak ovplyvňovať dianie a vývoj v konkrétnom regióne.

Vychádzajúc zo skutočnosti, že v demokratickej spoločnosti má štátny občan širšie možnosti ovplyvňovať štátnu moc ako neobčan - cudzinec, je pre nás z tohto pohľadu zaujímavejším subjektom. Občania majú garantovaný väčší rozsah (nielen) politických práv (napr. majú navyše priznané právo združovať sa v politických stranách a hnutiach, právo postaviť sa na odpor).

V Slovenskej republike ako demokratickom a právnom štáte pochádza štátna moc od občanov, ktorí ju vykonávajú prostredníctvom svojich volených zástupcov alebo priamo. Tu je možné hovoriť zároveň o dvoch formách demokracie a to priamej a nepriamej.

Priamou demokraciou sa rozumie priama účasť občanov na štátnej moci, kedy občania rozhodujú o konkrétnej otázke alebo otázkach tvoriacich predmet politického záujmu alebo iného verejného záujmu. Klasickými formami takto chápanej demokracie sú ústavné referendum či všeľudové hlasovanie, pričom za najčastejšiu a najrozšírenejšiu formu je považované referendum.

V podmienkach Slovenskej republiky taktiež existuje táto forma demokracie, a to v celoslovenskom i územnom (regionálnom) rozmere. Celoštátne - republikové **referendum** je zakotvené v V. hlave II. oddiele Ústavy Slovenskej republiky, kde sa zároveň rozlišuje obligatórne referendum (ktorým sa potvrdí ústavný zákon o vstupe do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku) a fakultatívne, v ktorom sa môže rozhodovať o iných dôležitých otázkach verejného záujmu. Znamená to, že tento okruh otázok, keďže nie je presne určený, môže byť pomerne široký. Výnimkou sú otázky základných práv a slobôd, dane, odvody a štátny rozpočet, o ktorých sa referendum nemôže konať. Uvedené potvrdzuje, že je vytvorený priestor na to, aby sa občania mohli vyjadriť k rôznym otázkam z rôznych oblastí a rozhodnúť o ich riešení. Občania nielenže rozhodujú v referende už o konkrétnej otázke, ale zároveň sú jedným ústavou stanoveným subjektom, ktorý môže žiadať jeho vyhlásenie. Občanom je *de iure* (i *de facto*) pri využití inštitútu referenda priznaná možnosť dvakrát uplatniť priamy vplyv na štátnu moc, a ovplyvniť výsledok referenda, jednak prvotným impulzom - iniciovať vyhlásenie referenda o konkrétnej otázke na základe realizácie petičného práva (petície s minimálne 350 000 podpismi občanov)¹ a v druhom štádiu - samotnou účasťou a už priamym rozhodovaním o predloženej otázke bez ohľadu na to, či boli subjektom požadujúcim jeho vyhlásenie alebo týmto subjektom bola Národná rada Slovenskej republiky, svojím uznesením. I keď bolo v Slovenskej republike uskutočnené referendum už v šiestich prípadoch, vzhľadom na jeho priebeh, ako aj samotný výsledok - neplatnosť v piatich prípadoch, predovšetkým z dôvodu nízkej účasti občanov - voličov, môžeme konštatovať, že politické skúsenosti s ním sú

¹ Nezaobráame sa podrobnými podmienkami vyhlásenia, organizácie referenda, sú upravené v Ústave Slovenskej republiky a v zákone č. 564/1992 Zb. o spôsobe vykonania referenda v znení neskorších zmien a doplnkov.

málo pozitívne. Príčinu nezájmu občanov zúčastniť sa na referende podľa nášho názoru možno vidieť i v nepochopení jeho podstaty ako aj významu jeho výsledkov. Možno sa domnievať, že zrejme ešte stále patrí medzi menej známe inštitúty, poživajúce skôr nedôveru najmä v radoch starších občanov, keďže táto forma u nás pred rokom 1989 neexistovala. Ďalším faktorom, ktorý je zároveň vhodným argumentom pre odporcov referenda, a ktorý ovplyvňuje jeho uplatnenie je zložitost' celej organizácie referenda a jeho časová aj ekonomická náročnosť.

Väčšiu využiteľnosť má zrejme na úrovni miestnej, keďže tu sú i politické subjekty podieľajúce sa na jeho kampani bližšie k občanovi, a v tomto prípade nielen k občanovi, keďže možnosť podieľať sa na samospráve obce majú i cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky. Výhodu vidíme v možnosti lepšej informovanosti voličov, užšieho kontaktu s voličmi a tak zabezpečenie ich väčšej účasti na miestnom hlasovaní.

Vo väčšine krajín sa oveľa častejšie využíva *nepriama forma demokracie* realizovaná prostredníctvom zastupiteľských zborov, a to opäť na celoštátnej úrovni - parlament, v Slovenskej republike Národná rada Slovenskej republiky a na území miestnej - obecné zastupiteľstvo či zastupiteľstvo vyššieho územného celku. I keď sa nepriamej forme demokracie vyčíta najmä to, že prenesením moci na štátny orgán zostáva pre občanov len úloha konzultatívneho zhromaždenia, pretože k reálnemu ovplyvňovaniu výkonu politickej moci občanmi v medzivolebnom období nedochádza, nemožno poprieť, že sa jedná o ďalšiu možnosť, ako sa môžu občania spolupodieľať, i keď v obmedzenej miere - kreovaním zákonodarného zboru, na smerovaní nášho štátu. Zmyslom **voleb** je výber alternatív, ktorý je však možný len tam, kde je politický pluralizmus. Od nich závisí zloženie a odvodzuje sa legitimita zákonodarných zborov. Možno povedať, že po využití volebného práva, obsadením - vytvorením parlamentu výberom politických strán, prípadne niektorých kandidátov (čo súvisí s proporčionálnym volebným systémom uplatňujúcim sa v Slovenskej republike)² sa úloha občana v tomto procese vlastne končí. Ale ani to nie je málo, spolurozhodovať o tom, ktoré politické subjekty sa dostanú k moci so svojím politickým programom a budú udávať smer pre rozvoj našej spoločnosti. Pokiaľ by u nás existoval imperatívny mandát, vzťah medzi poslancami a voličmi by fungoval na báze zodpovednosti a viazanosti poslancu príkazmi voličov, nekončila by ich úloha voľbami, pretože tento spôsob umožňuje ďalej sa podieľať na riešení záležitostí štátu. V Slovenskej republike však platí zákaz imperatívneho mandátu a poslanci rozhodujú na základe vlastného svedomia a presvedčenia, nie sú viazaní príkazmi voličov. Tak zostáva realizácia moci voliča pri uplatnení aktívneho volebného práva v rovine kreačnej, zvolením svojich zástupcov. Je treba poznamenať, že aj voľby v SR (tak ako aj referendum) zaznamenali nízku účasť voličov, čoraz menej občanov využíva svoje právo voliť.

Volebné právo je jedným zo základných občianskych práv, ktoré je garantované i našou ústavou a spolu s ďalšími politickými právami je vyjadrením dosiahnutého stupňa možnosti účasti občana na štátnej moci.

K tradičným **politickým právam** patrí *sloboda prejavu*, na ktorej základe sa dá rozvíjať politický pluralizmus ako podstata moderného štátu. Sloboda prejavu predstavuje jednak právo slobodne vyjadrovať svoje názory a rozširovať informácie a myšlienky, ale aj právo na informácie. Právo na prejav chápeme i ako možnosť vyjadriť sa k udalostiam minulým, súčasným a z hľadiska vplyvu na vývoj spoločnosti, má veľký význam obzvlášť možnosť jednotlivca vyjadriť svoje názory na udalosti budúce. Aj slobodu prejavu, podobne ako iné práva, politické práva možno obmedziť, a to na základe zákona, v zhode s legitímnym cieľom a v rozsahu nevyhnutnom v demokratickej spoločnosti. Za takéto obmedzenie však nemožno považovať cenzúru, t.j. zásah urobený orgánom verejnej moci za účelom obmedzenia politického pluralizmu.

Ďalším právom, ktoré umožňuje účasť na správe vecí verejných je *právo petičné*. Právo podať petíciu, prostredníctvom ktorej sa ľudia dovolávajú splnenia svojich práv, ktoré im štátna moc odopiera, je jedným z najstarších občianskych a ľudských práv. Fyzická, ale aj právnická osoba má právo obracať sa vo veciach verejného alebo spoločného záujmu sama alebo spolu s inými na štátne orgány, orgány územnej samosprávy. Aby došlo k reálnemu naplneniu podstaty petičného práva, je povinnosťou orgánu, ktorému je petícia adresovaná, zaoberať sa jej obsahom. Skúsenosti v SR nasvedčujú, že tento spôsob vyjadrenia názorov je nášmu občanovi blízky a známy, ale aj pri jeho využívaní (mimochodom i tu môže byť jednotlivec aktívny, ako člen petičného výboru, alebo petičné právo uplatniť kvázi pasívnym spôsobom - podporením predmetu petície) sú isté nedostatky, napr. nie vždy jasná formulácia predmetu petície.

Ostrejšou formou, ak môžeme použiť tento prívlastok, ovplyvňovania záležitostí štátu je realizácia *zhromažďovacieho práva*. Aj keď ide o pokojné zhromaždenie s cieľom vyjadriť svoj postoj a názor spoločne s inými, často dochádza až k vytváraniu nátlaku na predstaviteľov moci, najmä v prípade demonštrácie ako

² Zákon č. 333/2004 Z. z. o voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

formy zhromaždenia. Nie je nezvyčajné, že zo zhromaždenia môže vzniknúť petícia, a petíciou môžu občania iniciovať i vyhlásenie referenda.....Tým sme chceli poukázať na skutočnosť, že uplatnenie jedného politického práva môže otvárať priestor pre uskutočnenie iného.

Súčasťou politických práv je aj tzv. *združovacie právo*, ktoré garantuje presadzovanie určitých záujmov, či už osobných, alebo verejne prospešných prostredníctvom zriaďovania formálnych alebo menej formálnych združení. Vyžaduje sa dobrovoľné zoskupenie za určitým spoločným cieľom. Združovacie právo poskytuje jeho subjektom (fyzickým osobám, občanom) individuálne právo spájať sa do spolkov, združení, spoločností, politických strán, a zároveň týmto subjektom poskytuje právo na vznik a pokračovanie v činnosti, v ďalšom fungovaní. Z toho vyplýva, že týmto právom rozumieme právo spolkové, stranícke, náboženské i odborové³, ale ak berieme do úvahy mieru podielu a účasti jednotlivca na moci, má najväčší význam právo stranícke - právo zakladať politické strany a združovať sa v nich.

Aj keď sme nevyčerpali všetky možnosti a neanalyzovali podrobne jednotlivé práva (čo ani nebolo zámerom), ktoré zabezpečujú občanom výkon štátnej moci, chceli sme priblížiť ich podstatu a upozorniť na ich význam a opodstatnenosť v demokratickej spoločnosti.

Ako vyplýva z uvedeného, občania majú väčšie možnosti ovplyvňovať politiku štátu, rozhodovať o dôležitých otázkach verejného záujmu, a tak sa podieľať na rozvoji spoločnosti. Cudzinci majú tieto možnosti obmedzené, nie sú im priznané všetky politické práva, nemajú možnosť priameho rozhodovania v referende a účasti na kreácii parlamentu na základe volieb. Tieto formy sa im však priznávajú na miestnej úrovni, v rámci obce a vyššieho územného celku. Z dikcie Ústavy SR vyplýva, že cudzinci s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú právo voliť a byť volení do orgánov samosprávy obcí a do orgánov vyšších územných celkov. Obyvatelia obce, teda aj cudzinci majú i ďalšie možnosti ako sa podieľať na samospráve a to miestnym referendom a na verejných zhromaždeniach obyvateľov obce. Integráciou cudzincov do miestneho spoločenstva, predovšetkým zvýšením možností zúčastňovať sa na správe miestnych verejných vecí svojou aktivitou, môžu sa viacej podieľať i na jej rozvoji.

Záverom možno konštatovať, že jednotlivci, či už občania alebo aj cudzinci majú ústavou garantované práva, ktoré im umožňujú spolurozhodovať o verejných záležitostiach obce, samosprávneho kraja a štátu. Využitím týchto práv, možností ovplyvniť výsledok rozhodovania o dôležitých otázkach, môže každý z nás prispieť k rozvoju spoločnosti. Záleží na rozhodnutí každého jednotlivca, či bude aktívny a je schopný niesť *spoluzodpovednosť* za tieto rozhodnutia, alebo chce zostať pasívny, až apatický.

Zoznam použitej literatúry

- [1] DRGONEC, J. *Základné práva a slobody podľa Ústavy Slovenskej republiky*. Zväzok 2. Bratislava : MANZ, 1999.
- [2] KRÁLIK, J.; ŠIMONOVÁ, J. et al. *Heslár súkromného práva*. Stručný výkladový slovník. Bratislava : Akadémia PZ, 2007.
- [3] SVÁK, J. et al. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Bratislava : Akadémia PZ, 2006.
- [4] Ústava Slovenskej republiky.
- [5] www.zbierka.sk

Adresa:

pplk. JUDr. Klaudia Marczyová
Katedra verejnoprávných disciplín
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
tel: 09610 57 263, 09610 57 305
marczyov@minv.sk

³ Blížšie napr. Králik, J. Šimonová, J. et al. Heslár súkromného práva. Stručný výkladový slovník. Bratislava: Akadémia PZ, 2007. s. 401

kpt. JUDr. Ferdinand Marczy
Oddelenie služobných činností
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
tel: 09610 57 263, 09610 57 305
marczy@minv.sk

ZMENY V POSTAVENÍ A ÚLOHE JEDNOTLIVCA V BEZPEČNOSTNOM PROSTREDÍ SÚČASNEJ SPOLOČNOSTI

Karol Murdza

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: V článku sú analyzované aktuálne problémy týkajúce sa zmien v postavení a úlohe jednotlivca v bezpečnostnom prostredí súčasnej rizikovej spoločnosti. V prvej časti sa autor zameriava na zmeny v demonopolizácii násilia v dôsledku hrozieb terorizmu. V tejto súvislosti poukazuje na tzv. „individualizáciu vojny“ a nebezpečenstvo, ktoré predstavujú samovražední atentátnici voči celému bezpečnostnému systému. V druhej časti skúma problémy individualizmu a konzumného prístupu k bezpečnosti, ktoré sa prejavujú najmä nezáujmom a egoizmom v oblasti zaistovania kolektívnej bezpečnosti.

Kľúčové slová: individualizácia vojny, individualizmus, riziková spoločnosť, bezpečnostné prostredie, „homo consumens“, bezpečnosť, spoločnosť, región..

Úvod

Súčasná spoločnosť si získala vďaka svojim špecifickým zvláštnostiam množstvo najrozmanitejších prívlastkov. Okrem všeobecne známych označení „postindustriálna“, „postmoderná“, „informačná“, resp. „občianska“ spoločnosť, sa objavujú aj niektoré ďalšie prirovnania, ktorými sa ich autori usilujú čo najvýstižnejšie charakterizovať dosiahnutý stupeň spoločenského vývoja. Veľmi zaujímavé adjektívum, symbolizujúce podstatu súčasnej spoločnosti ponúka významný nemecký sociológ U. Beck, ktorý označil spoločnosť, v ktorej žijeme, prívlastkom „riziková“. Poľský sociológ Z. Bauman zasa označil súčasnú spoločnosť prívlastkom „individualizovaná“. Oba tieto názvy výstižne charakterizujú podstatu zmien týkajúcich sa postavenia a úlohy jednotlivca v súčasnej spoločnosti.

Existencia nových bezpečnostných hrozieb zásadným spôsobom zmenila kvalitu vzťahov medzi jednotlivcom a celou spoločnosťou, tak z globálneho, ako aj regionálneho hľadiska. Podstatou týchto zmien je predovšetkým zvýraznenie vplyvu jednotlivca na fungovanie spoločenských procesov v zaistovaní kolektívnej bezpečnosti, ale aj procesov, ktoré ohrozujú túto bezpečnosť. Jednotlivec sa v súčasnej „individualizovanej“, resp. „rizikovej“ spoločnosti čoraz viac stáva aktívnym aktérom bezpečnostných procesov a svojim správaním môže pozitívne, ale aj negatívne ovplyvniť stav a kvalitu celého bezpečnostného systému spoločnosti.

„Individualizácia vojny“ a koniec štátneho monopolu násilia

V súvislosti so zmenou postavenia jednotlivca v súčasnej rizikovej spoločnosti U. Beck upozorňuje na transnacionálne hrozby neštátnych páchatel'ov („*underground perpetrators*“) a ich sietí („*networks*“), ktorí sa postavili proti spoločenstvu štátov celého sveta.¹ Podobne ako na kultúrnom poli i v oblasti vojenstva to podľa neho „znamená koniec štátneho monopolu na násilie vo svete, kde sa v rukách, ku všetkému odhodlaným fanatikom, môže čokoľvek zmeniť v smrtiacu zbraň“.² Teroristické skupiny útokom na WTC dokázali podľa Becka, že sú novými aktérmi svetovej politiky na rovnakej úrovni ako štáty, národné ekonomiky, či občianska spoločnosť. Teroristické siete prirovnáva k „násilným nevládnym organizáciám“, ktoré sa neviažu k jednému konkrétnemu územiu a sú decentralizované. Sú to lokálne organizácie a zároveň organizácie medzinárodné.³

V ďalších svojich úvahách o špecifikách súčasného terorizmu Beck nadväzuje na svoje všeobecné tvrdenia o vplyve modernizácie na zmeny vzťahov medzi sociálnou štruktúrou a sociálnymi aktérmi. V porovnaní s predošlým historickým štádiom sa sociálna štruktúra rizikovej spoločnosti stáva oveľa viac premenlivou. Sociálne činitele sú menej zviazané so sociálnou štruktúrou. Zvyšuje sa úroveň slobody, tak sociálnej štruktúry, ako aj sociálnych činiteľ'ov. Podľa U. Becka sa výsledkom modernizácie stáva rastúca individualizácia.⁴

¹ BECK, U.: The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. In *Logos a journal of modern society & culture*. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 7.

² BECK, U.: Tamtiež, s. 7

³ BECK, U.: The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. In *Logos a journal of modern society & culture*. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 7.

⁴ Podrobnejšie viď.: BECK, U.: BECK, U. *Riziková spoločnosť. Na cestě k jiné moderně*. Praha: SLON, 2004.

Posilnenie postavenia jednotlivca voči štátu politicky vytvára podľa Becka zároveň aj „novú éru individualizácie vojny“ („*individualization of war*“), kedy štáty nebojujú proti iným štátom, ale kedy sú to jednotlivci, ktorí vedú vojnu proti štátom.⁵ Pokročilá technológia otvára podľa Becka novú Pandorinu skrinku, ktorá strháva stenu medzi armádou a civilnou spoločnosťou. Samovražední teroristi sa cieľavedome vzdávajú svojho života, čím predstavujú nesmiernu účinnú silu, ktorá dokáže ochromiť fungovanie celého bezpečnostného systému štátu. Okrem prevratných zmien vo vojenskej stratégii, vedie individualizácia vojny aj k „*smrti demokracie*“, upozorňuje Beck a dodáva: „Vlády sa musia spojiť s inými vládami proti občanom (a opačne - občania proti vládam!), aby predišli nebezpečenstvu, ktoré pre nich predstavujú občania (v prípade občanov sa tým nebezpečenstvom stávajú vlády).“⁶

V ére individualizácie vojny hrozí každému občanovi obmedzenie jeho osobnej slobody. „*Bezpečnostný štát*“ bude považovať každého občana za potenciálne riziko. Zostáva na samotnom občanovi, aby preukázal, že nie je nebezpečný. Takýto štát, ktorý sa definuje ako organizácia zabraňujúca riziku, bude ponechávať obyvateľstvu stále *menej slobody*. Strach pred terorizmom a kriminalitou ospravedlňuje štátne opatrenia akéhokoľvek druhu, len keď občania získajú prísľub väčšej bezpečnosti. „Ľudia v takomto štáte sa budú najskôr domnievať, že sú v bezpečí v *dobro stráženom prázdninovom klube* - a príliš neskoro spozorujú, že sa jedná o *noblesné väzenie*.“⁷ Skôr ako niekto začne obmedzovať základné práva občanov v mene boja proti terorizmu, mal by sa najprv zamerať na organizáciu konkrétnych bezpečnostných sektorov štátu. V tejto súvislosti U. Beck veľmi kriticky upozorňuje na *negatívne stránky ekonomickej globalizácie a neoliberalizmu*. Liberalizmus, ktorý spolieha na mesiášsku úlohu trhu, podľa neho neponúka pre krízové situácie žiadne politické riešenie.⁸ Naopak, je ako „plán na pekné počasie, sotva nastanú problémy, kríza, nefunguje.“⁹ Hrozba terorizmu podľa Becka ukázala na staré pravdy, „že nie je možné oddeľovať politiku od ekonomiky, že bez štátu a štátnej služby nie je možná bezpečnosť, že bez daní nie je možné vzdelávanie, zdravotné poistenie a sociálna starostlivosť, bez daní nie je možná demokracia, bez verejnej sféry, demokracie a občianskej spoločnosti neexistuje legitimita, bez legitimacy nie je bezpečnosť.“¹⁰

Súčasnú situáciu Beck prirovnáva k „štvrtej svetovej vojne“, kedy západná spoločnosť nie je ohrozená jadrovými strelami súpera, ale „nevyspytateľnými, všadeprítomnými rizikami“. Napriek kritickým analýzám U. Beck vôbec nepatrí k pesimistom a prorokom zániku ľudskej civilizácie. Vo svojom diele nielen identifikuje aspekty možných ohrození, ktoré vytvára pohyb civilizácie, jeho slepé uhly, ale hľadá aj východiská a navrhuje riešenia. Pokrok, ktorý sa zatiaľ podarilo dosiahnuť dáva nádeje do budúcnosti. Súčasná globálna riziková spoločnosť má podľa Becka na riešenie vzniknutých problémov zhruba tieto tri možnosti:

1. Vytvorenie medzinárodnej právnej základne („*international legal basis*“), pravidiel boja proti terorizmu, ktoré budú regulovať vydávanie páchatel'ov, posilňovať vojenské jednotky, právomoci súdov atď.;
2. Aliancia štátov musí mať nielen vojenské prostriedky, ale taktiež *vierohodnú politiku dialógu* („*credible politics of dialogue*“), najmä s islamským svetom, ale taktiež aj s inými kultúrami, ktorých dôstojnosť je ohrozená globalizáciou;
3. Vytváranie kooperatívnych štruktúr medzi kozmopolitnými multinárodnými štátmi („*cosmopolitan multi-nation-states*“)¹¹.

„Homo-consumens“ a jeho postoje k bezpečnosti

Individualizmu v súčasnej rizikovej spoločnosti má množstvo podôb. V súlade so sociologickou teóriou tento pojem si môžeme vysvetľovať v rovinách¹²:

1. Ako postoj, ktorý v morálnych a politických rozhodovaniach dáva prednosť jednotlivej ľudskej osobnosti pred ostatnými kolektivitami (občianskou spoločnosťou, rodinou, pracovnou skupinou atď.)
2. Ako politickú teóriu a doktrínu, ktorá kladie dôraz na individuálne práva jednotlivca, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou slobody a ktoré vyžadujú podstatné obmedzenie regulácie moci štátu a iných kolektívnych orgánov.

⁵ BECK, U.: The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. In *Logos a journal of modern society & culture*. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 8.

⁶ BECK, U.: Tamtiež, s. 9.

⁷ BECK, U. 1996. Nalézání politična. In *Sociologický časopis*, 1996, roč. 32, č. 2, s. 135.

⁸ Privatizácia bezpečnosti letovej prevádzky v USA bola podľa Becka jednou z hlavných príčin tragédie 11. septembra 2001 v USA. Americkú leteckú bezpečnosť zaisťovali privátne spoločnosti, ktoré zamestnávali pracovníkov na čiastočný pracovný úväzok, ich platy boli nižšie ako platy predavačov s občerstvením (6 USD za hodinu). Zamestnanci dostávali taktiež niekoľkohodinový výcvik, priemerná doba ich pracovného pomeru bola 6 mesiacov [Beck, 2002, s. 11-12].

⁹ BECK, U.: The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. In *Logos a journal of modern society & culture*. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 12.

¹⁰ BECK, U.: The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society. In *Logos a journal of modern society & culture*. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 12.

¹¹ BECK, U.: Tamtiež, s. 17-18.

¹² Porovnaj: Velký sociologický slovník, Praha: AV ČR, 1991, s. 421 – 422.

3. ako filozofickú koncepciu podľa ktorej je individuom cieľom samo o sebe a jeho poslaním je seberealizácia a sebakultivácia.

Z pohľadu vnímania a postojov k bezpečnosti sa pokúsime naznačiť predovšetkým tú rovinnu individualizmu, ktorú reprezentuje tzv. „homo-consumens“ - človek konzumný. Pojem *homo-consumens* zaviedol do vedy E. Fromm, z dôvodu potreby definovať novodobý typ človeka, ktorého charakterizuje neobmedzená túžba po materiálnej a duchovnej spotrebe. Väzbu individualizmu na egoizmus detailne analyzoval aj E. Durkheim, G. Simmel, či T. Parsons. Vo Frommovej koncepcii je však tento fenomén spojovaný s kritikou masovej spoločnosti, ktorá je zameraná predovšetkým na konzum.

Konzum je o celkovom prístupe človeka (skupiny, spoločnosti) k životu, o jeho hodnotovom systéme a životných horizontoch. Tendencia konzumného štýlu života je spojená s absolutizáciou významu spotreby hmotných statkov, ktorá vyúsťuje do patologickej „spotreby pre spotrebu“. Konzumný štýl života má množstvo podôb, ktoré sa špecifickým spôsobom prejavujú aj v oblasti zaistovania bezpečnosti.

Bezpečnosť, ktorú spoločnosť poskytuje svojim členom je z pohľadu konzumenta objektom jeho spotreby. Konzument je zvyknutý nakupovať, brať, užívať a spotrebovať. Analogicky sa tento postoj prejavuje v prístupe k bezpečnosti, resp. bezpečnostným zložkám štátu. Bezpečnostné garancie takýto človek vníma ako samozrejmosť, ktorá automaticky vyplýva z jeho pozície platcu daní. Ľudia typu „homo-consumens“ sa orientujú predovšetkým na hodnoty, ktoré môžu pôsobiť dysfunkčne pri zaistovaní bezpečnosti spoločnosti (napr. „výstredný a spotrebiteľský spôsob života“, „predstava o slobode, ktorá nepozná pravidlá“ „predstava úspešného a veľmi suverénneho jednotlivca, ktorý sebe a spoločnosti dlží málo“, „oslabenie hodnoty manželstva a rodinného života“ a „enormný zábavný a komunikačný aparát, ktorý neúprosne glorifikuje takéto idey“ atď.).

Dynamizmus hodnotového sveta a štrukturálne zmeny v hodnotových systémoch, zasahujú všetky sféry spoločenského života, bezpečnostnú oblasť nevynímajúc. Dopady hodnotových zmien v globálnej spoločnosti sa prejavujú aj v oblasti bezpečnostného vnímania a vyvolávajú celý rad protichodných spoločenských procesov. V dôsledku prebiehajúceho procesu erózie tradičných hodnôt je oslabená akceptácia hodnôt, ktoré majú konštitutívny význam pre formovanie bezpečnostného vedomia (disciplína, patriotizmus, spoluzodpovednosť za bezpečnosť spoločnosti ap.).

Rozhodovanie o najoptimálnejšom spôsobe zaistenia vlastnej bezpečnosti je často spojené s permanentným hodnotením a riešením hodnotovej voľby, ktorá má rôzne podoby. Môže ísť o voľbu medzi spoločenskými potrebami a individuálnymi záujmami, politickými cieľmi a vojenskými prostriedkami, voľbu medzi predpokladanými pozitívnymi a negatívnymi dôsledkami, krátkodobými a dlhodobými výhodami atď.

Bezpečnostné hrozby súčasnej rizikovej spoločnosti otvorili pred ľudstvom novú dilemu hodnotového zisku a obete. Jej podstata súvisí s odpoveďami na mnohé závažné otázky. Čo sú ľudia, zvyknutí na demokratické slobody a hodnoty ochotní obetovať kvôli zaisteniu svojej bezpečnosti? Alebo, nakoľko dovoľuje demokratický systém upevňovať vnútornú bezpečnosť?

Hodnotové dilemy bezpečnostnej orientácie

Hodnotový vzťah	Hodnotové dilemy
Bezpečnosť a ľudská sloboda	„Cítiť sa viac bezpečne alebo menej slobodne?“ (napr. v slobode pohybu, byť pod väčšou soc. kontrolou atď.)
Bezpečnosť a ľudské práva	„Mať iba právo na bezpečnosť, alebo aj spoluzodpovednosť za bezpečnosť?“
Bezpečnosť a životná úroveň	„Obmedziť svoj životný štandard na úkor zaistenia bezpečnosti?“

Odpovede na tieto otázky sa týkajú samotnej podstaty existencie ľudskej civilizácie a života v dnešnom svete. Podľa Z. Baumana výmena slobody za bezpečie nie je voľbou medzi dobrom a zlom. Hodnoty, medzi ktorými sa volí, sú žiaduce obe, ale nech je výsledok dohody akýkoľvek, zisky sa premiešavajú so stratami.¹³ Ľudia si musia uvedomiť, že s výhodami kolektívnej bezpečnosti vznikla aj kvalitatívne nová kolektívna zodpovednosť, s ktorou pribudlo viac spoločných povinností.

¹³ BAUMAN, Z.: Individualizovaná spoločnosť. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 55

Záver

Mnohí občania SR sa mylne domnievajú, že obrana štátu a zaisťovanie bezpečnosti je výlučnou záležitosťou vojenských profesionálov a policajtov. Za bezpečnosť vlastnej osoby i bezpečnosť celej spoločnosti však nenesie zodpovednosť iba armáda alebo polícia. Bezpečnosť je vec celospoločenského záujmu a týka sa každého jednotlivca. S prehľbovaním spoločenských kríz a konfliktov vyplýva nutnosť rozvíjať občiansko-participatívne a hodnotovo-rationálne bezpečnostné správanie občanov, primerané požiadavkám globálnej rizikovej spoločnosti. V tomto bezpečnostnom správaní zohrávajú dôležitú úlohu najmä pozitívne emócie a spoločenské hodnoty. Zmyslom výchovného pôsobenia je racionalizovať bezpečnostné správanie občanov, rozvíjať ich hodnotovú spôsobilosť a spoločenskú zodpovednosť za vlastnú bezpečnosť a bezpečnosť iných.

Zoznam použitej literatúry

- [1] BAUMAN, Z. *Individualizovaná spoločnosť*. Praha : Mladá fronta, 2004.
- [2] BECK, U. *The Silence of Words and Political Dynamics in the World Risk Society*. In Logos a journal of modern society & culture. Fall 2002, roč. 1, č. 4, s. 1 - 18. Dostupné na internete: http://www.logosjournal.com/issue_1.4.pdf.
- [3] BECK, U. *Nalézání politična*. In Sociologický časopis, 1996, roč. 32, č. 2, s. 131-143.
- [4] BECK, U.; BECK, U. *Riziková společnost. Na cestě k jiné moderně*. Praha : SLON, 2004.

Adresa:

Doc. Karol Murdza, PhD.
Akadémia Policajného zboru Bratislava
Katedra spoločenskovedných disciplín
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 348
murdza@minv.sk

OSOBNOST' DR.H.C. PROF. ING. KAROLA POLÁKA, DR.SC. A JEHO PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU

Michal Košťál

Vysoká škola v Sládkovičove

Abstrakt: V článku sú analyzované najvýznamnejšie medzníky života Prof. Karola Poláka, DrSc. et Dr. h. c. Obsah zamerania jeho vedeckej a pedagogickej práce ako aj jeho osobná a spoločenská angažovanosť v rozvoji regiónu a Slovenska.

Kľúčové slová: osobnosť, technológie, (zameranie tvárnenie zvárania a špeciálne technológie), konzekutívne formy vzdelávania, parametrické vytyčovanie procesov, nekonvenčné nové technológie, všeobecné strojárstvo a vysokoparametrické procesy a javy.

V pestrej plejáde profesorov Slovenskej technickej Univerzity má svoje významné miesto dnes vo vedeckej obci známa osobnosť Dr.h.c. Prof. Ing. Karol Polák, DrSc. Je pýchou terajšieho strojárského inžinierstva, ale aj súkromného vysokého školstva, ktorým významnou mierou prispel k rozvoju spoločnosti a regiónu. Vedecká a technická tvorba Dr.h.c. Prof. Ing. Karola Poláka je stále úctyhodným vzorom a zostáva metou aj pre súčasné a budúce tvorivé generácie. Rovnako tak významná je jeho práca pri zakladaní súkromného vysokého školstva a založenia Vysokej školy v Sládkovičove.

Strojní inžinier Dr.h.c. Prof. Ing. Karol Polák, DrSc. sa narodil 9. 9. 1932 v Palárikove v živnostníckej 6 člennej rodine stolára. V rodnej dedine prežil svoje detstvo a školské roky. Rodnú obec opustil až po absolvovaní 4. ročníka ľudovej školy. Spočiatku študoval na reálnom gymnáziu v Šuranoch a Nových Zámkoch. Strojné inžinierstvo vyštudoval na Vysokej škole technickej v Bratislave. Systematický prístup a zanietenosť budúceho vedca sa prejavili už počas štúdia. Toto si všimol prof. Čabelka a vzal si ho k sebe. Postgraduálne štúdie jednoročného Čabelkovho typu absolvoval v odbore zváranie, tvárnenie a fyzika kovov. Vedecké kurzy absolvoval na ČSAV v Prahe a Brne a SAV v Bratislave so zameraním na šírenie napätí v elastoplastických telesách počas rázového zaťažovania pri vysokých rýchlostiach úderov. Rovnako mal aj blízky vzťah k hudbe, ktorý ho sprevádza celý život.

Priestor, Výskumný ústav zväračský, Ústav materiálov a mechaniky strojov a Katedra mechanickej technológie strojníckej fakulty SVŠ pod vedením Prof. Dr. Jozefa Čabelku DrSc. et Dr. h. c. mal nielen európsku, ale aj svetovú úroveň. Komplexná prax v tomto odbore bola pre neho vynikajúcou školou. Tu si vycibril svoj chýrny inžiniersky zrak a cit, na ktorý významne vplývali a obohacovali ho jeho krátkodobé stáže na VUT a VUTS Brno, ČVTU a ČSAV Praha, TU Magdeburg a Drážďany, BPI Minsk, KU Erfurt, TU Berlín univerzitách v Moskve, Petrohrade, Kyjeve, Tule, Tige a inde. Na formovanie osobnosti Prof. Ing. Karola Poláka, DrSc. Dr.h.c. mali jeho úzke kontakty na vedu, výskum, vývoj a prax v odbore strojárnských technológií so zameraním na tvárnenie kovov a špeciálne technológie. Významná je jeho spolupráca vo vede a vo vzdelávaní najmä s vedeckými inštitúciami Štátov východnej Európy z akadémií, ústavov a univerzít najmä v Čechách a štátoch východnej Európy

Uznanie od prof. Čabelku

Na Výskumnom ústave zväračskom si vypracoval úzke osobné kontakty s riaditeľom a prof. Dr. Čabelkom. Čabelka si Prof. K. Poláka vysoko vážil. Ešte jasnejšie vyznieva Čabelkovo uznanie, ktoré vyslovil pri príležitosti jubilea založenia Výskumného ústavu zväračského keď povedal: Keď do rúk beriem pero, aby som napísal a povedal niekoľko slov o Polákovi o majstrovi tvorivosti, o jemnom a pri tom pevnom mužovi, cítim, že sú moje vyjadrovacie schopnosti príliš obmedzené, aby som sa k takémuto človeku zachoval, tak ako si zasluhuje..... Keby sa bol Polák narodil za renesancie, bol by sa stal veľkým maliarom, alebo sochárom, preto lebo najväčším impulzom jeho osobnosti je fantázia a nutnosť tvoriť. Takéto povahy posledných sto rokov už inklinujú k technike. V nej sa vyvíja tvorivá nutnosť nášho veku a tiež zmysel pre krásu tu nachádza bohatšiu príležitosť, väčšiu ako by si ju laik predstavoval. Prof. Ing. Polák, DrSc. Dr.h.c. pripomína vzácneho človeka vedca, ktorý bojuje s heslom J. A. Komenského, že „Náprava vecí verejných sa musí začať nápravou škôl“. Jeho postoje a hodnoty sú neotrasiteľné a hlboko zakorenené. Daj Boh, v záujme nás všetkých, aby dlho žil. Jeho poznatok „Sme vzdelaní, ale zlí, preto som za humanistickú heterogénnu orientáciu výchovy. Jej cieľom je človek - odborne mravná osobnosť. Preto je výchova dominantná a až potom je vzdelávanie s jasným cieľom

nezvratného poľudštenia spoločenstva ľudí. Tento program presadzuje aj ako rektor Vysokej školy v Sládkovičove, ktorej je jeden z významných zakladateľov.

Členstvo v radách a komisiách pozostávalo z členstva v Akreditačnej Komisii SR vedeckých radách univerzít a fakúlt, v komisiách pre CSc. DrSc. a ŠS ako aj v komisiách pre dizertácie, habilitácie a inauguračné doma aj v zahraničí.

Vedecko-technická spolupráca je v rámci slovenskej strojárkej spoločnosti ZSVTS ale aj, ako člen - korešpondent Asociácie pre fyziku a techniku vysokých parametrov so sídlom v Moskve, Paríži a N. Yorku ktorá trvá dodnes. Bol podpredsedom komisie ČKVH, pre udeľovanie vedeckých titulov DrSc. a v Slovenskej republike bol predsedom Komisia pre vedecké hodnosti DrSc. V Českej republike má osobné priateľstvá najmä u českých vedcov a profesorov u ktorých získaval najprv poučenie a odbornosť a neskôr vzájomnú úctu a dôveru. Platí to aj keď menšej miere na Maďarsko, Poľsko, Rakúsko, Francúzsko, Nemecko a Anglicko.

Pracovné aktivity a úspechy na pôde Slovenskej technickej Univerzity - Prof. Polák ako významná osobnosť na Slovenskej technickej Univerzite je zakladateľom vedeckej školy so zameraním na vysokoparametrické technológie. Jeho publikačná činnosť je v celku 320 prác a 82 citácií, 3 monografie, 3 celoštátne učebnice, 14 skript, 19 AO, 6 ZN a 50 projektov s významnými inžinierskymi riešeniami doma aj v zahraničí.

Taktiež je zakladateľom modernej výučby inžinierstva na vedeckých princípoch tým, že veľa preštudoval, preskúmal v konfrontácii s odborníkmi vo svete najmä na základe osobných kontaktov, čo potvrdil aj prekladmi (z ruštiny, z nemčiny) a publikáciami (monografie a učebnice) a tým definoval základy teoretickej technológie pre tvárnenie kovov na úrovni súčasného znalostného smerovania. Ako spoluautor technických, náučných a názvoslovných slovníkov nemalou mierou prispel k snahe o čistotu odborného jazyka.

Permanentne pracuje na skvalitňovaní vnútorných štruktúr a obsahu vysokoškolských inžinierskych štúdií. Je autorom konzekutívnych foriem vzdelávania a v rámci diverzifikačných aktivít. Na Slovenskej technickej Univerzite založil Fakultu odborných štúdií s orientáciou pre priame potreby praxe, ktorá mala vyústiť do Odbornej vysokej školy. Tieto školy sú legislatívne uznané a sú zakotvené v novele vysokoškolského zákona.

Patrí k hlavným zakladateľom vedeckej školy „Teoretické technológie“ - školy tzv. parametrického vytyčovania procesov v nových nekonvenčných technológiách na invenčne-inovačnom a laboratorne odskúšanom a do realizácie prepracovanom matematicko-fyzikálnom princípe prostredníctvom teórie a metódy modelovania, ale aj fyziky a techniky experimentu v nenávratných procesoch z plastických deformácií a degradačného porušovania kovových materiálov.

K závažným vedeckým výsledkom patria využiteľné javy po vysokorýchlostnom rázovom zaťažení ako správanie sa materiálu, mechanické vlastnosti, štruktúra hraničnej vrstvy v podmienkach straty stability pri kumulácii plastických deformácií s potlačením degradácie. Takto vytvorené nové zariadenie a technológie pracujú doma aj v zahraničí. V podmienkach laboratórií pre vysoké rýchlosti pracovalo v Slovenskej republike 20 štážístov zo zahraničia a prevažná časť získala poznatky pre doktorandské habilitačné aj inauguračné práce.

Prof. Ing. Karol Polák, DrSc. et Dr. h. c. je významným a váženým špičkovým pracovníkom na poli vedy, techniky a vzdelávania v SR i v zahraničí v oblasti vedného odboru „Strojárska technológia“ zameranie Tvárnenie kovov a špeciálne technológie. Je prezidentom Slovenskej strojárkej spoločnosti Zväzu slovenských vedeckotechnických spoločností a členom rady Zväzu slovenských vedeckotechnických spoločností, ale aj členom Slovenskej spoločnosti pre náuku o kovoch pri Slovenskej akadémii vied a technických zborov pri Ministerstve hospodárstva Slovenskej republiky. Úzko spolupracuje s Českou vedeckotechnickou spoločnosťou Praha, ale aj štátov V4 a EU.

Vybudoval s kolektívom spolupracovníkov podľa pôvodných projektov realizačné pracoviská pre výrobu dutinových nástrojov vysokoparametrickým tvárnením na SVŠT, Šroubárnách Kyjov, Trnavskom automobilovom závode Trnava a Kombináta pretvárania v nemeckom Erfurte.

Prednášal a preštudoval rôzne inžinierske vzdelávania a výchovu v zahraničí na univerzitách a ústavoch - Ruska, Ukrajiny, Bieloruska, Lotyšska, Poľska, Maďarska, Česka, Rakúska, Nemecka, Kuby, Číny a aj Kanady, USA, Austrálie, Japonsko, J. Kórei a Vietnamu a štátoch Európskej únie (prednostne sú to stredoeurópske štáty V - 4).

Je neúnavným organizátorom a garantom vedecko-odborného života slovenského technologického strojárstva v rámci sympózií, konferencií a seminárov s domácimi a zahraničnými osobnosťami, čím zviditeľňuje SR u susedov, ale aj v ostatnom svete.

V roku 2005 je spoluzakladateľom Vysokej školy v Sládkovičove. Vysoká škola má toho času dve fakulty, tri ústavy a dve celoškolské katedry. Vysoká škola je zapojená do výskumu na úrovni Európskej únie, Višegrádskej štvorky a národnej úrovni.

V roku 2007 spoločnosť mechanických inžinierov Anglicka ho navrhuje na významné ocenenie medailou Jamesa Watta. Túto cenu dostal z Európy len Prof. Aurel Stodola rodák z Liptovského Mikuláša v roku 1945.

Ako rektor Vysokej školy v Sládkovičove a člen Rektorskej konferencie sa venuje dobudovaniu Vysokej školy v Sládkovičove na typ heterogénnej regionálnej univerzity čím prispieva významnou mierou k rozvoju Trnavského regiónu ako aj nadregionálnej a cezhraničnej spolupráce Slovenska so štátmi V4.

Zoznam použitej literatúry

- [1] ČABELKA, G. *Zraniteľnosť konštrukčných ocelí*. Bratislava : Alfa, 1973.
- [2] POLÁK, K. *Teória tvárnenia*. Praha : Alfa Bratislava, SNTL, 1982.
- [3] BLAŠČÁK, F.; POLÁK, K. *Výroba dutinového zvarovania*. Bratislava : Moskva : Alfa Bratislava, Miva Moskva, 1986 (vydané v slovenčine a ruštine).
- [4] POLÁK, K. *Preklad z ruštiny, „storožev, Popov: Teória plastických deformácií*. Alfa, 1979.
- [5] POLÁK, K. *Technický slovník N – S a S – N*. Alfa Blava, 1975.
- [6] POLÁK, K. *Život a dielo Prof. Poláka*. Blava : Spektrum STU, 2007.
- [7] POLÁK, K. *Životné peripetie Prof. Poláka*. Blava : Spektrum STU, 2007.
Detto: Sládkovičovské noviny v Sládkovičove, detto Naše noviny v Palárikove

Adresa:

h. prof. Dipl. Ing. Michal Košťál
Vysoká škola v Sládkovičove
Fučíkova 269,
925 21 Sládkovičovo
Tel.: 031/7732812

OSOBNOST A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU

Kamil Třos

Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel

Abstrakt: *V příspěvku píše o osobě, která je podle mne osobností Moravskoslezského regionu. Všechn svůj profesní i volný čas věnuje práci s těžce tělesně postiženými lidmi. Pracuje dobrovolně v sociálních službách.*

Klíčové slová: *Nestátní nezisková organizace, sociální služby, těžce tělesně postižený občan, dobrovolník, ucelená rehabilitace.*

Chci Vám představit osobu, která podle mého názoru je již dlouho let velkou osobností a vzorem všech dobrovolníků v Moravskoslezském kraji, potažmo v ČR. Ač sama těžce tělesně postižená, dobrovolně pracuje již 12 let pro osoby s těžkým tělesným postižením. Vystudovala gymnázium Dr. Šmerala-Matičnická, po té vystudovala Střední zdravotnickou školu obor Asistent fyzioterapeuta. V roce 1996 nastoupila na Masarykovu Univerzitu, kde vystudovala obory somatopedie, psychopedie a oftalmopedie. Ve zvolených oborech dále pokračovala navazujícím studiem magisterským. V roce 2004 úspěšně složila státní doktorskou zkušku. Dále se vzdělává v doktorském studiu v oboru Kinantropologie na FTK UP. Osobnost, kterou Vám představuji se jmenuje PhDr. Mgr. Tímea Třosová.

První dobrovolnická služba vznikla ve Francii roku 1920. Byla založena Pierrem Ceresolem na myšlence sblížení lidí a odlišných kultur. Po 2. světové válce vznikly první dobrovolnické organizace v Německu. Německá vláda usilovala o podporu mladých lidí pracujících v organizacích na základě dobrovolnických aktivit. Roku 1948 vzniká v rámci UNESCO Výbor na koordinaci dobrovolnické služby. V 50. letech dochází ke změně - zaměřování na rekonstrukci v sociální sféře. V 60. letech v období studené války se dále na západě podporují dobrovolnické aktivity. Ve východním bloku se spíše kladl důraz na účast na brigádách. Dobrovolnické aktivity nebyly zakotveny ve společnosti a přežily prakticky jen v církevních společnostech. Oficiálně je idea dobrovolnické služby v mezinárodním kontextu ustanovena Evropskou komisí roku 1996 v Bruselu. Vzniká největší zastřešující dobrovolnická organizace AVSO na podporu dobrovolnických aktivit spolupracující s Evropskou radou a Evropskou komisí.

Díky naší dobrovolnici od 1. 9. 2000 nabízí SZPO&JP rozšířené speciálně - pedagogické poradenství pro své členy i ostatní zájemce. Dále poskytuje poradenství v oblasti rehabilitace sociální a léčebné, zdravotní, pracovní, pedagogické a jiné. Řeší některé otázky právního charakteru. Poskytuje poradenství v oblasti odstraňování architektonických, komunikačních a orientačních bariér. Veškeré poradenské služby jsou poskytovány zdarma.

V životě osob se zdravotním postižením sehrává poskytování základních i doplňkových služeb významnou roli, neboť pomáhá zmírňovat a překonávat negativní důsledky jejich zdravotních postižení prakticky ve všech oblastech lidského života.

I bez existence potřebného právního prostředí se zasloužila o to, aby postupně docházelo v České republice k výraznému rozvoji jednotlivých forem služeb pro zdravotně postižené. V oblasti sociálních služeb začaly být občanům se zdravotním postižením postupně (ale bohužel ve velice omezeném rozsahu) nabízeny nové moderní typy služeb jako je osobní asistence, chráněné bydlení, stacionáře apod.

Učí osoby s těžkým tělesným a zdravotním postižením základním dovednostem v oblasti sebeobsluhy, soběstačnosti, nácviku orientace apod. a poskytuje osobám se zdravotním postižením potřebné poradenské a informační služby.

Závažným nedostatkem, se kterým bojuje a snaží se jej zvrátit a který brzdí rozvoj sociálních služeb, je nerovné postavení státních a nestátních poskytovatelů. Zákon o sociálním zabezpečení sice stanoví, že sociální služby mohou poskytovat i nestátní organizace a občané, podmínky pro případné poskytnutí příspěvku na úhradu nákladů za služby poskytnuté těmito subjekty obcemi jsou však upraveny jen velice obecně a výlučně fakultativně. Z těchto důvodů je tento způsob řešení jen málo obcemi využíván. Důvodem je nejen nedostatek finančních prostředků, ale i upřednostňování vlastních zařízení při umístování klientů.

Zcela nově a komplexně se snaží urychleně dořešit financování sociálních služeb. V rámci jednotlivých skupin sociálních služeb je nutno jednoznačně stanovit míru úhrady všech subjektů, které se na financování budou podílet (občan, obec, kraj, stát). Finanční prostředky vynakládané na tuto oblast z veřejných rozpočtů je nezbytné směřovat přímo k oprávněným občanům, nikoliv k institucím.

Jeden z největších, stále nedořešených současných problémů, v životě převážně mladších lidí s tělesným postižením který chce dále řešit je těžká dostupnost vzdělání. Stále se setkáváme s předsudky pedagogů, snaží se docílit, aby na každé základní i střední škole byl k dispozici minimálně jeden speciální pedagog, který by individuálně pracoval s dítětem se specifickými vzdělávacími potřebami. Budovy škol musí být plně bezbariérové (vyhl. č. 369/2001 Sb., stavebního zákona). U budov, kde není možnost přestavby, by měl pro školu pracovat pedagogický a osobní asistent který zajistí bezproblémový pohyb dítěte v rámci školy.

V oblasti zaměstnávání osob s tělesným postižením chce změnit pohled na možnosti pracovního uplatnění, změnit přístup a chování zdravých spolupracovníků. Chce se postarat o vznik dalších tzv. chráněných dílen.

V oblasti problematiky třetího sektoru, chce dosáhnout lepší vzájemné informovanosti a komunikace mezi jednotlivými subjekty působícími v sociální oblasti. Zasazuje se o spolupráci mezi organizacemi pracujícími pro osoby s postižením.

Výše uvedené osobnosti se podařilo navázat spolupráci se sdružením Imobil - kluby zdravotně postižených motoristů v ČR. V ostravské pobočce Imobilu působí dvě autoškoly, které zajišťují mimo jiné i výuku osob s těžkým tělesným postižením ve svých speciálně upravených automobilech (ruční ovládání, posilovač brzd, řízení, automatická převodovka apod.). Má-li náš člen zájem získat řidičský průkaz na osobní automobil kontaktujeme jej na tuto organizaci.

Obrovským přínosem naší výše jmenované osobnosti byl a je nábor nově příchozích členů do Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel. Tělesná postižení jsou různá. Jistou pomůckou by mohla být kategorizace podle míry postižení, je ovšem třeba ji brát pouze jako rámcový ukazatel. Provést kategorizaci není totiž vůbec jednoduché vzhledem k obrovskému množství druhů vrozených postižení, civilizačních nemocí,

úrazů a jejich následků. Navíc u každé postižené osoby rozhoduje o míře její závislosti na pomoci druhé osoby či zvláštích ve vybavení například bytu i její fyzická konstituce, chuť a možnost být soběstačný, vzrůst a mnoho dalších vlivů. V naší organizaci převažují lidé s diagnózou DMO, Dětská obrna - polio, myopatie, juvenilní artritida, RSM, Morbus Bechtěrevi, lidé po amputacích a také lidé po různých úrazech, nehodách (pády na lyžích, úrazy při horolezectví, autonehody, pády do vody, pády ze stromu atd.) dělíme své členy do následujících kategorií:

V první kategorii jsou lidé s lehčím tělesným postižením. Pohybují se většinou pomocí holí nebo francouzských berlí. Problémem jsou pro ně vysoké schodišťové stupně, těžko se jim nastupuje do dopravních prostředků, nebezpečný je kluzký terén. Mají potíže se vstáváním ze židle.

Do druhé kategorie můžeme zařadit osoby, které se pohybují pomocí francouzských holí a nezděra také pomocí různých protetických a ortopedických pomůcek, které jim umožňují stát a ve větší či menší míře i chůzi. Pomůckami jsou například různé opěrné fixační dlahy, nejčastěji hlezenního nebo kolenního kloubu, které drží postiženého ve stoji, různé druhy ortéz, chodítka, tříkolky, čtyřkolky. Tyto osoby mají potíže s chůzí jako takovou. Jsou schopny ujet pouze omezenou vzdálenost a chůze je značně vyčerpává. Těžko vstávají, často při vstávání potřebují pomoc druhé osoby. Velkým problémem, leckdy nepřekonatelným, jsou pro ně schody, zvláště tehdy, chybí-li zábradlí. Dopravní prostředky jsou pro ně zcela nepřístupné, velkým nebezpečím je kluzký terén.

Do třetí kategorie se řadí vozičkáři. Ale i mezi nimi existují podstatné rozdíly. Jsou vozičkáři, kteří potřebují vozík jen pro pohyb venku, protože nejsou schopni delší dobu stát nebo chodit. Často to jsou osoby s amputací dolní končetiny. Mezi tyto vozičkáře často patří také lidé uvedení v druhé kategorii. Navíc je třeba si uvědomit, že ani pohyb na vozíku není nijak lehký a vyžaduje značnou sílu v pažích. Argument, že si lze pořídit elektrický vozík, musíme vyvrátit. Ne každý člověk s postižením má ze zákona na elektrický vozík nárok a zakoupit si jej z vlastních zdrojů je leckdy z finančních důvodů nemožné. Cena el. vozíku značně převyšuje částku sto tisíc korun.

Pak jsou vozičkáři, kteří potřebují ortopedický vozík trvale, ale jsou zcela samostatní. Nepotřebují, až na výjimečné situace, pomoc druhé osoby. Žijí životem jako každý jiný. Dojíždějí do zaměstnání autem, vychovávají děti, starají se o své blízké. Jak říká jeden náš člen: „Jsem člověk, jen nechodím“.

Další skupinou jsou vozičkáři, kteří k některým úkonům vyžadují asistenci druhé osoby. Potřebují pomoc při přesunování se z vozíku na lůžko, při osobní hygieně, leckdy i při pohybu venku. Tyto osoby mají ve větší či menší míře postiženy i ruce.

Dále máme vozičkáře, kteří potřebují pomoc druhé osoby dvacet čtyři hodin denně. Jsou to většinou kvadruplegici.

Zvláštní skupinou se specifickými potřebami jsou osoby pohybující se na elektrickém vozíku. Většinou jde o osoby, které mají ve větší míře postiženy i ruce. Tito lidé mají vzhledem k druhu vozíku zvýšené nároky na prostor. Velmi nebezpečné jsou pro ně terénní nerovnosti, protože hrozí převrácení vozíku. Mají vysoké prostorové nároky.

Ve čtvrté kategorii jsou lidé, jejichž nemoc je progresivní. Ta se zprvu více méně neprojevuje, ale později osoba s postižením prochází postupně jednotlivými výše uvedenými kategoriemi. Tento problém, pokud pro takovou osobu zařizujeme byt nebo pracovní místo, se řeší nejhůře a je třeba zcela do důsledku respektovat její potřeby a pamatovat na její nároky, které budou časem narůstat.

Tabulka 1.:

Členové Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel

Věk	DMO	Myopatie	Polio	RSM	Spina b.	Úraz	M.Bechtěrevi	Mozk., míšní tumory	Juv.revm.arthritis
0-7	9	3							
8-15	11								
16-26	20				2	1			
27-37	18	1		2	1	6	3	6	3
38-55	8	1	3	3		2	2		
Celkem	66	5	3	5	3	9	5	6	3

Zdroj: Vlastní

Přibližuje odborné i laické veřejnosti, ale také „nečlenům“ s tělesným či jiným postižením, úlohu neziskového sektoru, neziskových organizací hlavně v integračních snahách neboť integrace se týká otázek filosofických, etických, psychologických, pedagogických, biologických a zdravotnických, ale také ekonomických, politických a legislativních. Snaží se o vyrovnávání příležitostí a vytváření rovných podmínek v oblastech vzdělávání, zaměstnávání (spolupracuje mj. s chráněným pracovištěm Alexandra a VDI Metros) tvorby bezbariérového životního prostředí, společenských, sportovních, kulturních a volnočasových aktivit. Dále obhájí práva a zájmy našich členů, věnuje se osvětové činnosti, mezi zdravou veřejností zvyšuje povědomí o potřebách osob se zdravotním postižením. Pracuje jak v terénu, tak mají lidé možnost obracet se na nás s telefonními dotazy. Členové mají možnost půjčit si u nás některé kompenzační pomůcky (protiskluzovou podložku do vany, stoličku pro lehčí výstup z vany, mechanický invalidní vozík, polštář pro osoby, které neudrží hlavu ve vzpřímené poloze - dg. DMO, myopatie). Poskytuje komplexní poradenství a informační servis pro lidi s těžkým tělesným či kombinovaným postižením. Podporuje nezávislý způsob života (independent living) lidí s postižením. Zaměřuje se na plnění úkolů komplexivní rehabilitace v praxi.

V oblasti dopravní obslužnosti spolupracuje s Dopravním podnikem města Ostravy, který je výhradním prodejcem nízkopodlažních autobusů, trolejbusů a tramvají polského výrobce Urbino Solaris, prosazuje nízkopodlažní spoje ve městě, snaží se o maximální zpřístupnění MHD. Dále spolupracuje s hlavním vlakovým nádražím v Ostravě, které je momentálně v rekonstrukci. Byla požádána přednostou a technickým náměstkem o poradenství při přestavbě na nádraží bez bariér. Ke zdárnému konci dovedla jednání o zakoupení plošiny, která usnadní nástup do vagonu jak lidem o francouzských holích, tak vozíčkářům. Řeší také bezbariérové bydlení našich členů a ukazujeme jim, jak kterou bariéru odstranit nebo ještě lépe vůbec nenavrhnout. Jednoduše řečeno: snaží se handicapovaným snížit handicap a pomoci jim do společnosti ostatních, tzv. zdravých lidí. Postupně se snaží odstraňovat architektonické, orientační, dopravní a komunikační bariéry.

Pro vozíčkáře na elektrickém vozíku může být bariérou schůdek vyšší než dva centimetry. Úzké vstupní dveře, prahy. Neexistence dostatečně velkého výtahu či vhodného sociálního zařízení v objektu. Dokonce i špatné bezbariérové řešení se stává bariérou. Fyzických bariér je pro vozíčkáře mnoho. Nepřístupnost městské hromadné dopravy, obrubníky u chodníků. Je jimi jeden jediný schod před objektem.

Aktivně se snaží řešit přístupnost města a městské vybavenosti pro osoby s postižením, což není vůbec snadné. Druhů tělesných postižení a jejich kombinací je řada. Najít východisko, které by zcela vyhovělo všem typům tělesného postižení je v podstatě nemožné. Stále hledá, zamýšlí se a pokouší se najít řešení, které bude vyhovovat 99% postižených a těm zbývajícím se zcela evidentně snaží pomoci.

Smyslová postižení, tedy postižení zraku a sluchu, nejsou z hlediska architektonického návrhu tak komplikovaná, nicméně se často právě na potřeby takto postižených osob zapomíná. Ulehčit situaci těmto lidem lze i stavebními úpravami, ale zejména technickými pomůckami ve vybavení města a objektů občanské vybavenosti.

Dovolují si upozornit, že výše uvedená osobnost řeší hlavně bezbariérovost z hlediska osob s tělesným postižením. Další a jiné nároky mají lidé se smyslovým postižením.

Výše jmenovaná osobnost se každým rokem nezastupitelnou měrou podílí na přípravě nejnáročnější akce SZPOaJP a tou je rehabilitačně-rekondiční pobyt pro těžce tělesně postižené občany. Pobyt v loňském roce rozšířila o rehabilitační program oproti minulým letům, kdy převažovala skupinová rehabilitace. Ve spolupráci a fyzioterapeutkou každému účastníkovi pobytu vytvořila individuální týdenní rehabilitační plán sestaven např. z následující LTV:

Pasivní pohyby jejichž účelem je udržet plný rozsah pohyblivosti v kloubu, stimulovat proprioceptivní signalizaci z proprioceptorů, zlepšit cirkulaci v postižených končetinách, působit relaxačně, psychologicky a jako prevence kontraktur. Pro dg. RSM, DMO jsou vhodné:

- pasivní pohyby s uvědoměním kontroly zraku
- pasivní pohyby s představou končetiny
- vnímání polohy a pohybu končetiny bez kontroly zraku
- pacient se snaží v představě inervovat

Používáme u imobilních pacientů, u plegických svalů, kde není žádná svalová aktivace.

Aktivní pohyby - inaktivita potencuje rozvoj dekubitů, osteoporózy. Je také spojena s častějšími hlubokými žilními trombózami. Cílem je proto zvýšení fyzické zdatnosti, látkové výměny, zabránění vzniku svalových atrofií, omezení hybnosti. Je zapotřebí aktivovat vitální funkce. Aktivní cvičení působí významně nejen na fyziologické funkce člověka, ale i na jeho psychický stav. Používáme u pacientů, kde chceme udržet alespoň stávající fyzický stav trénovanosti organismu, u imobilních pacientů na zlepšení jejich kondice.

Dechová gymnastika - Celkový zdravotní stav člověka je značně závislý na způsobu dýchání. Preferujeme fyziologickou dechovou vlnu z hlediska aktivity veškerého dechového svalstva a dobré plicní ventilace, zaměřujeme se i na břišní dýchání, které podporuje dobrou peristaltiku. Je prevencí komplikací vyprazdňování měchýře. Používáme u osob v akutním i chronickém stádiu.

Stimulace exteroceptorů - Využívá se k usnadnění, navození pohybu agonistů a mnohdy k uvolnění (relaxaci) spastických antagonistů. Provádí se těsně před cvičením. Používá se tehdy, jestliže facilitace přes exteroceptory nezvýší spasticitu a nevyvolá ji. Využívají se metody - tření, hlazení, poklepy, v současnosti je oblíbené a příjemné míčkování. Praktikujeme hlavně u dětí.

Stimulace proprioceptorů - Aproximace - tlak do kloubů (stimulace proprioceptorů). Vlivem aproximace jsou facilitovány extenzory, což na dolních končetinách podporuje aktivitu posturálních svalů. Používáme u imobilních pacientů, v subakutním stavu. Slouží jako facilitační technika před navozením aktivního pohybu.

Podmiňování - Principem je tvorba nepodmíněných reflexů (stimulace proprio a exteroceptorů). Podmíněný reflex může být zvuk, slovní povel. Cílem je vyprovokovat vůli ovládanou svalovou činností tam, kde je plegie. Využívá se fyziologických a patologických reflexů. V malé míře prospívá lidem s dg. RSM. Svalstvo dna pánevního: Tato důležitá svalová skupina vytváří smyčku zevního svěrače. Slabost této příčně pruhované svaloviny eventuálně ztížené volní ovládnutí se podílí na vzniku různého stupně inkontinence. Proto je naším cílem aktivovat volní kontrakci této svaloviny. Je nanejvýš vhodné i jako preventivní záležitost.

Kabatova metoda - Syntetická metodika, která vychází z přirozených pohybů člověka. Pohyby jsou vedeny diagonálně, což respektuje šikmý a spirálovitý průběh svalstva. Využívá reflexních mechanismů:

- 1) protažení svalu - facilitace svalového vřetenka
- 2) maximální odpor - vyvolává iradiaci aktivity ze silnějších svalových skupin do slabších - musí být přiměřený
- 3) úchop - působí na kožní receptory, dopomáhá pohybu, klademe odpor a řídíme směr pohybu
- 4) trakce a komprese kloubních plošek
- 5) šjiové reflexy - asymetrické, symetrické
- 6) slovní povel

Používá se v subakutním stadiu u pacientů, kde chceme zlepšit svalovou sílu a koordinaci.

Feldenkraisova metoda - Podstatou je učení o psychofyzické výchově člověka, která je založena na sebezpozorování a sebeuvědomování. Cílem je zekonomizovat pohyb, dát člověku prožitek fyziologického pohybu bez nadměrné svalové aktivace. Cvičíme v psychické pohodě, pomalu a častým opakováním pohybu odbouráváme případné inkoordinace. Charakter cvičení je podobný jogínským cvičením. Nabízíme pacientům i pro celoživotní cvičení. Použití u syndromu zadních míšních provazců, u pacientů se stresem, depresemi.

Frankelovo cvičení - Tato metoda si klade za cíl chtěné pohyby, které musí být precizní co do rychlosti, časoprostorové orientace a koordinace. U RS s převahou mozečkových postižení cvičí pacient zpočátku se zrakovou kontrolou, později bez zrakové kontroly. U pacientů s míšní ataxií musí být zraková kontrola vždy.

Začíná se od jednoduchých pohybů, ve velkých kloubech, cvičí se střední rychlostí. Zpočátku cvičíme plný rozsah pohybu najednou, později rozfázování pohybu.

Vojtova metoda - Podstatou je nácvik základního pohybového stereotypu - pohybu vpřed. Využívá se terapie přes reflexní lokomoci - reflexní plazení a otáčení. Jsou přítomny ihned po narození, ale lze je vybavit jediň reflexně tím, že dráždíme tlakem určitá místa (tzv. spouštěcí zóny) hybného ústrojí. Využíváme Vojtova principu hlavně u dětí ale i dospělých s DMO, s cílem ovlivnit spasticity, navodit lepší reflexní odpovědi při pohybu vlivem ovlivnění drah.

Koncept manželů Bobathových - Metoda je charakteristická důsledným vyhledáváním inhibičních poloh ke zmírnění chorobně zvýšeného svalového tonu, který blokuje normální pohybový vývoj. Po jeho zmírnění facilitovat žádoucí pohybové stereotypy podle vývojové řady lidské hybnosti. Tato technika využívá dráždění proprioceptorů, reflexů postoje a rovnovážných reakcí. Používáme ve stadiu chronickém, pro včasnou vertikalizaci, při ergoterapii.

Metoda Rosewithy Brunkowové - Je to empiricky vyvinutá metoda vzporů, která spočívá ve volné současné aktivaci flexorů, extenzorů končetin proti imaginárnímu pohybu ve stanovených vzpěrných pozicích. Vede k tvorbě a automatizaci fyziologických pohybových stereotypů. Ulehčuje zapojení svalů potřebných ke vzpřimování a stabilizaci těla. Používáme u plegických pacientů, kde se snažíme posílit oslabené svaly.

Senzomotorická stimulace - Cílem je dosáhnout reflexní automatické aktivace žádaných svalů a tím dosáhnout optimálního a nejméně zatěžujícího procvičení pohybu. Z neurofyziologického hlediska se snažíme posunout řízení pohybu na nižší, podkorová centra, což je rychlejší a méně únavné. Užíváme pro zlepšení svalové koordinace, urychlení svalové kontrakce, zlepšení automatizace pohybových stereotypů. Používáme u zdatnějších pacientů v chronickém stadiu.

Metody: cvičení na posturomedu, Freemanova technika, cvičení na fyziobalech.

Hipoterapie - Zajímavým přínosem je léčba jízdou na koni, který se tak stává vlastně živým cvičebním náradím. Již obkročmé sezení a mírné otřásání při jízdě příznivě ovlivňuje spazmy adduktorů a stimuluje zádové vzpřimovače. Trojrozměrné, měkké a rytmické souhyby s pohybem koně, rotační výkyvy ve více rovinách vedou k balančnímu vyvažování těžiště, k reekvilibraci, uplatňuje se i facilitační efekt odstředivosti. Povzbudivý je i dopad emoční, psychické uvolnění a jistá euforie z atraktivnosti i ze vztahu k ušlechtilému zvířeti. Pro řadu našich klientů jak dospělých, tak dětí je to jediná možnost pohybu bez vozíku, po několikerém absolvování pomalu získávají tolik potřebnou sebejistotu.

Výživové poradenství - klademe důraz na racionalitu, kalorickou přiměřenost, vyváženost, chutnost, pestrost, náhradu živočišných tuků rostlinnými s nabídkou nenasycených mastných kyselin, hojnost vláknin, vitaminů a minerálních látek.

Tai - chi - Čínské cvičení, charakterizováno jako "meditace pohybem", začalo být využíváno v terapii RS v Kanadě. Cvičí jej i lidé s jinými diagnózami. Cvičení je velmi adaptabilní, je možné přizpůsobit cvičení na jakoukoliv úroveň fyzických schopností. Pohyby jsou plynulé, pomalé, působí hlavně na sílu a rovnováhu. Ovlivňuje kardiovaskulární systém, pohybovou soustavu, nervovou soustavu.

Pasivním rehabilitačním procedurám se podobají z jógových technik ty cviky, které působí na organismus po zaujetí polohy - asány. Dalším cílem je zvětšování rozsahu pohybu, zejména protahováním zkrácených svalů a dalších struktur (nervových vláken, kůže a vaziva).

Fytoterapie - Rostliny jsou neúčinnějším zdrojem přírodního lékařství. Nabízí látky ve formě komplexu nebo čistých izolátů. Pijeme různé kombinace čajů, extraktů, přírodních šťáv a solí. Rostlinná léčiva bývají snadněji metabolizována bez nežádoucích reziduí. Tato vlastnost je ceněna při úporné zácpě.

Dnes plní nejen úlohu léčebnou z hlediska narušené funkce organismu, ale slouží jako dodavatel některých látek chybějících tělu.

Canisterapie - touto novou formou psychoterapie se zabýváme poslední rok. Dochází zde k pozitivnímu působení psa na člověka. Canisterapie má vliv na zdraví člověka, přičemž pojem zdraví je zde myšlen jako stav psychické, fyzické a sociální pohody. Canisterapii používáme jako doplňující psychoterapeutickou metodu při navázání kontaktu s obtížně komunikujícími klienty. Základem léčby je poznatek, že nejspolehlivějším a mnohdy jediným přítelem člověka v osamění a nemoci je pes. Dle slov naší členky, studentky 4. ročníku SŠ, Dg. Kvadruparetická spastická forma DMO: „Soužití psa s člověkem“ Dokud se nesetkala s canisterapií v praxi, měla „téměř fobický strach ze všech psů“, říká. „Dokud jsem to neviděla na vlastní oči, nevěřila jsem, jak výrazně psi dokáží ovlivnit člověka. Mě samotnou canisterapie hodně ovlivňuje a možná i trochu mění moji osobnost.“ Další člen 45 let, Dg. polio, po autonehodě na vozíku říká o své jezevčici: „Je mi matkou, sestrou, přítelkyní i milenkou a život bez ní už si nedovedu představit.“ Nejspolehlivějšími plemeny jsou zlatí retrívři, kernterieri, sibiřští malamuti, haski, novofundlandští psi. Pro canisterapii si objednali psa, zlatého retrívra, jménem Brix. Toto plemeno je mírným a spolehlivým psem s vyhraněným smyslem pro věrnost, je trpělivý, ideální společník.

Příběh dobrovolníka - proč byl daný dobrovolník vybrán, čím je vynimečný
(dodržte formát tabulky)

Vážení,

V roce 1995 bylo v Ostravě založeno "Sdružení zdravotně postižené mládeže a jejich přátel". Bylo to první sdružení tohoto typu zaměřené na mladé tělesně postižené děti a dospívající mládež.

To vše vzniklo zásluhou mladých manželů Tímei a Kamila Třosových. Dali dohromady pár dalších ochotných lidiček a oslovili mladé zdravotně postižené z Ostravy. Ve svém bytě uvolnili jeden pokoj pro zázemí výše jmenovaného sdružení. Byl na světě první projekt a dotace od ostravského magistrátu, přispěli i sponzoři a mohl se uskutečnit první rehabilitačně-rekondiční pobyt pro 50 účastníků.

Takto se to opakuje každý rok, ale jelikož o toto sdružení začali mít zájem i takzvaní dospěláci, změnil se v roce 1999 název, na Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel. V názvu je obsažena integrace zdravotně postižených mezi zdravou populaci.

Během těchto osmi let jsou hlavními tahouny právě Bc. Kamil Třos a jeho manželka Mgr. Tímea Třosová. Nejsou to jenom dva obyčejní mladí lidé, ale jelikož i oni mají nemalé zdravotní potíže a dokázali se při své neúnavné práci pro sdružení i dál vzdělávat. Zároveň i ukázat, že není nikdy nic ztraceno.

Našich rehabilitačně-rekondičních pobytů se zúčastňují i rodinní příslušníci zdravotně postižených a za těch osm let vznikla mnohá přátelství, ale hlavně stouplu sebevědomí zdravotně postižených.

Doporučuji Bc. Kamila Třose a Mgr. Tímeu Třosovou k nominaci v akci „Dobroč 2003“, neboť celých osm let pracují pro výše jmenované sdružení bez nároku na finanční odměnu.

S pozdravem

Kapicová Jindřiška

Zoznam použitej literatúry

- [1] FILIPIOVÁ, D. *Život bez bariér*. Praha : Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-233-6.
- [2] FILIPIOVÁ, D. *Projektujeme bez bariér*. Praha : MPSV, 2002. ISBN 80-86552-18-7.
- [3] GALAJDOVÁ, L. *Pes lékařem lidské duše*. Praha : Grada, 1999. ISBN 80-7169-789-3.
- [4] vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientaci.
- [5] TŘOSOVÁ, T. *Svépomocné hnutí jako forma pomoci osobám s těžkým tělesným postižením*. Brno : 2004. Rigorózní práce.
- [6] www.hest.cz

Adresa:

Ing. Bc. Kamil Třos
Sdružení zdravotně postižených
Občanů a jejich přátel
Mitušova 83
700 30 Ostrava 30
Telefon: +420732860782
szpoajp@quick.cz

OSOBNOST A JEJÍ PODÍL NA ROZVOJI SPOLEČNOSTI A REGIONU

Tímea Třosová

Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury

Abstrakt: *V příspěvku je psáno o člověku, který je dle mého názoru osobností Moravskoslezského regionu. Všechn svůj volný čas věnuje nestátní neziskové organizaci, pro kterou pracuje 12 let dobrovolně, bez nároku na mzdu.*

KPůčové slova: *Občanské sdružení, neziskový sektor, účetnictví, daně, veřejné rozpočty, sponzoring, dárcovství, osoby s těžkým tělesným postižením, grant, fundraising.*

Osobnost kterou jsem vybrala se narodila v Ostravě před 38 lety. Po absolvování střední ekonomické školy nastoupil do VDI META na ekonomické oddělení, kde působil 3 roky. V roce 1992 nastoupil na ekonomický odbor v rámci státní správy. V roce 2000 začal studovat na EPI, s.r.o. v Kunovicích bakalářské studium oboru Finance a daně, které v roce 2003 úspěšně zakončil státní zkouškou. V roce 2004 nastoupil na inženýrské studium oboru Veřejná správa, který zdárně v roce 2006 zakončil státní zkouškou. Osobností Moravskoslezského regionu je Kamil Třos. Tuto osobnost jsem vybrala, protože si myslím, že vykonal mnoho dobrého pro osoby s těžkým tělesným postižením. Věnuje se úspěšně finančním záležitostem Sdružení zdravotně postižené mládeže a jejich přátel, bez kterých by nestátní nezisková organizace nebyla schopna jakékoliv činnosti.

Dvanáctým rokem se profesionálně zabývá problematikou tělesně postižených občanů v nestátní neziskové organizaci „Sdružení zdravotně postižené mládeže a jejich přátel“ (SZPM&JP), kterou v roce 1995 založil. Vznikla na základě registrace Ministerstva vnitra ze dne 2. 1. 1995 číslo II/s-OS/1-26256/95-R. K tomuto datu byl zvolen předsedou organizace, kde plně uplatňuje poznatky získané dvouletým působením v pražském celorepublikovém výboru sekce DMO, kde zastupoval Severomoravský kraj v letech 1989-1991. V SZPM&JP pracoval jako dobrovolný pracovník. Pro organizaci získával především finance. Od prvotního vyhledávání a získávání sponzorů - fundraising, dále žádosti a smlouvy o dary, granty. Organizuje rekondiční pobyty pro osoby s těžkým tělesným postižením. Kulturní a sportovní akce. Organizace byla v roce 1999 přejmenována na „Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel“ (SZPO&JP). Nyní je členem ostravského výboru Krajské rady osob se zdravotním postižením ČR a členem sekce osob s tělesným postižením v Praze při Národní radě OZP ČR.

Chcete-li vědět více, můžete hledat a nalézt v knihách:

„KDO JE KDO v ČR na přelomu 20. stol. z roku 1998, autora Michaela Třeštíka, ve funkci předsedy SZPM&JP.

V roce 2002 v knize „KDO JE KDO, osobnosti české současnosti“, od stejného autora Michaela Třeštíka ve funkci předsedy SZPOaJP, str. 691.

TŘEŠTÍK, M. (2005). Kdo je kdo, osobnosti české současnosti, 5000 životopisů. 5. vydání. str. 687., už jako absolvent bakalářského oboru finance a daně na EPI, s.r.o. Kunovice a student inženýrského programu.

Jeho životní cíl vystihuje citát: „K pasivitě nemůže nikdo člověka odsoudit. K té se může odsoudit jedině sám“. Dělí své aktivity do tří oblastí: profesionální, soukromá a společenská.

Má vrozené tělesné postižení - dětskou mozkovou obrnu, setkával se a nadále se setkává s nejrůznějšími překážkami, které mu dosavadní život připravil a od tělesného postižení se odvíjí také jeho životní cíl. Ten spočívá především ve snaze o důslednou a úplnou integraci mezi majoritní společností. Dále chce prostřednictvím organizace dosáhnout stavu bezproblémové dostupnosti na všechny potřeby a zrovnoprávnit možnosti všech občanů bez rozdílu věku a postižení. Během svého života hledá dostupné cesty k překonávání a úplné odstraňování mechanických, psychických, fyzických bariér, které jsou zakořeněny v naší společnosti. Podílí se na tvorbě pokud možno plnohodnotného života jednotlivců v organizaci, a tím také minoritní skupiny obyvatel s postižením. Platí pravidlo, čím těžší postižení, tím větší bariéry, z tohoto důvodu se podílí na odstraňování bariér z co největšího počtu objektů v Ostravě a okolí a také bezbariérovosti města.

Jeho celoživotním cílem je dosáhnout celkové změny v pohledu, chování, komunikaci obou skupin - minoritní skupiny osob s tělesným postižením a pozitivně měnit postoj majoritní společnosti k občanům s tělesným postižením.

Dalším jeho cílem je v pracovním procesu dosáhnout v maximální míře přenesení všech důležitých informací z managementu do praxe a plnit úkoly na postu vedoucího centrální rozmmožovny co nejlépe. Svým zdravým, podřízeným spolupracovníkům vytvářet příjemné pracovní prostředí, udržovat a rozvíjet dobré mezilidské vztahy na pracovišti i mimo ně. Výše uvedený profesionální životní cíl plně aplikuje i ve vedení neziskové organizace.

Definice organizace osob se zdravotním postižením

Organizace osob se zdravotním postižením je taková organizace, která se věnuje jednak činnosti spolkové, zahrnující např. aktivní využívání volného času, kulturní a sportovní akce a zájezdy, akce charitativního charakteru, prosazování legislativních a organizačních opatření, osvětovou činnost zaměřenou na léčebnou, rehabilitační, životosprávnou, rekondační a psychologickou péči o občany s jednotlivými druhy postižení, publikační činnost pro informaci vlastních členů, široké veřejnosti i odborníků, dětskou rekreaci a styky se zahraničními partnery.

Činnost SZPOaJP

Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel, dále SZPO&JP, je nepodnikatelské, neziskové občanské sdružení zejména mladých osob se zdravotním postižením, převážně s těžkým tělesným ale také kombinovaným postižením jehož členy se mohou stát také jejich rodiče, rodinní příslušníci, známí, sousedé a dále občané, kteří pomáhají lidem se zdravotním postižením, nebo se chtějí pomoci osobám se zdravotním postižením dobrovolně zabývat.

Vznik a historie SZPOaJP

Organizace vznikla na základě oficiálně zaregistrovaných stanov na Ministerstvu vnitra České republiky dne 2. 1. 1995 pod registračním číslem 26256/95 a působí na území města Ostravy a okolí. Největší zásluhu na zdárném chodu sdružení má výše jmenovaná osobnost, zabezpečuje plynulý přísun financí, na kterých závisí všechny aktivity. Další aktivní dobrovolníci jsou dva místopředsedové - 24 letý zdravý student VŠ, a matka naší těžce tělesně postižené členky, ostatní jsou operativně vybíráni. Členská základna volí nejen předsedu, ale také výbor.

Protože všichni pracovníci v organizaci jsou dobrovolníci, uplatňují se zde tzv. kumulované funkce. Ve sdružení je registrováno 69 členů z toho platících členů je 65 ve věku 15 - 60 let. 4 děti do 15ti let, ty neplatí členské příspěvky. Z 69 členů je 37 lidí s těžkým postižením, 5 zdravých tzv. přátel a 27 lidí s lehkým postižením. Za období 12ti let existence organizace zemřelo 5 členů.

Shrnutí ekonomických zdrojů SZPOaJP

Výše jmenovaná osobnost se snaží neustále hledat nové možnosti získání finančních prostředků v rámci ekonomického prostředí, které nabízí Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel, jež má čtyři základní vnější zdroje:

- 1) daňové zvýhodnění vlastní činnosti,
- 2) dárcovství,
- 3) daňové zvýhodnění dárců,
- 4) veřejné rozpočty.

Daňové zvýhodnění vlastní činnosti

Nejen příjmy z vlastní činnosti, ale i úlevy při jejich zdanění můžeme považovat za zdroj Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel. Stát tím usnadňuje existenci sdružení, které nebylo zřízeno za účelem podnikání. Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel neprovozuje žádné ziskové služby, tudíž tento zdroj nemůže využít.

Dárcovství

Soukromé dary tvořily 79,8 % z celkových příjmů (vnější i vnitřní zdroje) a 80,9 % z celkových vnějších zdrojů.

Dary právnických a fyzických osob v ČR

Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel je existenčně závislé na darech. Výše jmenovaná osobnost se snaží neustále motivovat dárce. Na ochotě dárců přímo závisí počet a kvalita pořádaných akcí. Organizace v roce 2002 získala na darech částku 191 000 Kč.

Dary nadací

Výše uvedené osobnosti se v roce 2002 podařilo pro organizaci získat 10.000,-Kč, tj. 4,14 % z celkových příjmů (vnější i vnitřní zdroje).

Daňové zvýhodnění dárců

Podle zákona o dani z příjmů si v ČR fyzická osoba může odečíst od základu daně hodnotu daru, je-li alespoň 1000 korun. Nejvíce si může odečíst 10 % základu daně. Právnická osoba může odečítat dar od základu daně, pokud činí nejméně 2000 korun a nejvíce 5 % základu daně. V obou případech je daňová úleva podmíněna tím, že dar je poskytnut na účely vyjmenované buď v § 15 odstavec 8, nebo v § 20 odstavec 8 zákona o dani z příjmů.

Motivy dárců

Výše jmenovaná osobnost se snaží neustále motivovat dárce daňovými úlevami. Daňové výhody i jejich limity ovlivňují dárce. Daňové úlevy pro dárce nejsou ještě stále tak motivující, jak by bylo potřeba, aby dárce věnoval více peněžitých darů.

Veřejné rozpočty

Příspěvky od státu tvořily u organizace 14,49% z celkových příjmů (vnější i vnitřní zdroje). Výše jmenované osobnosti se podařilo získat v roce 2002 z veřejných rozpočtů částku 35 000 Kč na činnost Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel.

Celkové vnější příjmy Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel

Můžeme sumarizovat externí příjmy Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel v roce 2002. V tabulce jsou uvedeny veškeré příjmy organizace. Tabulka číslo 1 ukazuje, jak je těžké dosáhnout na finance z veřejných rozpočtů, získat dárce, grant z nadace. I přes veškerou snahu a profesionalitu výše jmenované osobnosti, se nedaří naplnit rozpočet tak, aby pro skupinu osob s těžkým tělesným postižením mohl vymýšlet i některé další prospěšné aktivity.

Tabulka č. 1: Příjmy SZPOaJP v roce 2002 z vnějších zdrojů (v Kč)

Obecní úřady	35 000
Soukromé dary	191 000
Granty českých nadací	10 000
Celkem	236 000

Pramen: Výroční zpráva Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel

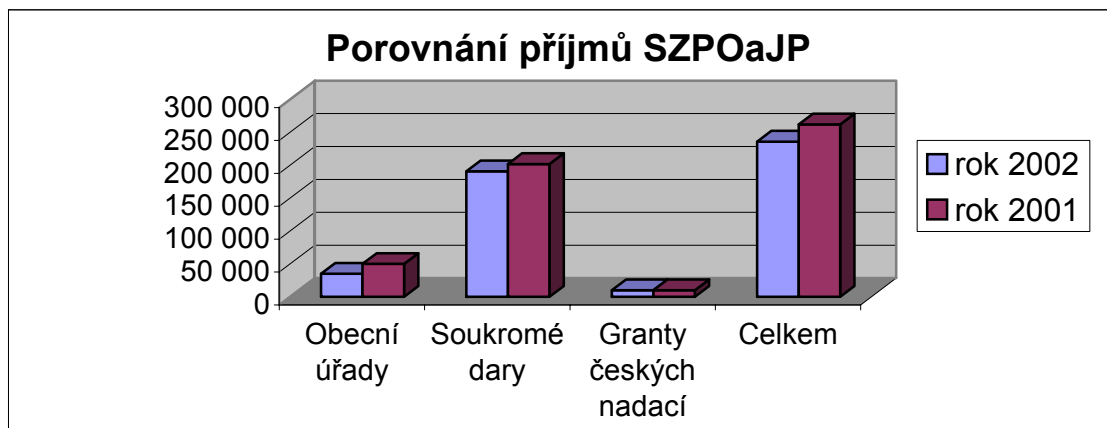
Pro kompletní obraz příjmů Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel musíme doplnit údaje o příjmech z členských příspěvků, které činily 5.500 Kč.

Tabulka 2: Porovnání vnějších příjmů SZPOaJP (v Kč.)

	Rok 2002	rok 2001
Obecní úřady	35 000	50 000
Soukromé dary	191 000	202 000
Granty českých nadací	10 000	10 000
Celkem	236 000	262 000

Pramen: Výroční zprávy Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel za rok 2001 a 2002.

Graf č. 1: Porovnání vnějších příjmů SZPOaJP (v Kč.)

Pramen: Vlastní

Účetnictví v rámci SZPOaJP

Východiskem pro vedení účetnictví je zákon číslo 563/1991 Sb., o účetnictví. V zákoně se promítají obecně uznávané účetní zásady, jednotlivé prvky účetních metod a metodiky účetnictví. Představuje obecnou normu, ze které vycházejí všechny specifické předpisy upravující účtování v jednotlivých formách neziskových účetních jednotek.

Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel je povinno vést účetnictví tak, aby nejpozději ke dni účetní závěrky byly vedeny odděleně příjmy, které jsou předmětem daně, od příjmů, které předmětem daně nejsou nebo jsou, ale jsou od daně osvobozeny. Tato pravidla platí také pro vykazování výdajů. Organizace účtuje v soustavě jednoduchého účetnictví, vede peněžní deník a musí podávat daňové přiznání, ačkoliv nemá příjmy, které jsou předmětem daně, nebo má pouze příjmy od daně osvobozené. Daňové přiznání musí podávat jen proto, že má příjmy z úroku na účtu u peněžního ústavu, přesto, že tyto jsou už zdaňovány peněžním ústavem.

Daňová problematika SZPOaJP

Pro Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel z hlediska daně z příjmu právnických osob platí zákon číslo 586/1992 Sb., o daních z příjmu, ve znění pozdějších předpisů. Zdaňovací systém neziskových organizací je sestaven takovým způsobem, aby usnadnil i výše jmenované organizaci financovat její činnost a poslání. Z provedeného rozboru příjmů organizace vyplývá, že nejdůležitější zdroje příjmů jsou: státní dotace, granty nadací, členské příspěvky, dary sponzorů, příjem z vlastní činnosti. Od daně z příjmů jsou podle §19 osvobozeny členské příspěvky.

Podle § 40 zákona číslo 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků musí organizace podat daňové přiznání, které musí předložit příslušnému finančnímu úřadu nejpozději do 31. 3. roku následujícího po uplynutí ročního zdaňovacího období.

Výroční zpráva Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel

Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel působí na území okresu Ostravy již 12 let. Jsme nestátní nezisková organizace, sdružující cca 100 převážně mladých lidí s tělesným a vnitřním postižením z celé České republiky. V uplynulém roce jsme se v naší organizaci soustředili na zkvalitňování námi poskytovaných služeb a snažili jsme se o co největší propagaci a osvětovou činnost mezi zdravou laickou i odbornou veřejností. V průběhu roku se výše jmenované osobnosti podařilo navázat spolupráci s cestovní kanceláří, základní školou a s dalšími organizacemi poskytující obdobné služby jako my a tím přiblížit naši organizaci většímu počtu handicapovaných lidí v rámci České republiky. V roce 2000 se naše organizace díky předsedovi stala členem Národní rady zdravotně postižených v ČR (nyní národní rada osob se zdravotním postižením), členem komory tělesně a vnitřně postižených při Národní radě zdravotně postižených v ČR a je členem Moravskoslezské krajské rady zdravotně postižených v Ostravě. Naše organizace získala ve výboru Moravskoslezské krajské rady zdravotně postižených v Ostravě jeden hlas a má zde svého zástupce.

Orientujeme se především na využití volného času osob s těžkým tělesným postižením. V rámci volnočasových aktivit pořádáme akce se zaměřením na oblast sociální, zdravotní, právní, kultury a sportu. Za dobu existence

organizace proběhly ve spolupráci s různými sponzory i s podporou obecních úřadů a Magistrátu Města Ostravy deset týdenních rehabilitačně-rekondičních pobytů v bezbariérových střediscích na Moravě a dva víkendové pobyty.

Všechny tyto pobyty organizovala a zabezpečovala po stránce finanční výše jmenovaná osobnost, na pobytech se podařilo skloubit všechny výše uvedené oblasti využití volného času, tzn. na střediscích byla zajištěna rehabilitace, hippoterapie, bazén, sauna, sociální, právní a zdravotní poradenství, sportovní a kulturní činnost. Pobyty se vždy zúčastnilo cca 80 lidí s těžkým tělesným postižením a 28 osobních asistentů těch osob, které potřebují 24 hodinovou péči. Rehabilitačně - rekondiční pobyty jsou úspěšné, členové se jich zúčastňují každoročně. Cílem pobytu je poskytnout mladým osobám s tělesným postižením převážně z Moravskoslezského kraje nové informace ze sociální, právní, zdravotní oblasti a diskutovat o nich v rámci pobytu ve vhodném prostředí. Dále je cílem pobytu řešit individuálně sociální situaci související s postižením s důrazem na psychologické aspekty problémů. Součástí projektu je dále snaha o plné začlenění mladých osob s tělesným postižením mezi zdravé občany. Na personálním zabezpečení akce se podílejí 3 fyzioterapeutky, jeden lékař a vedoucí pobytu. Každý den je rozdělen na dopolední a odpolední činnosti. V dopoledních činnostech jsou převážně přednášky s různých oborů medicíny např. přednáška neurologa, protetika, psychologa, sexuologa, logopeda, právníka, sociálního pracovníka či speciálního pedagoga. Odpoledními činnostmi jsou vycházky do blízkého okolí spojené s dechovými cvičeními a vhodnou relaxací v přírodě. Večery jsou v duchu meditací, relaxací a celkových uvolňovacích cvičení. Máme zde k dispozici společenské hry, saunu, bazén, hippoterapii, která je velmi oblíbená zejména u lidí s dg. DMO. Osob s touto diagnosou máme ve sdružení nejvíce, chodí ke koníkům každý den a potvrzují teorii, že život je nejkrásnější právě z koňského hřbetu. V horském prostředí je velký výběr sportů, ve kterých se pořádají turnaje. V rámci pobytu byla i v loňském roce přednáška pracovníka fy KoPek, která konstruuje, vyvíjí, prodává a zajišťuje servis širokého sortimentu ortopedických a kompenzačních pomůcek pro zdravotně postižené osoby. Byly uspořádány soutěže ve speciálních sportech pro spastiky zvané „Boccia“ a francouzském pohodovém sportu „Pettang“, kterému však všichni říkali „Stříbro“, protože na provoz tohoto sportu potřebujete stříbrné koule. Jeden den byl věnován celodennímu výletu na Lysou Horu a okolí, i přes nepřízeň počasí byli všichni nadšeni, protože jsme měli umožněn vjezd až na vrchol nejvyšší hory Beskyd v rámci povolení Českých Radiokomunikací, speciálním autobusem pro vozíčkáře.

Naše organizace se zúčastnila dvou velkých výstav zabývajících se problematikou osob se zdravotním postižením konaných v rámci České republiky. První výstava byla v rámci Moravskoslezského kraje v Ostravě, s názvem Dny zdraví. Na výstavě byla prezentována činnost organizace, informační servis právní, zdravotní, sociální a speciálně pedagogické oblasti a také celoroční program. Propagací vlastní činnosti jsme získali další nové členy, kteří projevili zájem o naše služby a celoroční program. Druhou výstavou, které pravidelně zúčastňujeme je MEFA a Rehaprotex s doprovodnou akcí Pro Váš úsměv v Brně. Jsou to výstavy rehabilitačních a kompenzačních pomůcek pro osoby se zdravotním postižením všeho druhu. I po této výstavě se nám rozšířila členská základna.

Foto osobnosti Moravskoslezského regionu

Díky výše jmenované osobnosti mají členové sdružení možnost seznámit se s prací na počítači a naučit se jej využívat ke svému prospěchu. Výuku provozuje ve svém volném čase a zdarma. Kurzy využívají dysgrafici, dyslektici, dysortografici a lidé, kteří mohou v rámci svých těžkých tělesných nebo kombinovaných postižení psát pouze na PC. Odbornou garanci nad všemi našimi projekty převzaly: MUDr. O. Robenková, Bc. D. Tichoňová.

Seznam použité literatury

- [1] DEVEROVÁ, L. a kol. *Průvodce neziskovým právem I a II díl*. Praha : ICN, 1996.
- [2] ŠILHÁNOVÁ, H. a kol. *Základní informace o neziskovém sektoru v ČR*. Praha : Nadace rozvoje občanské společnosti, 1996.
- [3] HURYTOVÁ, I. *Grantování proces přidělování nadačních příspěvků*. Brno : Doplněk, 2001. ISBN 80-7239-092-9.
- [4] MULLER, J. *Kapitalizace českých nadací*. Praha : Fórum dárců, 2002. ISBN 80-902965-1-3.
- [5] PEŠTULKA, F.; PEŠTUKA, J. *Účetnictví v neziskových organizacích*. Praha : Eurounion, 1999. ISBN 80-85858-72.
- [6] REKTOŘÍK, J. *Organizace neziskového sektoru*. Praha : Ekopress, 2001. ISBN 80-86119-41-6.
- [7] SCRAGG, T. *Cesty k partnerství: Vztahy mezi neziskovými organizacemi a veřejnou správou v oblasti sociální a zdravotní péče*. Praha : ICN, 1997. ISBN 80-902284-0-2.
- [8] TŘOS, K. *Finanční a daňová problematika Sdružení zdravotně postižených občanů a jejich přátel*. EPI, s.r.o. Kunovice, 2003. Bakalářská práce.
- [9] Vyhláška č. 369/2001 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientací.
- [10] Zákon č. 586/1992 Sb. O dani z příjmu.
- [11] Zákon č. 563/1991 Sb. O účetnictví.
- [12] Zákon č. 337/1992 Sb. O správě daní a poplatků.
- [13] Zákon č. 83/1990 Sb. O sdružování občanů.

Adresa:

PhDr., Mgr. Tímea Třosová
Univerzita Palackého v Olomouci
Fakulta tělesné kultury
Katedra kinantropologie a společenských věd
Třída Míru 115, 771 11 Olomouc
szpoajp@quick.cz
Česká republika

STAROSTA OBCE AKO OBLIGATÓRNY ORGÁN ÚZEMNEJ SAMOSPRÁVY A JEHO PODIEL NA ROZVOJI SPOLOČNOSTI A REGIÓNU

Ján Vanin

Akadémia policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: *V príspevku sú vygenerované požiadavky na starostu obce ako povinného orgánu obce - osobnosti, ktorá má významný podiel na rozvoji regiónu a spoločnosti, čo vyústilo do návrhu vytvorenia etického kódexu pracovníka verejnej správy.*

Kľúčové slová: *starosta, osobnosť, územná samospráva, verejná správa, spoločnosť, región, obec, samosprávny kraj, komunálne voľby, etický kódex pracovníka verejnej správy, bezúhonnosť, etika, morálka.*

V pomerne krátkej histórii slovenského národa, najmä po rozpade Rakúsko-Uhorskej monarchie a vzniku spoločného štátu Čechov a Slovákov zohrali svoju pozitívnu úlohu viaceré osobnosti ako boli politici M. R. Štefánik, Andrej Hlinka ale aj Vavro Šrobár, Milan Hodža, či popredný národohospodár Imrich Karvaš, ktorí sa významným spôsobom zaslúžili o rozvoj spoločnosti. Okrem odborných kvalít mali nepochybne aj osobnostné, ľudské a morálne kvality. Cieľom môjho príspevku nie je posudzovať ich podiel a kvalitu istých morálnych postulátov, či nebodaj hodnotiť do akej miery sa zaslúžili o rozvoj regiónu - slovenskej spoločnosti. To ponechajme na hodnotenie historikom a politológom.

Cieľom môjho príspevku je priblížiť osobnosť starostu obce a jeho bezprostredný podiel na rozvoji regiónu a spoločnosti. To, že post starostu obce je významný z hľadiska obecnej komunity, ako aj celého regiónu a spoločnosti, o tom niet pochybností. V histórii máme veľa príkladov, ktoré svedčia o snahe spoločnosti, aby na túto obligatórnu funkciu územnej obecnej samosprávy boli volení tí najkvalitnejší občania, ktorí boli dobrí gazdovia, hospodári a na určitej vzdelanostnej úrovni. Vo viacerých prípadoch v ich konaní absentovali isté morálne a etické postuláty. Už v učebnici „Občianskej náuky a výuky pre meštianske školy“ vydanej v Prahe v roku 1936 bolo sformulovaných „desať dobrých starostu“:

1. Si starostom nielen tých občanov, ktorí Ťa volili, ale aj tých, ktorí Ťa nevolili.
2. Dôvera spoluobčanov Ťa postavila na čelo obce. Byť prvým občanom v obci je veľké vyznamenanie. Sľúb sám sebe na svoju česť a svedomie, že túto dôveru nesklameš!
3. Práve tak nerozlišuj pri výkone svojho čestného úradu príslušníkov rôznych politických strán - máš v nich vidieť len občanov!
4. Usiluj podľa síl a možností obce, aby si uľahčil život starých, chudobných a práceneschopných občanov!
5. Podporuj všetko, čo napomáha školstvu Tvojej obce. Nič lepšieho ako dobré vzdelanie, okrem zdravia, nemôžeme želať našim deťom.
6. Nezabúdaj na obecnú knižnicu, ktorá poskytuje ušľachtilú zábavu a vzdeláva občanov!
7. Máš byť úprimným priateľom všetkého, čo skrášľuje a zveľaďuje zdravotnú úroveň obce. Zasadiť dobrý strom na správnom mieste znamená vykonať dobrý skutok!
8. Vynasnaž sa osvojiť si čím skôr najdôležitejšie právne predpisy a zákony, aby si na nič nezabudol, čo by mohlo byť obci na prospech!
9. Obecný majetok spravuj a nakladaj s ním opatrnejšie a úzkostlivejšie ako so svojim vlastným majetkom. Ak pregazduješ zo svojho, bude to Tvoja škoda, ak premárniš obci, bude stratená Tvoja česť!
10. Dávaj obci pekný príklad nielen dobrého starostu, ale aj riadneho občana v súkromnom živote. Jediný tichý príklad máva väčšiu cenu ako mnoho rečí a veľké kázanie!

Z uvedeného je zjavné, že na túto funkciu, ako v minulosti, tak aj v súčasnom období je kladený dôraz na jeho odbornosť, znalosti v oblasti riadenia v regiónoch a všeobecný politický rozhľad, ale rovnako na jeho bezúhonnosť, morálnosť a pozitívny príklad v súkromnom živote. Osobitnou vlastnosťou starostu obce musí bezpodmienečne byť bezúhonnosť a to nielen vo formálnom slova zmysle (výpisom alebo odpisom z registra trestov), ale musí na verejnosti byť príkladom aj praktického naplnenia tejto požiadavky. V nijakom prípade nemožno bezúhonnosť zamieňať za morálnosť a dodržiavanie zásad etiky. Ďalším nevyhnutným predpokladom je viesť príkladný rodinný život, čím dáva obyvateľom obce vzor a zároveň je takto zárukou, že bude tieto hodnoty presadzovať aj vo verejnom živote. Vľúdnosť a schopnosť počúvať problémy občanov musí aj skutočne deklarovať prostredníctvom „otvorených dverí“ a bezprostredne riešiť ich oprávnené požiadavky. Ako príklad

negatívneho správania v tomto smere uvádzam, že úradujúci starosta nebol úspešný v posledných komunálnych voľbách v jednej obci v Banskobystrickom samosprávnom kraji, a to len preto, že dal pokyn údržbárovi, aby vymenil na dverách jeho úradovne kľučky tak, že občan nemal možnosť kedykoľvek zastihnúť starostu aj mimo úradných hodín. Jednoznačne takto vyslal negatívny signál v komunikácii s občanmi a voľby vyhral predchádzajúci starosta, ktorého pozitívum bolo, že úradoval výlučne tak, že mal otvorené dvere. Takto chcem zvýrazniť schopnosť starostu porozumieť občanovi a pozorne ho počúvať a z jeho osobného rozhovoru vygenerovať jeho požiadavky.

Pokiaľ starosta obce takýmito vlastnosťami nedisponuje, nemôže plnohodnotne zastávať svoju funkciu na prospech všetkých obyvateľov obce. V tomto smere je potrebné sformulovať požiadavky na voleného funkcionára samosprávy tak, aby mal neustále na pamäti, že slúži verejnemu blahu a nielen sebe, rodine a svojim priaznivcom. Dávam do pozornosti návrh sformulovať tieto nevyhnutné požiadavky v rámci etického kódexu pracovníka vo verejnej správe, ktorý by preklenul určité prechodné obdobie na komplexné vyriešenie danej problematiky. Porušenie etickej, či morálnej normy nie je doteraz v povedomí pracovníkov verejnej správy a osobitne starostu chápané ako podnet na jeho prehodnotenie zotrvať v tejto významnej verejnej funkcii. V praxi je dostatok príkladov na to, že starostovia aj keď hrubým spôsobom porušili morálne a etické zásady, v žiadnom prípade nehodlajú dobrovoľne túto funkciu zanechať - odstúpiť (čo je bežný prejav politickej kultúry vo vyspelých demokraciách), ale naopak odvolávajú sa na prípadné súdne rozhodnutie a pokiaľ výslovne neporušili konkrétny zákon, zotrvávajú naďalej vo funkcii aj napriek tomu, že u voličov stratili akúkoľvek dôveru.

Len odborne pripravený, vzdelaný, morálne zdatný starosta môže byť príkladom ako osobnosť, ktorá sa významným spôsobom zaslúžila o rozvoj regiónu ako aj celej spoločnosti.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Zák. č. 369/ 1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov.
- [2] Zák. č. 302/ 2001 Z.z. o samospráve vyšších územných celkov v znení neskorších predpisov.
- [3] Učebnica Občianska náuka a výuka pre meštianske školy, Praha 1936.

Adresa:

JUDr. Ján Vanin
Akadémia Policajného zboru Bratislava
Katedra správneho práva
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 436
vanin@minv.sk

LEN TVORIVÁ OSOBNOSŤ, SCHOPNÁ SAMOSTATNE MYSLIEŤ MÔŽE BYŤ HYBNOU SILOU ROZVOJA SPOLOČNOSTI

Marcela Varšová

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Abstrakt: Príspevok je zameraný na tvorivú osobnosť človeka, ktorý vytvára stále nové a pre spoločnosť významné hodnoty. Autorka vychádza z evolučného vývoja človeka od začiatku jeho zrodu až do dnešnej podoby. V príspevku o.i. naznačuje možnosti rozvoja tvorivej osobnosti študenta na Akadémii PZ. Zdôrazňuje, že samostatná práca a tvorivé myslenie sú základnými atribútmi vedeckej práce a mali by patriť medzi dominantné požiadavky kladené na vysokoškolsky vzdelaného a profesionálne pripraveného odborníka. V závere sa zmieňuje o ŠVOČ ako jednej z významných faktorov rozvoja tvorivej osobnosti študenta na vysokej škole.

Kľúčové slová: tvorivosť, tvorivá osobnosť, možnosti rozvoja tvorivej osobnosti, vysokoškolská výučba, metakognitívne zručnosti, DITOR, Brainstorming, ŠVOČ, Homo creatos, Homo invenies.

Človek,

od začiatku svojho vývoja, najskôr ako *Australopithecus* („južná opica“), zvaný tiež ako *hominid* (tvor podobný človeku), neskôr už ako *Homo habilis* - pri manipulovaní s nedokonalými pracovnými nástrojmi - začal chápať jednoduché mechanické procesy tým, že sa naučil ovládať oheň a narábať s ním. Postupne pozoroval okolitý svet, spoznával prírodu, hromadil prvé biologické, fyzikálne i chemické poznatky alebo precíťoval rôzne prírodné javy či úkazy, ktorých podstatu síce nevedel vysvetliť, ale snažil sa preniknúť aspoň do ich kauzality. Prvý *Homo sapiens* si už uvedomoval jednoduché geometrické formy. Jeho tvrdý každodenný boj o prežitie, podobne ako u neandertálcov, predpokladali istú dávku inteligencie. Ich viera v posmrtný život (pochovávali mŕtvych a dávali im do hrobu zbrane, nástroje i potravu), vyžadovala s najväčšou pravdepodobnosťou určitú formu abstraktného myslenia, čo znamenalo, že museli byť schopní formulovať myšlienky a dorozumieť sa jednoduchým jazykom. A i keď boli tieto konania náhodné a nesúrodé, pozrime sa - kam až posunuli jeho poznanie, rozvinuli dokonalosť a ovplyvnili ďalší evolučný vývoj.

...*Homo erectus* - človek vzpriamený, *Homo faber* - človek zhotovujúci nástroje, *Homo loquens* - človek hovoriaci, *Homo pictor* - človek, chápaný ako maliar - tvorca obrazov, *Homo viator* - človek ako pútnik, *Homo sapiens* - človek rozumný alebo jeho časový, a s najväčšou pravdepodobnosťou tiež genetický nasledovník - *Homo sapiens neanderthalensis* atď. Existuje snáď ešte nejaká bytosť, ktorá by niesla toľko názvov?

R. Descartes tvrdil, že všetko je stvorené buď z ducha alebo z hmoty, pričom ľudia podľa neho tvoria výnimku, lebo sa skladajú jednak z ducha a jednak z hmoty, ktorá je duchu podrobená a ním riadená. Výrok: „*Cogito, ergo sum*“ [Myslím, teda som], naznačuje, akú mimoriadnu úlohu pripisoval dedukcii, opierajúc sa o celkom hodnoverné intuitívne axiomy.¹

Osobnosť ale nemá byť intencionálne „cogito“. Človek, aj keď je súčasťou prírody, no zároveň je jej výnimkou, keďže na rozdiel od zvierat nemá nepremenné, uzatvorené bytie, ale tvorí sám seba.² A kým jeden vývojový druh človeka zanikol, druhý sa rozšíril..., nikdy ale neprestal zdokonaľovať výrobu, starostlivo zhromažďovať poznatky o svojom bytí, ani odhaľovať zvraty svojho osudu a zisťovať príčiny, ktoré ich spôsobovali.

Človek. Za niekoľko miliárd rokov to evolúciou dotiahol až na *Homo sapiens sapiens*, t.j. na človeka dvakrát rozumného, označovaného aj ako človek moderný.

Spoločnosť pokročila; a dnes človek „rozumný“ aj moderný vystupuje zo svojej rozumnosti i myslenia, a - prekračujúc prah svojich, i prírodných obmedzení, preniká do sféry kreativity, tvorivosti. Do sféry vlastnej seberealizácie. Tvorí sa *Homo creatos*,³ ktorého konečnosť už nie je určená mýtom napr. rozumu, viery, prírody, či

¹ SOKOL, J. Malá filosofie člověka a slovník filosofických pojmů. 1998, s. 96.

² ZELINA, M. Výchova tvorivej osobnosti. 1995, s. 3.

³ ZELINA, M. Výchova tvorivej osobnosti. 1995, s. 3.

sociálnym zaradením. Rezultatívnosť sa vidí v procese jeho tvorby; a expresia je jedna z foriem, ako vedomie (osobnosť) uskutočňuje svoju vecnú podstatu a podobu.

Ako najschopnejšia bytosť poznať a vedieť však nie je človek iba naskrz jeho rozumu a myslenia. Tu ide totiž aj o otázku fantázie a imaginácie, invenčného vzletu, inšpirácie či predstavivosti. Človek teda vystupuje aj ako *Homo invenies*. Niet pochyb, že množstvo energie mladých ľudí sa premieťa do ich iniciatívnosti, vynachádzavosti a nápaditosti. Objavovanie okolitého sveta a aktívne získavanie najnovších vedeckých poznatkov v nich prebúdzajú túžbu po poznaní, nutkanie riešiť záhady, odhaľovať neznáme a nachádzať stále nové, originálnejšie spôsoby riešenia. Mladý človek prenikavo vníma okolité javy a jeho svieža myseľ - nakoľko ešte nemá ustálené fixované stereotypy v teoretickej a praktickej činnosti - mu umožňuje nachádzať v nich neobvyklé prvky a vzťahy.

Tvorivosť a tvorivá osobnosť

Vyžaduje sa v tejto súvislosti obsiahnuť čo vlastne tvorivosť, tvorivé myslenie, resp. tvorivá činnosť je, čo je ich obsahom a aké osobnostné charakteristiky by mala spĺňať tvorivá osobnosť. Nedávam si však za cieľ detailne postihnúť všetky aspekty, týkajúce sa tvorivosti. V skutočnosti ide totiž o tak širokú oblasť, že je nemožné vykresliť každé špecifikum, ktoré s ňou súvisí, zvlášť - keď zakaždým sa pri jej objasňovaní objaví mnoho ďalších nezodpovedaných otázok, na ktoré doposiaľ odborníci nenašli odpoveď (napr. v otázke intuície apod.)⁴

Úvodom tejto state však treba poznamenať, že ako **osobnosť** nemám na mysli pojem, používaný v bežnej reči, kde osobnosťou označujeme zväčša človeka s významným spoločenským postavením alebo mimoriadne úspešného v niektorých oblastiach ľudskej činnosti. Naopak, vychádzam z definície, podľa ktorej je osobnosťou - ako „*individuálnou jednotou ducha a tela, spojenie zdedeného a vrodeneho, osvojeného a rozvinutého...*“ a ako „*výslednicou fyzických a psychických prejavov človeka, biologicky i spoločensky podmienenou*“,⁵ v podstate každý z nás, ako *Homo naturale*, bez rozdielu pohlavia, vzdelania, politickej príslušnosti, náboženského vierovyznania ai.

Mnoho bádateľov si už v minulosti kládlo otázku, ako sa osobnostná štruktúra jednotlivca podieľa na tvorivej činnosti. Napriek mnohým pokusom vytvoriť rôznorodé zoznamy vlastností, ktoré by odlišovali tvorivé osobnosti od tých menej alebo priemerne tvorivých, sa ani týmto súborom nepodarilo poskytnúť zovšeobecňujúci obraz **tvorivej osobnosti**, keďže táto je „*...zložitým, v dynamickej jednote pôsobiacim komplexom sociálnych vzťahov, kultúrnych prejavov, vnútorných zážitkov a skúseností*“.⁶

Fakt, že tvorivá osobnosť je plná protikladov:

- na jednej strane vysoká sebadôvera / na strane druhej sa u nej objavuje pokora z uvedomenia si vlastnej omylnosti,
- v emóciách prevláda na jednej strane vysoká vitalita, nadšenie, nabitosť vzrušením / na strane druhej - rezultuje potreba „chladnej hlavy“,
- v motivácii môže byť zvýraznená altruistická vnútorná motivácia / ale aj orientovanosť na seba (sebeckosť i nesebeckosť),
- v spoločenskom styku dominuje na jednej strane potreba spolupatričnosti, kolegiality, lásky a uznania / naproti tomu nemá tvorivý jedinec chuť zapájať sa do činnosti skupiny, je zdržanlivý, uzavretý introvert,
- iba dokazuje, že neexistuje žiadna forma, do ktorej by všetci tvoriví jedinci „zapadli“. Zrejma je tu iba premenlivosť v čase a averzia k opakovaniu a strnulosti.

A. H. Maslow hovorí, že tvorivá osoba v akte tvorenia prekonáva samu seba, svoje „JA“ a ako *sebaaktualizujúci sa človek* orientuje svoje správanie do tvorivého progresívneho stretu so svetom. V posledných rokoch silne akcentuje najmä humanistický smer v skúmaní a rozvíjaní tvorivej osobnosti. Humanizmus nevyjadruje len samotný akcent na človeka, ale - nadväzujúc na entrée môjho príspevku - aj akcent na prírodu ako súčasť človeka a vice versa, človeka ako súčasť prírody.⁷

Ukazuje sa, o.i., že tvorivý človek prestáva veriť uzuálnym frázam a otrepaným poučkám. Tento, do istej miery kognitívny konflikt (disharmónia), či vnútorný rozpor s objektívnou realitou ho provokujú [lebo „*Netvorí sa z chvíľkovej inšpirácie, ale z ustavičného napätia*“ (J. Čapek)], príp. rezultujú u neho potrebu zmeniť fungujúci systém a substituovať ho originálnejším, pôsobivejším alebo efektívnejším mechanizmom, platným v danom čase.

⁴ Nezodpovedanou otázkou ostáva napr. či je výchova k tvorivosti študentov na úkor ich kolektívnej výchovy alebo kolektívna výchova na úkor rozvoja ich tvorivosti? Bližšie napr. HLAVSA, J. et al. Psychologické problémy výchovy k tvorivosti. 1981, ai.

⁵ Pojem **osobnosť** je odvodený od slova etruského pôvodu „*persuna*“ a pôvodne označoval masku boha Zeme. Latinský výraz „*persona*“ označoval masku herca v starom divadle; maska demonštrovala najpodstatnejšie vlastnosti stvárňovanej divadelnej postavy. JANDOVÁ, D. et al. Vybrané kapitoly zo psychológie vzdelávania a výchovy vojakov. 1992, s. 84.

⁶ SZOBIOVÁ, E. Fenomén tvorivosti - základné pojmy a ich chápanie v retrospektíve a dnes. 1998, s. 531.

⁷ Bližšie ZELINA, M. Výchova tvorivej osobnosti. 1995, od s. 120.

Syntézou vonkajších vplyvov a vnútorných stavov prekračuje tvorivý subjekt rámec aktuálnej situácie a kontemplanuje skôr o budúcnosti, než aby svoje „heuréka!“ zacielenil na prítomno. S cieľom oslobodiť sa od zaužívaných spôsobov riešenia (faktor redefinovania), nachádza nové stratégie, postupy i logické alternatívy, ktoré progresívne a s patričnou dávkou zdravej agresivity tvorivo konfrontuje s realitou. Výsledkom tvorivého procesu ostáva tvorivý ľudský produkt. Skrátka, tvorivosť provokuje i motivuje poznanie.

Čo je obsahom tvorivosti?

To, že ide o mnohostranný a zložitý jav, netreba hádam ani akcentovať. S ohľadom na to, že vedie k „...produkcii nových a užitočných, hodnotných nápadov, riešení a myšlienok“,⁸ ju možno dokonca považovať za vyššiu úroveň intelektových schopností človeka než jeho inteligenciu.⁹ Nechcem sa ale zamerať na vzťahovú paralelu týchto dvoch kognitívnych funkcií intelektu, najmä keď ani výskumy nepreukázali v tejto oblasti jednoznačnú spojitosť. Navzdory všetkému, ale „tvorba nového a neobvyklého“ ostáva hlavnou vlastnosťou tvorivosti, hoci jej podstatou nie je ani tak skutočnosť, že niekto vidí *niečo* prvý, ale (ako hovorí V. Prusáková)¹⁰ predovšetkým to, že práve jemu sa podarilo vytvoriť trvalé spojenie medzi tým, čo bolo doteraz známe a tým, čo sa do oných čias nevedelo.

V odbornej verejnosti sa s tvorivosťou spájajú ďalšie dva podstatné znaky: novosť a užitočnosť. Možno aj preto uvádzajú niektorí autori v tejto súvislosti, že na to, aby sa niekomu, resp. niečomu mohol prisúdiť prívlastok „tvorivý“, nestačí - aby to *niečo* bolo len nové, ale aby to bolo aj užitočné, prijateľné, akceptabilné a hodnotné. Pretože, „*pokiaľ je niečo len nové a nie je to užitočné...*“ ide podľa týchto autorov (len) o „*bláznivý nápad*“.¹¹ Nesúhlasím však s týmito názormi a v súlade s autormi odbornej publikácie „Pedagogická psychológia“,¹² môžem konštatovať, že v tomto prípade ide o príkre utilitaristické chápanie tvorivosti, pričom spoločenská užitočnosť by tu mala byť chápaná skôr iba relativisticky.

Problémom teórie i praxe ostáva totižto otázka, kto posúdi novosť a užitočnosť nového produktu, myšlienky či procesu? Pretože: *čo je užitočné?* To, čo je užitočné *teraz* alebo v *budúcnosti*? Napokon, kto z nás môže s istotou povedať, čo bude užitočné v budúcnosti? Vari zabúdame, že aj mnohí geniálni tvorcovia a vedci, akými boli M. Kopernik, G. Galilei, Voltaire, Konfucius ai., mysleli na perspektívne potreby ľudstva a v ich dobe boli za to rôznym spôsobom perzekvovaní, upaľovaní, či vyhnaní z domova? Alebo zabúdame na to, že síce tvorba nového vyžaduje konštruktívny postoj, no zároveň i deštrukciu toho, čo existovalo dovtedy? A že táto konštruktívna nespokojnosť sa neprejaví, ak neumožníme tvorivej osobnosti uviesť vlastné fantazijné pocity, túžby a ideály do súladu so schopnosťou i možnosťou tieto realizovať a prežívať ich ako hlboké uspokojenie a šťastie? Pomýšľame vôbec nad tým, že aj tvorivosť môže mať (a má!) svoje stupne, úrovne alebo fázy,¹³ v ktorých sa tvorivý potenciál človeka naplno manifestuje a v procese ktorých dozrieva? A že v mnohých prípadoch ide o natoľko splyvajúce deje, že je správnejšie hovoriť o priebehoch, než ich chápať ako samostatné úseky?

Pochopiteľne, naznačené úvahy (a navyše vo forme dotazov), iba simplifikujú explikáciu tvorivosti a jej merita. Vyžaduje sa chápať ich skôr ako výzvu do makrokozmu myslenia, tvorenia a ako niečo čo vedie k pochybnosti. Zakaždým, keď spoločnosť dosiahla výrazne vyššiu úroveň, podvedome si vynucovala ďalšie prevratné zmeny v rôznych oblastiach jej života. Treba si uvedomiť, že „*každý tvorivý produkt ľudskej mysle prezentuje záznam myslenia v istom bode času*“,¹⁴ a až budúcnosť ukáže, či výsledok tvorivej činnosti priniesol významné, užitočné, či akési spoločensky akceptabilné[čo to je?!] hodnoty.

Naopak, nazdávam sa, že práve v prípade tvorivých myšlienok, nápadov, tvorivých aktivít, vrátane iných tvorivých impulzov sa priam postulujú uvoľniť „uzdu“ fantázii a ponechať tejto voľný priebeh (priestor). Bez akéhosi obmedzenia, či pôjde o užitočnosť alebo nie! Nemáme predsa v úmysle brániť rozvoju tvorivých schopností tým, že pre nich poznateľne vymedzíme hranice. Za najpregnantnejšiu považujem definíciu, v zmysle ktorej sa tvorivosť neobjavuje iba tam, kde sa tvoria veľké, historické diela, ale *všade*, kde človek kombinuje, mení, modifikuje, fabuluje, a teda „...*tvorí niečo nové*“. Zvlášť keď niet pochyb, že len slobodná a otvorená atmosféra stimulácie nápadov prispieva k eliminácii osobnostných a počas života i spoločenskými normami naučených a fixovaných bariér.

⁸ ZELINA, M. Výchova tvorivej osobnosti. 1995, s. 8-9.

⁹ PUTNOKY, J. O rozumových schopnostiach z hľadiska modernej psychológie. s. 67.

¹⁰ PRUSÁKOVÁ, V. Mládež, veda, tvorivosť. 1987, s. 33.

¹¹ Napr. JANDOVÁ, D. et al. Vybrané kapitoly zo psychológie vzdelávania a výchovy vojakov. 1992, s. 52; alebo PIETRASIŇSKI, Z. Tvorivé myslenie. 1972, s. 143.

¹² ĎURIČ L. et al. Pedagogická psychológia. 1991, s. 126.

¹³ Bližšie KOLEKTÍV autorov. Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika. 2000, s. 460-466; ZELINA, M. Výchova tvorivej osobnosti. 1995 ai.

¹⁴ SZOBIOVÁ, E. Fenomén tvorivosti - základné pojmy a ich chápanie v retrospektíve a dnes. 1998, s. 529.

Tvorivosť môžeme totiž pokojne definovať aj jej opakom - **konformitou**. Ako tvrdí M. Zelina, disparita spoločensky požadovaného správania a súkromného správania je najsilnejším agensom zmien. Jeho, možno pre niekoho trochu prehnaný názor, že „*zmeny v dnešnom svete sú tak veľké, že je anachronizmom vychovávať človeka k poslušnosti a konformite*“¹⁵, je podľa môjho názoru na mieste. Navzdory úvahám, že skutočnú tvorivosť je nutné odlišovať od tzv. *kvázi-tvorivosti*, napr. od patologickej, ktorej chýba zmysluplnosť alebo asociálnej - spoločensky neprospešnej,¹⁶ je irelevantné myslieť si, že možno za tvorivosť považovať len prejav spoločensky prispôsobivých ľudí. Niet predsa pochýb, že aj tvorivé činy neprispôsobivých, tých „večných oponentov“, zlodejov, počítačových „pirátov“ ai., provokujú k zmene existujúceho systému, zvlášť keď vychytajú a odhalia jeho skryté trhliny a defekty, a teda ako také splňajú atribút nezvyčajnosti, novosti, a z istého uhla pohľadu i spoločenskej významnosti.

Jednou z čŕt tvorivej osobnosti je napr. **sviežosť**, tj. sviežosť vnímania, pozorovania, postrehu, videnia, správania ai. Proste, títo ľudia nemajú apriórne očakávania a predsudky a nesprávajú sa podľa vzorca: „je povinnosťou“, „malo by sa“, „sluší sa“, „treba“ apod. Ide o akúsi *nezávislosť vyššieho stupňa*,¹⁷ keď človek vie, čo by sa malo, ale nemusí to rešpektovať. Je to nezávislosť od ľudí, tradícii, kultúry... Nezávislosť od strachu aj úzkosti. To znamená „odhodiť masku“ a ostať sám sebou. A možno vo fáze vlastnej interiorizácie a štádiu spoločenskej exteriorizácie azda aj hamletovské: **Byť či nebyť?**

Nemala by preto tvorivosť symptomaticky podliehať ustáleným, predpísaným normám či platným pravidlám, navyše, keď tieto nie vždy a ani vo všetkých prípadoch nereagujú na prudko rastúci sociálny vývoj. Ani by sa nemala táto redukovať len na vytypovaných a podľa spoločenského bontónu správajúcich sa jednotlivcov.¹⁸ Nie sú totiž tvorivé schopnosti iba osobitným darom pre „vyvolených“, ale sú potencionálne prítomné u každého jednotlivca. Týmito vlastnosťami (vo väčšej, či menšej miere) disponuje každý jedinec; existujú iba významné rozdiely v ich ovládaní.

Apodikticky sa teda vyžaduje percipovať tvorivosť aj u tých, ktorých v inverznom význame máme tendenciu posudzovať ako abnormálnych. Aj u nich postuluje potreba dekorovať ich pozitívne danosti a napomáhať hľadanie spôsobov a možností ako objaviť, rozvíjať a spoznávať vlastného tvorivého ducha. Najmä preto, že - povedané „ústami“ P. L. Kapica: „*Čím viac je sporov, čím viac vzniká protirečenie, čím sú ostrejšie, tým viac je stimulov na zdravé rozvíjanie vedeckého myslenia*“.¹⁹

V horizontoch, z pozície ktorých možno tvorivú reguláciu činnosti tvorivej osobnosti analyzovať a túto aj hodnotiť, boli zistené dve skupiny tzv. **blokad** tvorivej osobnosti, jej perspektív, ašpirácií, stanovovania si cieľov apod.:

1. Prvú skupinu tvoria jedinci, ktorí majú zablokovanú svoju perspektívu pre rozličné faktory, ako napr. slabý prospech, zdravie, rozličné prekážky, zníženie schopností atď., ktoré môžu byť alebo skutočné alebo takto vnímané len subjektom.
V tomto kontexte je dôležité, aby každý učiteľ (vedúci) poznal, kde a ako umiestňuje osobnosť príčiny svojich úspechov a neúspechov, a mohol tak eliminovať dysfunkčnú lokalizáciu blokad rozvoja osobnosti.
2. Ide o skupinu ľudí, ktorí si vôbec nevytvorili potrebu mať perspektívnu orientáciu. Buď je to preto, že ich škola ani rodina k tomu systematicky nevedú; alebo preto, že pod vplyvom opakovaných negatívnych skúseností sa naučili bezmocnosti a beznádeji; alebo že jednoducho nemajú záujem o svoju budúcnosť. pravidelne ustavične

M. Zelina v tejto súvislosti akcentuje, že aj učenie sa **metakognitívnym zručnosťami**, akými sú nahliadnutie do metód čo a ako robím, aké sú návyky kontroly a hodnotenia svojej práce, návyk klásť si otázky po vyriešení úlohy, či sa to (ne)dalo urobiť lepšie, racionálnejšie a pod., by malo byť súčasťou každej vyučovacej hodiny. Navrhuje, aby okrem oznámenia cieľa vyučovacej hodiny sa študentom oznámil aj širší časový horizont, napr. čoho súčasťou je dnešná hodina, ku ktorým perspektívnym cieľom prispieva, ako sa bude postupovať (príp. postup vypracovať spolu so študentmi), a nakoniec vrátiť sa k poučeniu pre budúcnosť z toho, čo sa dialo tu a teraz.²⁰ Empírie ukazujú, že metodika rozvoja tvorivej osobnosti študentov tieto dôležité kroky obsahuje len veľmi málo, alebo vôbec.

¹⁵ ZELINA, M. *Výchova tvorivej osobnosti*. 1995, s. 4.

¹⁶ KOLEKTÍV autorov. *Výchova a vzdelávanie dospelých*. Andragogika. 2000, s. 462

¹⁷ ZELINA, M. *Výchova tvorivej osobnosti*. 1995, s. 121.

¹⁸ Aj vedecké výskumy potvrdili, že učiteľia viac obľubujú žiakov, ktorí - hoci i so slabším prospechom - sú (poslušnejší) a prispôboivejší (konformnejší) než žiakov vysoko tvorivých, v správaní zväčša živelných a nonkonformných. V rámci skúmania vzťahu medzi tvorivosťou a inteligenciou študenta sa napr. ukázalo, že kým vysoko inteligentní študenti zvyčajne nerobilí problémy, tak vysoko tvoriví permanentne. Preto školské výsledky prvých hodnotili učiteľia priaznivejšie ako tých druhých. Niet divu. Ide totiž o zdanlivé protirečenie: niekedy sa tvorivý jedinec so svojou tvorivou povahou izoluje, vyraduje zo skupiny a stráca komunikáciu s ostatnými ľuďmi; inokedy sa tento stav snaží kompenzovať tým, že cíti potrebu vrátiť sa do kolektívu a so snahou upútať na seba pozornosť (a to akýmkoľvek spôsobom) sa pokúša splýnuť s jeho členmi a neostať „osamelým bežcom“. Uvedené dokazuje, že tak ako nemožno školský prospech považovať za spoľahlivý indikátor tvorivých schopností žiakov (najmä nie pokiaľ ide o ich originalitu); ani dobré spoločenské správanie (slušnosť, zdvorilosť apod.) nie sú z hľadiska tvorivosti relevantné.

¹⁹ In: ĎURIČ L. et al. *Pedagogická psychológia*. 1991, s. 153.

²⁰ Podľa ZELINA, M. *Výchova tvorivej osobnosti*. 1995, s. 11.

Tvorivosť a výchovno-vzdelávací proces na vysokej škole

Jedným z hlavných cieľov súčasnej i budúcej výchovno-vzdelávacej činnosti je vychovať samostatných a všestranne i vedecky tvorivých odborníkov, schopných realizovať profesionálnu činnosť v dynamicky sa meniacich podmienkach. A kým doteraz bola pozornosť vedcov zameraná takmer celkom na produkciu nových poznatkov, v ostatnom čase vzrástla nutnosť upriamiť intelektuálny potenciál ľudstva na usporiadanie získaných informácií a na to, aby pri ich systematizácii bola v plnej miere uplatnená intenzívna myšlienková činnosť a rozvoj tvorivých schopností človeka.

Prechodom k tzv. vedomostnej, „*učiacej sa spoločnosti*“²¹ sa aj vzdelávanie človeka dostáva na kvalitatívne vyššiu úroveň. Vo všetkých oblastiach sa presadzujú inovatívne a konštruktívne prístupy, vyžaduje cesta k tvorivosti, samostatnosti, kreativitě, s predpokladom odbornej, jazykovej i informačno-technologickej vybavenosti jednotlivca. Modernizácia spoločnosti a jej dynamický rozvoj postulujú nové, progresívnejšie i strategicky dôležitejšie úlohy. Alternatívna pedagogika, kooperatívne učenie, konštruktivistický prístup k vyučovaniu, technizácia vo vzdelávaní atď., to všetko sú nové pohľady, ale aj požiadavky kladené na moderné vyučovanie. Schopnosť „*naučiť sa učiť*“²² efektívnejšia percepcia reality, apercepcia vnemov, predstáv i postojov, vrátane uvedomelého (seba)rozvíjania tvorivosti a formovania aktívnej potreby tvoriť, predstavujú kľúčové postuláty, ktorými by mal disponovať moderný, samostatne mysliaci a tvorivo činný, jedinec.

Dnes nikto nepochybuje o tom, že vedecké poznanie je nevyhnutný prvok života spoločnosti. Najmä vysoké školy (a Akadémia PZ medzi ne právom patrí),²² majú všetky predpoklady na to, aby sa stali miestom sprostredkovania nových myšlienok a väzieb medzi najnovšími poznatkami vedy a potrebami praxe. Úroveň a postavenie vzdelania v spoločnosti sa stáva jedným z najdôležitejších ukazovateľov jej ekonomického pokroku. Veda prináša pre vzdelanie nové poznatky, ktoré obnovujú a rozširujú obsah vzdelávania; vzdelanie zase pripravuje pre vedu zodpovedajúco pripravených, erudovaných odborníkov, strategicky kardinálnych z hľadiska ďalšieho rozvoja vedy. Výchova mládeže, a najmä tej, ktorá bude TVORCOM ďalšieho rozvoja vedy, jej využitia a perspektív, ostáva teda fundamentálnou otázkou ďalšieho rozvoja spoločnosti. Sebavzdelávanie znásobuje intelektuálne bohatstvo človeka a jeho tvorivý potenciál povyšuje na (pro)sociálnu hodnotu.²³

Rozvoj tvorivej osobnosti študenta na Akadémii PZ

Priznávam, že vysokoškolskí učitelia sa veľakrát stretávajú s požiadavkou zvyšovať aktivitu študentov, kontemplanovať ich samostatnosť, rozvoj tvorivého myslenia apod., menej však už dostávajú odpoveď na to, ako a akými didaktickými postupmi dospieť k formovaniu a vytváraniu takýchto kvalít tvorivej osobnosti. V ďalšej časti sa preto pokúsím o vlastný vklad (syllabus) možností ako zintenzívniť učebnú činnosť študentov, rozvíjať ich tvorivosť a iniciovať vôľu, záujem a vytrvalosť v učení sa. V príspevku vychádzam z mnou realizovaného pedagogického výskumu, uskutočneného v rámci doktorandského štúdia, s cieľom zvýšiť efektívnosť vo výučbe predmetu „*Dejiny štátu a práva*“ (ďalej len DŠP), cestou modernizácie metód a didaktických prostriedkov. Výskum sa uskutočnil u študentov 1. ročníka denného štúdia v bakalárskej forme vyučovania. Celkovo bolo do výskumu zapojených 102 respondentov.

Je predovšetkým na nezaplatenie, aby učiteľ vytváral študentom priestor a podporoval v nich snahu o ich originálne sebaujadrenie, ich skutočný a nefalšovaný osobnostný prejav, a teda možnosť uplatniť a prezentovať vlastný názor, postoj, presvedčenie, pochopiteľne bez obáv o ďalšie konzekvencie na svoju osobu. Avšak pozor: nejde o to prísť na vyučovaciu hodinu, skontrolovať účasť, prečítať učebné ciele, následne predniesť do diskusie niekoľko vopred pripravených, príp. na fólii poznačených otázok a spoliehať sa na to, že hádam študenti nejako zareagujú. A potom keď sa nečakane zistí, že diskusia stagnuje a že doslova uviazla na „mŕtvom bode“ nulovej aktivity, nastupuje alebo

²¹ Schopnosť „*naučiť sa učiť*“ je jedna z kľúčových kompetencií, ktorú Európsky parlament a Rada definujú ako „...*schopnosť pokračovať a zotrvať v učení sa, organizovať vlastné učenie sa, aj pomocou efektívneho manažmentu času a informácií*“. Ide o schopnosť získavať, spracovávať a prispôbovať nové vedomosti a zručnosti aktuálnej dobe, právneho stavu, spoločenským situáciám apod. Učiaci sa spoločnosť predpokladá uvedomenie si procesu učenia sa a schopnosť jednotlivca zdolať za účelom úspešného (samo)vzdelávania sa rôzne prekážky a nenechať sa nimi odradiť. Motivácia a sebadôvera sú pri tejto kompetencii rozhodujúce. In: PRÍLOHA Odporúčania Európskeho parlamentu a Rady, L 394/16, 30.12. 2006, bod 5.

²² Akadémia PZ v Bratislave pôsobí ako štátna vysoká škola univerzitného typu. Bola zriadená zákonným opatrením Predsedníctva SNR č. 370/1992 Zb. a vysokoškolské vzdelávanie začala realizovať dňom 1. 10. 1992. Jej právne postavenie vychádza zo zákona č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších právnych predpisov. Od svojho zriadenia sa Akadémia PZ stala vrcholnou vedecko-pedagogickou ustanovizňou, disponujúcou množstvom poznatkov z policajnej vedy, policajnej aj bezpečnostnej praxe a inštitúciou vzdelávania a výchovy. Svoje poslanie výchovou a vzdelávaním pripravovať vysokoškolsky kvalifikovaných odborníkov pre potreby Policajného zboru, odborných pracovísk rezortu ministerstva vnútra a ďalších štátnych a neštátnych bezpečnostných služieb naplnia, o.i., aj tým, že súčasťou jej vzdelávacích činností je i realizácia aktivít v systéme ďalšieho vzdelávania príslušníkov Policajného zboru. Tieto rezultujú z aktuálnych požiadaviek policajnej praxe na inováciu, rozšírenie vedomostí, intelektuálnych spôsobilostí a zručností policajtov, vrátane ich rekvalifikácie, nadväzujúc pritom na vzdelanie získané absolvovaním rezortných alebo mimorezortných škôl.

²³ Bližšie ŽILÍNEK, M. Prosociálnosť - komponent výchovy demokratického človeka. s. 1-3.

hnev pedagóga (pričom túto situáciu vyrieši zadaním písomnej preverky, príp. začne preverovať vedomosti študentov ústne a nekompromisne), alebo - v tom lepšom prípade - supluje učiteľ výklad učiva z prednášky a sám, monologicky vedie vyučovaciu hodinu v priebehu celých 90-tich minút.

Povedzme si pravdu; pre učiteľa (a žiaľ niekedy i pre študentov), je oveľa pohodlnejšie pracovať, napr. na seminároch, formou (ko)referátov,²⁴ než využívať iné, zložitejšie a na prípravu i realizáciu náročnejšie vyučovacie metódy a postupy. Alebo, je určite ľahšie a jednoduchšie vysvetľovať učivo v súvislom, monologickom texte a v istom časovom úseku, než poskytnúť študentom priestor na tvorivé zamýšľanie sa nad učivom.

Perspektívy výchovno-vzdelávacieho procesu sa ale nemôžu zameriavať na cesty *encyklopedického* obsahového vzdelávania, aj keď nemožno obísť fakt, že nijaká (ani aktívna) myšlienková činnosť nie je možná bez bázy elementárnych poznatkov, osvojených v hotovej podobe. Smutný je však pohľad na študenta, ktorý sklonený celé hodiny nad učebnicami memoruje veľké množstvo informácií a poznatkov; a dozvedá sa síce hodnotné výsledky, ktoré sa snaží zapamätať si, časom ale väčšinu z nich zabudne. A čo je podstatné? Namiesto toho, aby sa tvorivosť iniciovala, ju týmto spôsobom „zabijeme“ ešte skôr, než aby sa stihla rozvinúť. Je totiž rozdiel osvojiť si učivo, ak ho šablónovito sprostredkováva iba učiteľ (navyše, ktorého ani nezaujímajú percepčné vnímanie študentov) a učivo, na osvojení ktorého sa aktívnou činnosťou podieľajú samotní žiaci.

Už A. Diesterweg prízvukoval, že (len) „*Zlý učiteľ pravdu podáva - dobrý učí pravdu nachádzať!*“²⁵ Ťažiskom je tu ale kreativita učiteľa, ktorý neposkytuje vedomosti v konkrétnej a hotovej podobe, ale prostredníctvom neobvykle nastolených problémov iba naznačuje (signalizuje) možnosti alebo „ukazuje cestu“ ako dôležité okruhy učiva spoznávať tak, aby im tieto mohli byť oporou pri chápaní iných súvislostí, javov, zákonitostí, vzťahových väzieb apod. Ide teda o to, aby každý z nás, z učiteľov, sa aspoň v minimálnej miere usiloval modelovať v pedagogickom procese také dosiaľ nepoznané učebné situácie a neobvyklé úlohy, pri riešení ktorých by boli študenti (pri)nutení využívať netradičné a osobité postupy, príp. tieto modifikovať v nových kombináciách.

Tým učiteľ podnecuje študenta k samostatnej myšlienkovkej aktivite, využíva jeho skúsenosti, vrátane emocionálnych zážitkov, cíbí zmysel pre logiku súdov, rozvíja potrebnú mieru zručnosti, samostatnosti i zodpovednosti za vyriešenie úlohy atď. Iba takýmto prístupom vedíme totiž študentov k samostatnému, aktívnemu, a predovšetkým *nie silenému* osvojovaniu si vedomostí a ich zhmotneniu do podoby intelektuálnych spôsobilostí, zručností a praktických návykov. Nemožno zabúdať, že aktívna a tvorivá činnosť študenta počas štúdia podmieňuje jeho agilitu v ďalšom profesionálnom i osobnom živote.

Kľúčovú úlohu tu zohráva **motivácia**, resp. (ako som už načrtla) učebná **spontaneita**. Ak majú byť totiž splnené výchovno-vzdelávacie ciele a ak sa má stanovený obsah transformovať do vedomostí, intelektuálnych spôsobilostí, praktických návykov alebo zručností, malo by sa tak diať bez toho, aby študent vedome (a)percipoval, že je na neho pôsobený, ako a čím. Skutočným formatívnym procesom sa totižto vyučovací proces stáva len vtedy, keď je činnosť jeho vonkajších prvkov priamo podmienená činnosťou prvkov vnútorných. Malo by ísť o samočinný a nenútený transfer učenia sa, zabezpečujúci komplexnejšie poznanie predmetov a javov. Pochopiteľne, ani v tomto prípade nemožno fumigovať usmerňujúcu a regulujúcu funkciu učiteľa, ktorý by mal vnieť do vyučovania nielen elán a nadšenie, ale najmä nemalú dávku tvorivého entuziazmu.

Zaujímavým impulzom pre študenta v tejto súvislosti je jeho možnosť participovať na príprave a organizácii vyučovacieho procesu (aktívne sa napr. podieľať na utváraní plánu spoločnej učebnej činnosti, kooperovať pri hodnotení jej výsledkov atď.). Aj toto je jeden zo spôsobov, keď študenta náležite motivujeme k tomu, aby časť študijných povinností, ktoré na vysokej škole nemôže zvládnuť ináč, len v mimovyučovacom čase v rámci jeho samostatnej práce (forma referátov atď.), vykonával so záujmom, bez donútenia a v rovine vlastného stotožnenia sa s cieľmi výučby i jeho ideálmi. Fakticky tu ide o tzv. *hodnotovú reorientáciu* študenta a jeho - mám za to, že *dobrovoľnú* participáciu na realizácii vyučovacieho procesu. Dochádza tým k viditeľnej zmene od závislosti na autorite smerom k individuálnej zodpovednosti (tak principiálne významnej pre samostatné rozhodovanie sa jednotlivca) a od násilnej konformity k osobnému záväzku a sebaregulácii.²⁶

Významným zdrojom zefektívnenia vyučovacích metód je ich spojenie s demonštráciou, a najmä využívaním tých didaktických (materiálnych) prostriedkov, ktoré umožňujú skúmaný jav pozorovať vo vývoji (dynamike), tj. s

²⁴ Je vhodné, ak sa pri prezentácii (ko)referátov, ktoré si študenti pripravujú v rámci samoštúdia, zapojí do diskusie čo najviac študentov (a nielen tí, čo prezentujú referáty). Odporúča sa preto postulovať od referujúcich študentov, aby si a priori premysleli a naformulovali do diskusie zopár otázok. Tým študentov a ich činnosť nepriamo nasmerujeme ku *kvázi*-manažovaniu vyučovacej hodiny, prezentujúc pripravené referáty. Zároveň akcentujeme, aby študenti v rámci svojho vystúpenia využívali školskú tabuľu, príp. iné učebné pomôcky (fólie, didaktické mapy, počítačovú simuláciu), príp. aby sami - na oživenie svojho vystúpenia - fabulovali krížovku, krátky kontrolný didaktický test, logickú doplnovačku ai., a tak overili úroveň i správnosť pochopenia obsahu prednesených referátov u svojich kolegov-spolužiakov.

²⁵ HLAVSA, J. Psychologické problémy výchovy k tvorivosti. 1981, s. 23.

²⁶ Bližšie VÍŠEK, J. Hodnocení vysokoškolské výuky studenty. 1999, s. 106.

pohyblivým textom, vhodne doplneným grafickými znakmi a iným variabilne meneným obrazovým materiálom.²⁷ Vedeckosť a názornosť vyučovania, ktoré sú tu uplatnené v plnom rozsahu, prispievajú k tomu, aby:

- uľahčili študentovi vytvoriť si celkovú predstavu o preberanej téme a hlboko objasnili jej základné teoretické, metodologické i metodické prístupy (poznávací funkcia);
- vzbudili záujem študenta o vedecké poznávanie a podnietili aspiráciu osvojiť si učivo a doplniť si znalosti samostatným štúdiom z odbornej literatúry (motivačná funkcia);
- rozvinuli intelektuálne spôsobilosti študenta a ako predpoklad ich samostatného a tvorivého myslenia formovali jeho vôľové, pamäťové procesy, ako aj ďalšie osobnostné kvality, napr. cieľavedomosť, sebadisciplínu, predstavivosť atď. (rozvíjajúca funkcia);
- orientovali pozornosť študenta na najdôležitejšie a najpodstatnejšie skúmané javy a vzájomné súvislosti vedeckého problému (usmerňujúca funkcia).²⁸

Niekoľko adresných námetov k rozvoju tvorivosti

Efektívnym prostriedkom pre uplatnenie kreatívneho myslenia je konkretizácia „DITOR-u“, jednej z moderných heuristických metód, ktorej názov bol odvodený od úvodných písmen základných krokov heuristického návodu.²⁹ Ako metóda tvorivého riešenia umožňuje DITOR „popustiť uzdu“ fantázii, s cieľom vyprodukovať čo najviac rozmanitých a originálnych nápadov na riešenie určitého problému, príp. kombinovať tieto v rôznych obmenách. Uvedený spôsob je možné uplatniť pri tvorbe:

- *krížovky* alebo tajničky, ktorú fabuluje sám študent;
- *v skupinách* vyrobenej krížovky (tajničky) vo formáte napr. veľkého plagátu, s ústrednou myšlienkou predmetu vyučovania. Úlohou je zapísať do krížovky čo najviac slov; podmienkou, aby každé slovo súviselo s učivom. Študenti môžu zapisovať slová vodorovne alebo zvisle. Tvorbu skupín sa odporúča ponechať na študentoch a ich spontánnom zoskupovaní. Utvorenie skupiny, napriek úskaliam skupinového vyučovania, je predpokladom vyššej aktivity študenta a jeho schopnosti vzájomného rešpektu, ochoty tolerovať názory iných a tým tlmieť neprimerané emocionálne reakcie.³⁰
- *skúšobných otázok*, ktoré za účelom aktívnej spoluúčasti študentov na príprave vyučovania si pripravujú v rámci ich samostatnej práce. S cieľom predísť istej fádnosti a mechanickosti pri tvorení otázok, možno požiadať študentov, aby každú z otázok (navrhujem exaktne ujednotiť z ktorých tematických okruhov) napísali v inom formáte: jednak ako testové otázky, vrátane 3-ch možností odpovede; ako logickú „doplňovačku“ alebo slovnú „prešmyčku“, príp. aby otázka bola formulovaná v takej gramatickej podobe, že je možné na ňu odpovedať formou: pravda/nepravda;
- *právneho predpisu* (napr. ústavy). Pri takomto pracovnom postupe sa v rámci myšlienkových činností kultivujú u študentov jednak pamäťové procesy (pamäťové uchovávanie), a jednak tvorivá myšlienková činnosť, súvisiaca s interpretáciou a aplikáciou právnych aktov.³¹

Aj tento spôsob možno variovať v rôznych obmenách. S cieľom vycibriť zručnosť a podporovať schopnosť študentov vedieť obsah právnych noriem aplikovať pri spracovávaní analogických výstupov, som požiadala študentov spracovať v rámci ich samostatnej práce ústavnú normu, ktorú „...by ako panovník svojho štátu naoktrojovali poddanému ľudu“. Následne, na inej vyučovacej hodine a v kontexte iného časového obdobia som študentom zadala opakovanú požiadavku na koncipovanie ústavy, lež tentoraz ústavy moderného štátu. Tzn. takú, ktorá z hľadiska formálno-právnych, ale aj obsahových náležitostí spĺňa už iné kritéria než tie, ktoré sa uplatňovali v 18-19. storočí (iná forma štátneho režimu, odlišný spôsob kreovania najvyšších ústavných orgánov, kvantitatívne i kvalitatívne iný rozsah práv a slobôd jednotlivca apod.).

Výsledné produkty by si študenti mali medzi sebou vymeniť, najlepšie na seminári, tematicky nadväzujúcim na prednášku. Aj týmto spôsobom sa upevňujú a hlbšie systematizujú získané poznatky, intelektuálne spôsobilosti a precvičujú zručnosti. Výsledky tvorivej činnosti študentov možno použiť (pochopiteľne v súlade s vopred

²⁷ **Demonštračný prvok** (napr. použitie dataprojektoru) možno považovať za akýsi „brzdíaci mechanizmus“, blokujúci rozpad pamäťovej stopy v krátkodobej pamäti, čo v konečnom dôsledku býva efektívne aj pre vizuálnu pamäť. Percipienti predpokladajú, že to čo je napísané na tabuli alebo premietnuté na plátne, býva najdôležitejšie. To im umožňuje štrukturalizovať učebný obsah a vypointovať „uzlové pojmy“, prispievajúce k pochopeniu a osvojeniu učiva. Súčasne ponúkajú „návod“ na selekciu informácií.

²⁸ Porovnaj VARŠOVÁ, M. Možnosti zvyšovania kvality výučby v predmete DŠP, 2007, s. 118.

²⁹ Bližšie TUREK, I. Zvyšovanie efektívnosti vyučovania. 1998, s. 120.

³⁰ V plnej miere sa tu uplatňuje „**spoločenská kompetencia**“, založená na spolupráci a spoločnom úsilí subjektov vyučovania vyriešiť zadanú úlohu. Ide o ďalšiu z kľúčových kompetencií, obsiahnutých v Návrhu operačného programu vzdelávania na r. 2007-2013. Je vymedzená ako rozhodujúca kombinácia vedomostí, zručností a postojov, implikujúcich schopnosť konštruktívne komunikovať v rozličných prostrediach, byť tolerantným, robiť kompromisy, cítiť empatiu, prekonávať predsudky apod. In: Príloha Odporúčania Európskeho parlamentu a Rady, L 394/17, 30.12. 2006, bod 6. Úradný vestník EÚ.

³¹ Bližšie WÄLDL, E. Skvalitnenie riadenia vyučovacieho procesu. 2002, s. 14.

stanoveným plánom seminára), pri realizácii napr. „Študijného turnaja“,³² edukačnej techniky, založenej na skupinovej práci a súťaže. Nesmieme ale zabúdať na kontrolnú fázu učebnej činnosti. Správne odpovede by mal totiž posudzovať vždy ten študent, ktorý „výsledný produkt“ zároveň vytvoril. Dôkaz o správne vyriešenom probléme je silným motivačným činiteľom na ďalšiu činnosť študenta. Tvorí základ zážitku z úspechu.

Impulzom bola pre mňa myšlienka M. Silbermana, že „*Lidé snáze pochopí to, k čemu se sami dopracují, než to, co vymyslíte za ně*“,³³ ako i rokmi overená múdrosť, že častokrát je oveľa ťažšie sformulovať otázku, než na ňu nájsť odpoveď. Vychádzajúc z toho, že tí, ktorí kladú otázky musia byť v danej téme zorientovaní rovnako (ak nie lepšie) ako tí, ktorí na ne odpovedajú, je týmto v podstate každý študent nútený nanovo nahliadnuť do odučenej problematiky a túto hlbšie analyzovať. Študent tak neostáva pasívnym, nedvižným prvkom, ale aktívne a tvorivo participuje na riešení problémov.

Metóda „DITORu“ je však iba jednou z možností ako rozvinúť u študenta dôvtip, invenciu, jeho vynaliezavosť, a súčasne iniciovať potrebu tvoriť, vymýšľať či konštruovať rôzne verzie. Zintenzívniť myšlienkovú aktivitu študentov a formovať tvorivé myslenie takisto napomáha tzv. **brainstorming** [brain - mozog, storm - búrka]. Ide o diskusnú a expertnú prognostickú učebnú metódu, založenú na systematicky a podľa jednoduchých pravidiel relatívne rýchlo vedenej skupinovej diskusii. Táto môže byť využitá v ktorejkoľvek etape vyučovacieho procesu: na začiatku vyučovacej hodiny, na jej konci, ako jej hlavná časť alebo mať hoci i charakter „metodického zvratu“.

S ohľadom na vlastnú empiriu treba však povedať, že brainstorming, ktorý som použila vo výučbe DŠP, nebol metódou brainstormingu v tej pravej podobe. V kontexte uvedenej výučby ho možno paralelizovať skôr s brainstormingovou „**rozcvičkou**“,³⁴ resp. prirovať k „*búrke*“, ale len akýchsi „*zábleskov mysle*“, súvisiacich s preberanou témou. Cieľom nebolo totiž objaviť „*úplne nové...doposiaľ nepoznané, netradičné a originálne východiská*“,³⁵ ani tu nešlo o konštruovanie úplne nových, extrovných riešení (keďže išlo o minulosť). I keď ani tieto nemožno vylúčiť. Naznačené myšlienky síce daný stav nezmenili, ale ako také, aj tieto môžu študenti využiť pri iných kazuistikách.

Koniec-koncov, samotná pedagogická literatúra ponecháva v tejto súvislosti na každom subjekte, ktorý sa rozhodne uplatniť túto metódu, aby sa sám rozhodol pre vlastný štýl jej realizácie a zavedenia. Zámerom „rozcvičky“ bolo teda „naštartovať“ myslenie a duševné uvažovanie študentov, odľahčiť napätie, a na otázku položenú v úvode vysokoškolského seminára: *Čo Vás napadne, keď sa povie Prvá ČSR? alebo Čo je provizorium?*, resp. *Čo by ste zapracovali do programového dokumentu, ak by ste sa stali jednou z kľúčových postáv národných dejín*“, vyprodukovať postupne čo najrozsiahlejší súbor nápadov, neviazaných myšlienkových spojení a námetov, ktoré môžu, ale nemusia mať súvis s danou témou. Využitie tejto metódy totiž umožňuje študentom vysloviť bez obáv a strachu čokoľvek, čo ich v danej chvíli napadne - bez rozdielu, či je to vhodné, či to má zmysel alebo je to úplne irelevantné. V celom priebehu realizácie brainstormingu sú totiž akákoľvek kritika či hodnotenie vyslovených myšlienok zakázané. Základnou podmienkou je vytvoriť iba uvoľnenú a priateľskú atmosféru medzi študentmi a učiteľom navzájom. Prúd myšlienok a vyslovených výrazov by mal plynúť zľahka, spontánne a s využitím vlastných asociácií.

Dôvodom, prečo bolo obtiažne zvečniť spomínanú metódu je fakt, že za optimálny počet členov brainstormingovej skupiny sa považuje okolo 12 ľudí, pričom najadekvátnejšie je pracovať so skupinou cca 6-7 ľudí; čo v triede so 26-timi prítomnými študentmi za uvedených podmienok je *kvázi* utópiou. Navzdory tomu sa ju podarilo zrealizovať, predpokladá sa, že vskutku úspešne. Ide totiž o zaujímavú možnosť ako pripraviť učebnú „pôdu“, nastaviť tvorivé „ovzdušie“, nenásilne zistiť intelektuálnu úroveň skupiny, a súčasne vzbudiť záujem o tému, ktorá bude nasledovať. Neskôr, v expozičnej fáze seminára, odporúča sa uplatniť niektorú inú z metód aktívneho učenia, v rámci ktorej sa v logickom slede konkretizujú bližšie detaily a súvislosti, a akcentuje ponaučenie pre budúcnosť. Ide o to, aby rozcvička viedla k uvoľneniu a odreagovaniu sa subjektov vyučovania.

Miera efektívnosti brainstormingu je značne ovplyvnená tvorivými dispozíciami študentov. Preto je vhodné dodržiavať pri jej využití niekoľko elementárnych pravidiel, a najmä - zbytočne sa neponáhľať s ukončením tejto metódy, ale vytvoriť dostatočne dlhý časový priestor na uvoľnenie predstavivosti, pamäťových asociácií a ponechať tak študentom čas na dozrievanie myšlienok. Za najvýznamnejší prvok brainstormingu možno považovať skutočnosť, že pomocou tejto metódy sa eliminujú (alebo aspoň redukovujú) sociálne a psychické zábrany,

³² Pozri PRÍLOHU č.1: „Časový harmonogram využitia aktivizačných metód na seminári z Dejin štátu a práva“; alebo VARŠOVÁ, M. Možnosti zvyšovania kvality výučby v predmete „Dejiny štátu a práva“. 2007, s. 119.

³³ SILBERMAN, M. 101 metod pro aktivní výcvik a vyučování. 1997, s. 13.

³⁴ Názov odvodený podľa PAJTINKA, L. Brainstorming - jedna z ciest riešenia problémov. 1996, s. 16.

³⁵ Porovnaj ŠVEC, Š. et al. Metodológia vied o výchove. 1998, s. 208.

zakódované medzi ľuďmi a blokujúce odvalu jedinca osobne sa prejavíť. Navrhujem preto povzbudzovať najmä pasívnych študentov a pomôcť im uvoľniť sa, príp. využiť v tejto atmosfére vtip a situačný humor.

Snáď by mohol niekto namietat', že uvedené postupy vyučovania sú prijateľnejšie pre strednú úroveň vyučovania žiakov, než v príprave vysokoškolsky vzdelávaného študenta. Odborná literatúra z tejto oblasti ale naznačuje,³⁶ že rovnako aj do vzdelávania dospelých je nutné intenzívnejšie vnášanie tvorivých, i keď na prvý pohľad prostoduchých elementov. Proponuje sa teda zaradiť do učebného procesu na vysokej škole viac hravé a zábavné študijné činnosti. Málokto by predpokladal, že aj tieto môžu mať priaznivé účinky a byť dokonca produktívnejšie a výkonnejšie pre stimuláciu a kultiváciu tvorivých vlastností dospelého jedinca, než v iných, obvyklých prípadoch. Ide v prvom rade o vytvorenie atmosféry slobodného hľadania a tvorivého skúmania.

Tvorivá činnosť a s tým súvisiaci rozvoj tvorivého myslenia je neodmysliteľne spätý s vedeckou a výskumnou činnosťou. Jedným zo spôsobov ako na vysokej škole pritiahnuť (prilákať) mladých ľudí k vedeckej činnosti, a tým proporcionálne prehlbovať vzťah vedy a vzdelávania, je „Študentská vedecko-odborná činnosť“ (ďalej len **ŠVOČ**).

Úlohou ŠVOČ je napomáhať vedecko-pedagogickým pracovníkom školy vyhľadávať talentovaných študentov, podporovať ich ďalší odborný rast a podchytiť v nich záujem participovať na riešení vedeckých úloh, realizovaných na katedrách a pracoviskách školy. Úsilím konzultantov je umožniť týmto nadaným študentom rozvoj ich tvorivých síl pri riešení aktuálnych problémov teórie a spoločenskej praxe, s cieľom:

- všestranne rozvíjať ich odborné záujmy a primeranými formami vedecko-výskumnej a odbornej práce formovať ich tvorivú osobnosť,
- motivovať študentov k potrebe poznávať spoločenské javy, prehlbovať si a rozširovať odborné vedomosti, znalosti a skúsenosti ako z profesijnej oblasti, pre ktorú sa štúdiom na Akadémii PZ pripravujú, tak v oblasti širšieho horizontu spoločenských aktivít a diania,
- viesť študentov k získaniu elementárnych vedeckých prístupov, samostatnému tvorivému mysleniu a agilnému prístupu k riešeniu vedeckých úloh, v súlade s modernými postupmi vedeckého poznania.

Zapojenie sa študentov do ŠVOČ je významným faktorom rozvoja tvorivej osobnosti, implikujúc aktívnu myšlienkovú činnosť, samostatnosť v myslení i tvorivú činnosť. Študenti, ktorí sa rozhodli pre prácu v ŠVOČ sú vedení k tomu, aby boli schopní sformulovať problém, stanoviť si cieľ svojej činnosti, napláňovať postup riešenia, analýzou preveriť hypotetické postupy, realizovať nevyhnutné korekcie, rozhodovať sa medzi alternatívami, konfrontovať výsledky, a na ich základe, a v súlade s cieľom a plánom svojho postupu, vyvodit' závery. ŠVOČ ukazuje cestu k vedeckej činnosti a predostiera možnosti ako tvorivo využívať najnovšie poznatky súčasnej vedy a objasňovať jej základné teoretické, metodologické a metodické prístupy. Vo vyúsťujúcej výsledkovej podobe sa tak úspešne darí vychovávať všestranne a harmonicky pripraveného odborníka, ktorý bude spôsobilý samostatne si dopĺňať a prehlbovať nadobudnuté vedomosti a zvyšovať tak svoju všeobecno-teoretickú a profesijnú úroveň.

ZÁVER

Načrtla som niekoľko problémov rozvoja tvorivej osobnosti, ktoré som v nadväznosti na zvolenú tému považovala za relevantné. Konkludujem, že príspevok môže popudit' mnohé úsudky a polemiky, ktoré ale k problematike tvorivosti organicky patria. Ako vidieť, utváranie a jej rozvoj zahrňuje zložitý a pomerne rozsiahly komplex edukačných činností s rôznou mierou intencionality, úzko spätý s formovaním osobnosti, vrátane jej mravných kvalít a motivačnej štruktúry. Preto, aj keď vyvstáva v tejto súvislosti mnoho iných, dosiaľ ešte nie celkom vyriešených pedagogicko-psychologických problémov, treba ich chápať dialekticky ako hybné sily vývinu tvorivých jedincov v prospech rozvoja spoločnosti.

Skúsenosti ukazujú, že obzvlášť pre príslušníka Policajného zboru pri riešení zložitých, ojedinelých a nečakaných situácií policajnej praxe, je tvorivé myslenie nepostrádateľné. Jeho rozvoj, tesne spätý s rozvojom celej jeho osobnosti a predovšetkým snahou nedržať sa tradičných prístupov pri analýze problému a duchapritomnosť v najneočakávanejšej chvíli, sú iba dôkazom tejto nevyhnutnosti. Tvorivosť, „ako najvyšší prejav ľudského ducha“,³⁷ zohrávala od nepamäti významnú úlohu v živote človeka. Bez nej si vývoj spoločnosti a toľž ľudského potencionálu, nemožno ani predstaviť.

³⁶ KOLEKTÍV autorov. Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika. 2000, s. 461

³⁷ SZOBIOVÁ, E. Fenomén tvorivosti - základné pojmy a ich chápanie v retrospektíve a dnes. 1998, s. 525.

ČASOVÝ HARMONOGRAM VYUŽITIA AKTIVIZAČNÝCH METÓD NA SEMINÁRI Z DEJÍN ŠTÁTU A PRÁVA

2. tematický okruh: Vývoj štátu a práva na území Čiech a Slovenska v r. 1848-1918

Organizačná forma: SEMINÁR

- Cieľ:** - pochopiť vývoj Habsburskej monarchie v r. 1848-1918, v rezultátovej podobe do vzniku Rakúsko-Uhorska;
 - spoznať vývoj občianskej spoločnosti v období uvedených rokov a uvedomiť si, že každý prijatý ústavný resp. právno- politický dokument je do určitej miery odrzradklaním spoločensko-politického diania v štáte

ÚVOD:	- úvodné privítanie študentov	
TVORBA POZNÁVACEJ POTREBY	- oznámenie cieľa vyučovacej hodiny - motivácia (navodenie protirečenia) - zopakovanie učiva z prednášky	3 min. 2 min. 15 min.
POZNÁVACIA A OSVOJOVACIA ČINNOSŤ	- formou súťaže medzi študentmi technikou „ Študijného turnaja “ (forma kooperatívneho učenia s motivačným a uvoľňujúcim charakterom)	60 min.
KONTROLA A KOREKTÚRA UČEBNEJ ČINNOSTI	- súbežne pri riešení problémových okruhov v jednotlivých kolách Študijného turnaja - napr. v rámci techniky zopakovania a trvalého osvojenia si získaných vedomostí = vyplňovanie krížovky	
ZÁVER: VYHODNOTENIE ZAMESTNANIA	- zhrnutie výsledkov (spočítať skóre, víťazný team oceniť) - zodpovedanie otázok študentov	posledných 10 min.

1. ÚVOD - TVORBA POZNÁVACEJ POTREBY:

- Motivácia:** - krátky úryvok z básne, článku, knižnej bibliografie...
 - otázka: *Kedy sa stalo Slovensko súčasťou Rakúska - Uhorska?* 1848 / 1526 / 1867 + 3 možnosti
 - cieľ: vzbudiť záujem, zvedavosť a vyvolať „túžbu po poznaní“ a podnietiť k vyššiemu učebnému výkonu
 - analýza odpovede až po základnom zopakovaní učiva...
- Zopakovanie učiva**
 - vyzvať študentov, aby si na čistú 2-stranu do poznámkového zošita poznačili prelomové dátumy/ roky (poznačím aj na tabuľu):
 r. **1526**, r. **1848/1849**, máj 1848, jún 1848, september 1848, r. **1860** (október) - jún **1861**, r. **1867, 1918**
 - najprv každý sám poznačiť k prelomovým medziam kľúčové udalosti (možnosť napísať aj viac udalostí k jednému dátumu - napr. prijatie Ústavy, predloženie politického dokumentu, návrh zákona apod.)
 - po uplynutí časového limitu = fólie + analýza a diskusia k správnym odpovediam a kľúčovým problémom
 - opätovný návrat k otázke zo začiatku vyučovacej hodiny: *Kedy sa Slovensko stalo súčasťou R. - U.?*, doplniť diskusiu o úsilí slovenského národa formovať vlastnú štátnosť (použiť didaktické mapy).
- Oznámenie cieľa vyučovacej hodiny:** technika „**Študijného turnaja**“ - súťaž medzi jednotlivými tímami

2. POZNÁVACIA A OSVOJOVACIA ČINNOSŤ: - forma kooperatívneho učenia

- Cieľ:** práca s právnymi a politickými dokumentmi v rámci „**Študijného turnaja**“
- Postup:** 1. tvorba tímov: podľa počtu prítomných rozdeliť študentov do 5-6 súťažných tímov (teamy musia mať rovnaký počet členov; v prípade, že to nebude možné, bude potrebné výsledky spriemerniť)
 2. štúdium materiálov: poskytnúť tímom materiály k spoločnému štúdiu - napr. stručný text, poznámky k prednáške, alebo zaujímavý graf (možnosť použiť graf, ktorý som použila v rámci prednášky na PowerPointe)
 3. pripraviť otázky, ktoré preveria mieru pochopenia študijného materiálu, t.j. takú formu testu, ktorá umožní jednoduché sebahodnotenie, napr. výber správnej odpovede z niekoľkých zadaných možností, dopĺňovanie vynechaných miest, formát: pravda/nepravda apod.
 4. fáza preverovania vedomostí: rozdať účastníkom určitú časť otázok a tento úsek výučby označiť ako „prvé kolo Študijného turnaja“. (Študenti môžu na otázky odpovedať aj samostatne.)
 5. analýza správnych odpovedí a diskusia k nim. Každá správna odpoveď = 1b.; správne odpovede budú vyhodnocovať sami študenti výmenou písomných previerok medzi jednotlivými tímami navzájom. V prípade, že študenti odpovedali samostatne - zrátať celkový počet bodov všetkých členov skupiny a uviesť ako „*skóre*“ celého tímu
 6. ďalšie kolo - poskytnúť iný materiál k spoločnému štúdiu a zároveň ich vyzvať k opätovnému štúdiu a k príprave na 2. kolo turnaja. Tímy znovu odpovedajú na určitú formu otázok, analyzujú správne odpovede a spočítajú tímové *skóre*, ktoré sa pripočíta k skóre z prvého kola. Skóre tímov poznačiť na tabuľu.
 7. v rámci Študijného turnaja možno zvoliť niekoľko kôl súťaže.
- Realizácia v rámci preberanej témy:** (4 kolá súťaže)
 1. predložiť na štúdium materiál týkajúci sa 1. etapy vývoja občianskeho štátu: „*Vznik, priebeh, príčiny a dôsledky revolúcie v r. 1848*“. Poskytnúť študijný materiál k 2 programovým dokumentom (Žiadosť + Memorandum slov. národa) a vykonať ich komparáciu. Možnosť použiť študijnú literatúru alebo poznámky z prednášky.
 - v rámci fázy preverovania vedomostí rozdať materiál, v ktorom budú úryvky z uvedených dokumentov, s cieľom priradiť tieto k prislúchajúcemu dokumentu.
 2. **detto** - materiál, vzťahujúci sa k 2. etape vo vývoji občianskeho štátu: „*Bachov (neo)absolutizmus, príčiny a dôsledky*“
 - otázky vo forme doplňovačiek
 3. **detto** - materiál k 3. etape: „*Podstata Rakúsko-Uhorské vyrovnania a jeho dôsledky*“
 - otázky formátu pravda/ nepravda (vybrať z otázok, ktoré si študenti pripravili v rámci samostatnej práce doma)
 4. **detto** - v poslednom kole preštudovať materiál k tzv. *Okrojovaným ústavám*
 - rozlúštiť krížovku
 - rozdať súbor otázok, ktoré si študenti pripravili v rámci samostatnej práce doma +

- ZÁVER:** - Vyhodnotenie zamestnania (spočítať skóre, víťazný team ohodnotiť!)
 - **úloha na samostatnú prácu:** skoncipovať ústavu, ktorú by ako panovník svojho štátu naojkrojovali poddanému ľudu.

Zoznam použitej literatúry a iné legislatívne normy a koncepčné materiály

- [1] BLAŽEK, V. *10 rokov realizácie kvalitatívnych výchovných a vzdelávacích procesov na Akadémii PZ v Bratislave*. In: Zborník odborných prác z odborného seminára s medzinárodnou účasťou „10 rokov Katedry spoločenskovedných disciplín Akadémie PZ“. Bratislava: Akadémia PZ, 2002, s. 31-39.
- [2] BUZALKA, J. *Vzdelávanie a príprava obyvateľov na civilnú ochranu ako edukačný systém*. Bratislava : Akadémia PZ, 2000, 207 s.
- [3] ĎURIČ L. et al. *Pedagogická psychológia*. Bratislava : Jaspis, 1991. 331 s.
- [4] HALÁDIK, J. *Aktivizácia vyučovacieho procesu uplatnením problémového prístupu vo vyučovaní na Akadémii PZ v Bratislave*. In Bezpečnostní teorie a praxe. Sborník Policejní akademie ČR. Praha, 2001, č. 1, s. 185-194.
- [5] HLAVSA, J. *Psychologické problémy výchovy k tvorivosti*. Praha : SPN 1981.
- [6] JANDOVÁ, D.; MAREK, J.; HAŠEK, J. *Výbrané kapitoly zo psychológie vzdelávania a výchovy vojakov*. Bratislava : Vysoká vojenská pedagogická škola, 1992, 150 s.
- [7] KOLEKTÍV autorov. *Výchova a vzdelávanie dospelých*. Andragogika (Terminologický a výkladový slovník). Bratislava : SPN, 2000, 547 s.
- [8] PAJTINKA, L. *Brainstorming - jedna z ciest riešenia problémov*. In Technológia vzdelávania. Nitra : Slovdidac, 1996, č. 8, s. 15-16.
- [9] PIETRASIŇSKI, Z. *Tvorivé myslenie*. Bratislava : SPN, 1972, 211 s.
- [10] PRUSÁKOVÁ, V. *Mládež, veda, tvorivosť*. Bratislava : Smena, 1987, 143 s.
- [11] SEKNIČKA, J. et al. *Úvod do štúdia na Akadémii PZ v Bratislave*. Bratislava : Akadémia PZ, 2000, 79 s.
- [12] SEKNIČKA, J., HALÁDIK, J. *Pedagogika pre učiteľov SOŠ PZ*. Bratislava : Akadémia PZ, 2007, 229 s.
- [13] SILBERMAN, M. *101 metod pro aktivní výcvik a vyučování*. Praha : Portál, 1997, 311 s.
- [14] SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. Praha : Vyšehrad, 1998, 389 s.
- [15] SZOBIOVÁ, E. *Fenomén tvorivosti - základné pojmy a ich chápanie v retrospektíve a dnes*. In: Československá psychologie. Praha : Psychologický ústav AV ČR, 1998, č. 6, s. 525-534.
- [16] TUREK, I. *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania*. Bratislava : Edukácia, 1998, 326 s.
- [17] ŠVEC, Š. et al. *Metodológia vied o výchove* (Kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanitné prístupy). Bratislava : IRIS, 1998, 303 s.
- [18] VARŠOVÁ, M. *Možnosti zvyšovania kvality výučby v predmete „Dejiny štátu a práva“* In: Zborník z teoreticko-praktického seminára: „Didaktiky výučby predmetov na Akadémii PZ v Bratislave“, Integrovanej vedecko-výskumnej úlohy „Vzdelávanie študentov Akadémie PZ pre výkon profesijných činností v podmienkach spolupráce policajných a bezpečnostných štruktúr v EU“ zo dňa 12.12.2006, Bratislava : Akadémia PZ, 2007, s. 112-121.
- [19] VARŠOVÁ, M.; SLOBODOVÁ, S. „*ŠVOČ - možnosť sebarealizácie študentov*“. In: Zborník študentských vedeckých a odborných prác. Bratislava : Akadémia PZ, 2002, s. 14-17.
- [20] VÍŠEK, J. *Hodnocení vysokoškolské výuky studenty*. In Bezpečnostní teorie a praxe: Sborník Policejní akademie ČR. Praha : 1999, č. 2, s. 106-111.
- [21] WÄLDL, L. *Skvalitnenie riadenia vyučovacieho procesu*. In Policajná teória a prax. Bratislava : Akadémia PZ, 2002, č. 4, s. 9-20.
- [22] ZELINA, M. *Výchova tvorivej osobnosti*. Bratislava : RUK, 1995, 154 s.
- [23] ŽILÍNEK, M. *Prosociálnosť - komponent výchovy demokratického človeka*. In: Učiteľské noviny. 1996, č. 6, s. 1-3.
- [24] ZÁKON č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení neskorších právnych predpisov.
- [25] ZÁKONNÉ OPATRENIE Predsedníctva SNR č. 370/1992 Zb. o zriadení Akadémie Policajného zboru SR v Bratislave.
- [26] NÁVRH Operačného programu vzdelávanie - Národný strategický referenčný rámec SR na r. 2007-2013. Bratislava: Ministerstvo školstva SR, 6. marec 2007.
- [27] ODPORÚČANIA Európskeho parlamentu a Rady o kľúčových kompetenciách pre celoživotné vzdelávanie zo dňa 30.12. 2006.

Adresa:

pplk. JUDr. Marcela Varšová
Akadémia PZ Bratislava
Katedra verejno-právnych disciplín
Sklabinská 1
835 17 Bratislava
Tel.: 09610 57 508, varsova@minv.sk

JMENNÝ REJSTRÍK

B

BŘEZINA, M.	7
BÚŠIK, J.	13

G

GROSSOVÁ, M. E.	17

J

JEŽEK, J.	21
JEŽKOVÁ, R.	27

K

KARFÍKOVÁ, M.	35
KOLMAN, P.	43
KOŠTÁL, M.	65
KRÁLIK, J.	47

M

MARCZY, F.	57
MARCZYOVÁ, K.	57
MURDA, K.	61

P

PAULIČKOVÁ, A.	27

S

ŠMÁTRALA, M.	47

T

TŘOS, K.	69
TŘISOVÁ, T.	77

V

VANIN, J.	83
VARŠOVÁ, M.	85

Název:

IV. MEZINÁRODNÍ VIRTUÁLNÍ VĚDECKÁ KONFERENCE 2007 – „Osobnost a její podíl na rozvoji společnosti“ Díl I.

Autor:

Kolektiv autorů

Vydavatel, vyrobil:

© Evropský polytechnický institut, s.r.o.

Osvobození 699, 686 04 Kunovice

Náklad: 100 ks

Počet stran: 98

Vydání: první

Rok vydání: 2007

ISBN 978-80-7314-128-8

ISBN 978-80-7314-128-8

9 788073 141288 >